

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Diplomová práce

RODINNÉ SOUŽITÍ V DOBĚ KARANTÉNY

Autor práce: Bc. Lucie Marczellová

Vedoucí práce: Mgr. Josef Nota, Ph.D.

Studijní obor: Pedagogika volného času

2021

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

Datum

Podpis studenta

Poděkování

Velmi děkuji vedoucímu své diplomové práce panu Mgr. Josefu Notovi, Ph.D., za podporu, trpělivost a cenné rady při zpracovávání této práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Rodina.....	9
1.1 Definice pojmu.....	9
1.2 Funkce rodiny.....	10
1.3 Význam rodiny.....	12
1.4 Funkční a dysfunkční rodina.....	13
1.5 Znaký současné rodiny.....	15
1.6 Charakteristika rodin se školními dětmi.....	16
2 Význam výchovně-vzdělávacích institucí.....	17
2.1 Socializační funkce.....	18
2.1.1 Vrstevnická skupina.....	18
2.1.2 Frustrace sociálních potřeb.....	19
2.2 Pečovateľská funkce.....	20
2.3 Rekreační funkce.....	21
3 Společný volný čas.....	22
3.1 Definice pojmu volný čas.....	22
3.1.1 Scholé.....	23
3.1.2 Existenciální vakuum a nedělní neuróza.....	24
3.2 Funkce volného času.....	24
3.3 Význam společně tráveného volného času v rodině.....	25
4 Cíl výzkumu a výzkumná otázka.....	28
5 Metodologie.....	28
6 Pozice výzkumníka kvalitativního výzkumu.....	29
7 Postup šetření a analýza dat.....	30
8 Limity výzkumu.....	31
9 Charakteristika respondentů.....	32
10 Interpretace dat.....	35
10.1 Čas volna.....	36
10.2 Čas povinností.....	40
10.3 Čas ztrát.....	45
10.4 Čas nálezů.....	49
11 Odpověď na výzkumnou otázku.....	52
12 Diskuze.....	54
Závěr.....	58

Seznam použitých zdrojů.....	60
Seznam příloh	64
Přílohy.....	65
Abstrakt.....	112
Abstract.....	113

Úvod

Má diplomová práce nese název *Rodinné soužití v době karantény*. K výběru tématu mě inspirovala situace, která se v roce 2020 dotkla zřejmě každého člověka. V důsledku celosvětové pandemie a následného šíření nemoci covid-19 v České republice stanovila česká vláda v polovině března roku 2020 opatření, na základě kterých se zakázal volný pohyb osob na území celé České republiky. Jednalo se o situaci zcela novou, která zde nikdy předtím nebyla. Zároveň šlo o zásadní změnu, která nejenže přišla velmi náhle, ale především narušila fungování veškerého dění, ať už společenského, vzdělávacího, zdravotnického či ekonomického.

Z vlastní zkušenosti a ze zkušeností mých přátel a známých vím, že to pro nikoho nebylo jednoduché období. Kvůli vládním restrikcím někteří ze dne na den přišli o zaměstnání, někteří se museli přizpůsobit kompletní reorganizaci pracovního procesu, jiní byli nuceni změnit svůj dosavadní způsob obživy a začít se angažovat ve zcela jiné oblasti. Náročné období jistě zažívali i žáci a studenti, kteří se bez výjimek museli adaptovat na prostředí online vyučování. To mohlo být komplikované jednak pro závěrečné ročníky základních a středních škol a jednak pro ročníky začínající, tedy zejména první a druhé třídy.

Téma práce jsem si vybrala především z toho důvodu, že se jedná o situaci výjimečnou, která v České republice dosud nikdy nenastala. Samotnou mě zajímalo, jakým způsobem se s daným stavem vyrovnávaly právě rodiny s dětmi, na které jsem se rozhodla svou práci zaměřit. Dále jsem si toto téma zvolila proto, že je stále aktuální. Některá omezení pro obyvatele České republiky sice skončila, nicméně v zemi stále (v době psaní této práce) platí nouzový stav a určitá opatření omezující volný pohyb osob.

V této práci se pokusím zjistit a popsat, jakým způsobem se výše zmíněná situace odrazila ve společném soužití vybraných rodin. Zajímá mě, jak tento společně trávený čas prožívaly, jak ho vnímaly, jak ho využily. Je možné, že se v mém výzkumu objeví výpovědi, které potvrdí, že rodiny toto období více stmelilo. Možná se ale také objeví výpovědi, které budou tvrdit opak.

Mé povolání je učitelka anglického jazyka na prvním stupni základní školy. Sama jsem si tedy online výukou prošla. Z pozice učitele jsem mohla od počátku sledovat, jak velké změny tato forma vyučování přináší a jaký dopad na děti má. Pominu-li problematiku vzdělávacího procesu, online komunikace s žáky měla i jiné nevýhody.

Kromě nedostatku sociálního kontaktu s vrstevníky bylo možné všimnout si, že některé děti nemají pro online výuku zcela ideální podmínky. Tento způsob vyučování totiž učitelům mnohdy umožnil lehce nahlédnout do domovů žáků a v některých případech i do jejich rodinného prostředí. Osobně jsem se setkala s případy, kdy rodiče vedle dítěte tiše seděli a při výuce asistovali, radili či dětem danou látku převysvětlovali. Bohužel jsem ale byla svědkem i těch případů, kdy jiní členové domácnosti na dítě křičeli, nadávali mu nebo dítě po žádosti o pomoc ignorovali. Na základě těchto zkušeností se domnívám, že někdy mohla být rodinná situace během protipandemických opatření složitější, a to nejen u rodin, kde děti absolvovaly online výuku. S možnými komplikacemi se jistě setkaly i rodiny mnohopočetné, rodiny, kde byly maminky na mateřské či rodičovské dovolené s dalším dítětem, rodiny, kde byli oba pracující rodiče apod.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se opírá o téma rodiny. Zkoumá, jaký význam pro ni mají výchovně-vzdělávací instituce, které v době vládních nařízení mohly fungovat jen z části. Dále se zabývá problematikou společného volného času, který rodiny v této době získaly, přičemž je zde poukázáno na to, jaký význam společně trávený volný čas v rodině má. Praktická část je prezentací vlastního kvalitativního výzkumu založeného na hloubkových rozhovorech s respondentkami, jejichž rodiny trávily společný čas v karanténě minimálně několik týdnů. Při realizaci dat jsem se rozhodla, že původní plán zaměřit práci na rodinné soužití v době karantény, pozměním směrem k rodinnému soužití v době protipandemických opatření.

Věřím, že výsledky práce by mohly být přínosem pro každého člověka, který rodinu již má nebo se ji chystá založit, neboť podobná situace by se v budoucnu mohla opakovat. Myslím si, že výzkum by mohl upozornit na určité skutečnosti a přinést poznatky, díky kterým by pak rodiny případnou podobnou situaci mohly zvládnout lépe. Rovněž se domnívám, že výsledky práce by mohly přispět i jako podkladový materiál určený pro další zkoumání daného jevu.

V průběhu psaní práce jsem čerpala především z české odborné literatury. Kapitola o rodině se opírá například o publikaci *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly* od Dunovského (1999) nebo o *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky* od Krause a Poláčkové (2001). Na práci se také významně podílely teoretické poznatky získané z *Psychologie rodiny* od Sobotkové (2001) z některých publikací Plaňavy nebo z Matouškovy (1993) *Rodina jako instituce a vztahová síť*. V další kapitole mi byly nápomocné zejména publikace předních autorů pedagogiky volného času – Pávkové,

Hofbauera nebo Hájka. Kapitola o společném volném čase čerpá především z publikací od Palouše nebo z Kaplánkové (2012) *Čas volnosti – čas výchovy*.

I Teoretická část

1 Rodina

Tato kapitola slouží jako prezentace základních poznatků o rodině. Nejprve je zde uvedena definice rodiny z pohledu pedagogiky i sociologie. Následně jsou vymezeny základní funkce rodiny, které považuji za důležité zmínit, zkouám-li, jak rodina v karanténě fungovala. Za stejně významné považuji rozlišení mezi funkční a dysfunkční rodinou. Jelikož zavedení protiepidemických opatření přirozeně zasáhlo do života každé rodiny, domnívám se, že tím mohla být ovlivněna i její funkčnost. V závěru kapitoly jsou uvedeny jak znaky současné rodiny, tak charakteristika rodin se školními dětmi, poněvadž právě tento typ rodiny byl do mého výzkumu začleněn.

1.1 Definice pojmu

Existuje mnoho definic, které se pokouší o co nejpřesnější vymezení pojmu rodina. Jedna z nich ji charakterizuje jako malou společenskou skupinu založenou na pokrevním vztahu mezi rodiči a dětmi, které spojuje společné soužití (DUNOVSKÝ 1999: 91).

Rodina je považována za nejstarší lidskou společenskou instituci, která zde byla již odpradávná. Vznik rodiny závisel nejen na pohlavním pudu, jenž vede k rozmnožování daného živočišného druhu, ale také na potřebě pečovat o své potomstvo. Potřeba dítě vychovávat, vzdělávat, ochraňovat ho a starat se o něj byla už od dávných časů vnímána jako základní podmínka pro jeho přežití, jako základní životní nutnost (MATĚJČEK 1994: 15).

Také sociologie pohlíží na rodinu jako na instituci, jejímž účelem je reprodukce společnosti. Především však rodinu považuje za základní společenskou jednotku, stabilní prvek, který zabraňuje zhroucení společenského systému. Chrání své členy, udržuje svou vnitřní strukturu a je odolná vůči okolním změnám, které reguluje a vyrovnává. Případné ohrožení rodinného systému by představovalo ohrožení celé společnosti. Z hlediska sociologie je proto zapotřebí dbát na dodržování rodinných pravidel a plnění rodinných závazků, jejichž výsledkem je právě podpora stability celého společenského systému a potažmo celé společnosti. (MOŽNÝ 2006: 14–15).

Tato práce se bude snažit potvrdit, či vyvrátit domněnku, že stabilita rodinného systému mohla být v některých rodinách právě v období pandemie covidu ohrožena. Na situaci, která nastala, nebyl nikdo připraven a ani ji nikdy nezažil. Společenský systém byl najednou otřesen a potřeboval chvíli na to, aby se zotavil. Souhlasím tak s Možným, že stabilita společnosti tkví ve stabilitě rodiny, která zejména v této době musela vynaložit velké úsilí, aby ochránila sebe samu, aby „držela pohromadě“ a postupně tak napomohla stabilizování celé společnosti.

Rodina má v životě jedince nezastupitelnou roli. Je nenahraditelnou předlohou emocí, hodnot, zvyků, tradic a přesvědčení, pro děti může být vnímána jako jakýsi návod na způsob života (LACA 2013: 11). Je prostředím, ve kterém spolu členové rodiny vzájemně komunikují a vytvářejí specifické vztahy (MATOUŠEK 1993: 66).

„Rodiny se musí postupně přizpůsobovat změnám, které přináší rodinný životní cyklus, aby zvládaly různé životní úkoly.“ (SOBOTKOVÁ 2001: 24). Způsob, jakým dané úkoly řeší, vychází z postojů a hodnot, které rodina zastává, přičemž významnou roli zde hraje právě vzájemná interakce a komunikace mezi členy domácnosti. Funkčnost rodinných interakcí je tak základem funkčnosti celé rodiny. *„Nezáleží tedy ani tak na množství a závažnosti problémů rodiny, jako na reakci rodiny na tyto problémy a na rozsahu, v jakém tato reakce umožňuje či znemožňuje fungování rodiny.“* (Tamtéž: 9–10).

Osobně zde souhlasím se Sobotkovou a názorem, že pro lepší zvládání různých životních úkolů se rodina musí přizpůsobovat změnám v životním cyklu. Domnívám se, že změnu v tomto pojetí zde může představovat právě společné soužití rodiny v době pandemie.

1.2 Funkce rodiny

Jako nejstarší společenská instituce si rodina prošla řadou změn. V průběhu let se tak mohly pozměnit, vymizet, či naopak nabýt na důležitosti i různé její funkce. V literatuře se setkáváme s různým dělením funkcí rodiny, ve své práci jsem se rozhodla použít dělení dle Dunovského (1999: 92–93): biologicko-reprodukční funkce, ekonomicko-zabezpečovací funkce, emocionální funkce a socializačně-výchovná funkce.

Biologicko-reprodukční funkce

Smyslem této funkce je plození dětí, tedy reprodukce nové generace, a tím i udržení lidstva. „*Význam biologicko-reprodukční funkce rodiny pro samotného jedince je pak spatřován jednak v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, ale také v uspokojování potřeby pokračování rodu každého jedince.*“ (KRAUS, POLÁČKOVÁ 2001: 79). Dunovský (1999: 92) poté mluví také o *sexuální funkci*, která má naznačit oddělení sexuálních aktivit, jejichž cílem není reprodukce.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Zatímco v minulosti byla rodina chápána spíše jako výrobní jednotka, dnes je ve své převaze důležitým spotřebitelem, který je závislý na výrobní činnosti společnosti. Přesto v rodině i nadále můžeme spatřovat určité prvky výroby. Kupříkladu bychom tak mohli označit činnosti, které v rodině probíhají v rámci jejího hmotného zabezpečení – úklid domácnosti, vaření, domácí práce a jiné činnosti, které jsou pro zajištění rodinného provozu nutností.

Zabezpečovací funkce se nevztahuje pouze k ekonomické stránce. Její podstata se prolíná i do sociální, duševní a dále i duchovní oblasti. Jejím cílem je členům rodiny poskytnout a zajistit životní jistoty (DUNOVSKÝ 1999: 92–92).

Emocionální funkce

Další funkcí rodiny je funkce emocionální. Emocionalita je jedním z nejvýznamnějších tmelících prvků rodiny. Je potřebná pro všechny rodinné příslušníky – děti, dospělí i seniory – třebaže v různé podobě (DUNOVSKÝ 1999: 93). Dětský psycholog Zdeněk Matějček (1992: 29), který poukazuje na úlohu rodiny v životě dítěte, uvádí, že uspokojování psychických potřeb tkví právě v citových vztazích.

Emocionální složka má také zásadní úlohu v sociálním klimatu rodiny. Stálé a vřelé citové klima má svůj nesporný význam pro všechny rodinné příslušníky. „*Budování a udržování pozitivního rodinného klimatu je tak jedním z důležitých, avšak nelehkých úkolů rodiny.*“ (KRAUS, POLÁČKOVÁ 2001: 82).

S emocionální funkcí je také spjata funkce tvorby domova. Ta pramení z potřeby emočního zakotvení, která narůstá zejména v osobní životní krizi či existenciálních chvílích lidského života. Domov je pro členy rodiny útočištěm, prostředím, kde se cítí

dobře a kde se mohou odreagovat od problémů v zaměstnání, ve škole a kdekoli jinde (HAVLÍK, KOŤA 2002: 71).

Socializačně-výchovná funkce

Prostřednictvím rodiny si dítě osvojuje základní návyky, normy a způsoby chování, které ho mají připravit na praktický život ve společnosti. Socializačně-výchovná funkce tedy představuje proces působení rodiny na své členy v nejrůznějších oblastech života, například sociální, kulturní, mravní, estetické nebo ekonomické. Rodinná socializace pak především klade základy schopnosti dítěte navazovat a vytvářet další sociální vztahy, které jsou nezbytnou podmínkou pro jeho další sociální rozvoj (KRAUS, POLÁČKOVÁ 2001: 80).

Havlík a Koťa (2002: 74) dodávají, že u socializačně-výchovné funkce nelze opomenout roli školy, která převzala zejména část vzdělávacích funkcí rodiny. Rovněž se zmiňují o růstu vlivu vrstevníků, který je v rámci socializačního procesu značným působícím faktorem, především v období pubescence a dospívání.

Vlivu školy a jiných školských zařízení bude věnována pozornost v kapitole Význam výchovně-vzdělávacích institucí.

1.3 Význam rodiny

V předešlé kapitole byly zmíněny čtyři hlavní funkce, které rodina zastává. V této kapitole bych chtěla blíže poukázat na důležitost rodiny v životě člověka a zejména pak na potřeby dítěte vzhledem k rodinnému prostředí. Domnívám se totiž, že v době pandemie, kdy spolu všichni členové domácnosti museli trávit téměř veškerý čas společně, mohl být význam rodiny o to více zřejmý.

Jak již bylo zmíněno, rodina je primární sociální skupinou, se kterou se dítě v životě setkává, je základním prvkem v jeho socializaci. Nejdříve se tedy dítě setkává s rodinou, až poté s ostatními příbuznými a vnějším světem. V rodinném prostředí se učí soužití s ostatními členy rodiny, kterým se přizpůsobuje a napodobuje je. Osvojuje si zde vzorce chování a jednání, která v budoucím životě použije. Rodina je v zásadě jeho první škola, kde se učí navazovat mezilidské vztahy, je nejdůležitějším prostředníkem mezi jednotlivcem a skupinou, modelem, kterým se bude v životě řídit a podle kterého bude upravovat své další vztahy. Osobnost dítěte utváří nejen jeho vztah k rodičům a

sourozencům, ale je pro něj významný i vzájemný vztah mezi rodiči. Stabilní rodinné zázemí garantuje zpravidla větší šanci najít v budoucnu šťastný domov a žít spokojený život (PRCHAL 1988: 31).

Život v rodině představuje dlouhodobé soužití, v němž se projevuje významná touha po uspokojování základních lidských potřeb. Rodina rozvíjí, ale také potlačuje schopnosti a zájmy všech svých členů. Předkládá dítěti směr k určování životních cílů, vytváří a zajišťuje prostředí, ve kterém dítě žije. Vybírá hračky, se kterými si bude hrát, kamarády, s nimiž bude trávit volný čas, pomáhá mu utvářet si a upevňovat různé návyky. Každodenní působení rodiny přináší dítěti další podněty, na které se učí reagovat. Skrze rodinu dostává dítě nové impulsy a dojmy, osvojuje si nové postoje, názory a hodnoty. Ovšem tím hlavním, co rodina dítěti poskytuje, je láska, bezpečí, klid, radost a pohoda. Rodina slouží jako útočiště. Kdykoli se dítě cítí slabé, bezradné, zoufalé, kdykoli hledá pomoc a pochopení, je pro něj rodina tím pravým místem, kam se obrátit (BRTNÍKOVÁ 1991: 158-159).

Má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společností užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém, vřelém a přijímajícím. A takovým životním prostředím by tedy především měla být rodina (MATĚJČEK 1994: 16). Ve svém prvním společenství by dítě mělo získat hluboký pocit jistoty, že k někomu patří. Tuto jistotu pojmenovává Matějček jako životní a hovoří o ní jako o nejvýznamnější potřebě dítěte. Nejlepším a nejpřirozenějším způsobem, jak jí dosáhnout, je stabilní rodinné prostředí. V něm dítě zažívá pocit, že je součástí společenství, které ho neopustí, se kterým mu bude dobře a na které se vždy může spolehnout. Životní potřeba k někomu patřit se nejvydatněji a nejsilněji uspokojuje právě v citových vztazích k lidem, kteří jsou nám nejbližší. Absence této životní jistoty může v dítěti vyvolat úzkostné stavy, které posléze mohou vést k nežádoucímu společenskému chování (Tamtéž: 26).

1.4 Funkční a dysfunkční rodina

V rámci protipandemických opatření mohla být v některých rodinách funkčnost rodiny narušena. Cílem této kapitoly je poukázat na rozdíl mezi rodinou, která splňuje veškeré své funkce, a která je tudíž považována za funkční, a rodinou, která se odchyľuje od určitých měřítek toho, jak by fungující rodina měla vypadat.

Parametry, na základě kterých můžeme posuzovat funkčnost rodiny, jsou podle Saubera a kolegů (1993: 13) osobní fungování, manželské fungování, rodičovské fungování a socioekonomické fungování. V české literatuře pak podobné komponenty rodinného fungování vymezuje Plaňava (2000: 74–76): struktura, intimita, osobní autonomie, hodnotová orientace a postoje. Dále pak jmenuje dva hlavní procesy, které v rodině probíhají – dynamika a komunikace.

Funkční rodina

Funkční rodina má jasnou strukturu, která je přehledná a současně flexibilní. V rodině je jasně stanovena hierarchizace členů, stejně jako rozdělení jednotlivých kompetencí (PLAŇAVA 2000: 79).

Členové funkční rodiny se vzájemně respektují a berou na sebe ohledy. Existuje zde rovnováha mezi potřebou soukromí a potřebou sdílení (MATOUŠEK 1993: 119). Charakteristickým znakem je také pevná koalice mezi rodiči, jejichž vztah je založený na porozumění, soudržnosti, vzájemné toleranci a zodpovědnosti (LACA 2013: 15).

Atmosféra ve funkční rodině je přívětivá a uvolněná. Vzájemný kontakt je pro členy přirozený a těší je. Panuje zde vědomí sounáležitosti, a to zejména v dobách krize (PLAŇAVA 2000: 79). Krizi zde může představovat i pandemická situace, která do rodiny vnáší mnoho změn. Dle Plaňavy by tedy v takové situaci mělo dojít k jakémusi stmelení rodiny.

Ve funkční rodině mezi sebou členové aktivně komunikují, přičemž je zde nápadná dávka humoru. Rodina je flexibilní a přizpůsobivá v oblasti změn struktury. Při řešení problému je otevřená novým myšlenkám a novým způsobům vyřešení problému (MATOUŠEK 1993: 119).

Domácí provoz zvládá funkční rodina bez obtíží. O závažnějších záležitostech rozhodují rodiče, kteří společně hledají řešení, případně kompromis. Někdy do společného rozhodování vstupují i děti, na jejichž názor či přání je ve výsledku brán ohled (Tamtéž: 119).

O funkčních rodinách nelze říct, že by v nich nevznikaly spory či konfliktní situace. Stejně tak o nich nemůžeme tvrdit, že by se nepotýkaly s komunikačními nejasnostmi. Je však zřejmé, že podobné projevy se u nich vyskytují méně, nepřevažují. „*Snad nejpodstatnější je ve funkčních rodinách vědomí nutnosti kooperovat, vnímání potřeb členů rodiny a vyhýbání se negativnímu nálepkování.*“ (MATOUŠEK 1993: 120).

Dysfunkční rodina

Mluvíme o ní tehdy, kdy se jeden, nebo více jejích členů projevuje nezdravým, maladaptivním chováním. Dysfunkční rodina je charakteristická popíráním či neřešením problémů, chybějící intimitou, nejasnou komunikací, chybějícími pravidly, potlačováním osobní identity na úkor rodinné identity apod. (SOBOTKOVÁ 2001: 33).

Struktura v dysfunkční rodině je nejasná, nepřehledná až chaotická. Charakteristická je zde koalice mezi jedním rodičem a dítětem. Role členů nebo rozdělení odpovědnosti jsou rovněž nepřehledné nebo v rozporu s očekáváními ostatních členů (PLAŇAVA 2000: 79–80).

Atmosféra v dysfunkční rodině je napjatá a nedůvěřivá. Členové rodiny se vyhýbají vzájemnému kontaktu a společným činnostem. Jejich chování bývá nepřátelské, chybí vědomí sounáležitosti (Tamtéž: 81).

Komunikace mezi členy rodiny je zmatečná a neurčitá. Probíhá stále stejným způsobem, přičemž členové neprojevují iniciativu hledat nové způsoby. Aktivní komunikace mezi členy chybí. Slova se většinou ujímá ten, kdo se pokládá za strážce pravidel a kdo rodinné pole ovládá (MATOUŠEK 1999: 119). Rodina též není schopna přizpůsobit se změnám ve své struktuře, což způsobuje přetrvávání problémů a nenaplnění základních rodinných funkcí (PLAŇAVA 2000: 80).

Domácí provoz zvládá dysfunkční rodina s obtížemi. Někteří členové se z domácího provozu zcela vymaňují. „*V dysfunkční rodině nejsou jasné kompetence. Vyhlašují se požadavky, jimiž se nikdo neřídí.*“ (MATOUŠEK 1999: 120).

1.5 Znaký současné rodiny

Kraus (2008: 83–86) uvádí několik znaků, které současnou rodinu vystihují. Zaměřím se však pouze na ty, které vzhledem k práci považuji za podstatné:

- **demokratizace** – Zatímco minulosti měl výsadní postavení v rodině muž, v současné době se rodiny vyznačují spíše vyvážeností práv a povinností mezi partnery. Na organizaci rodinného života se také stále aktivněji podílejí děti.
- **dezintegrace** – „*Už delší dobu lze pozorovat, že téměř ve všech rodinách ubývá chvil, kdy se celá rodina schází pohromadě za účelem sdělit si navzájem své zážitky, radosti i starosti a hledat cesty vzájemné pomoci a spolupráce.*“ (Tamtéž:

84). Naopak přibývá rodin, kde spolu členové rodiny komunikují spíše povrchně, nebo vůbec. Vedle toho si lze všimnout, že se také více objevují případy, kdy si partneři kromě stávajícího rodinného života vytvářejí další (např. milenecký vztah). Ve výsledku pak mají málo času na děti, kterým nezbývá nic jiného, než také žít svůj vlastní život.

- **zatížení rodičů pracovními aktivitami** – Stoupající pracovní nároky způsobují značné časové zaneprázdnění, jehož důsledkem je málo času na odpočinek a na chvíle strávené s rodinou.
- **dvoukariérový model rodiny** – Výrazným prvkem v současné rodině je zaměstnanost obou partnerů, kterou můžeme odůvodnit zejména potřebou vyšších příjmů rodiny nebo seberealizací rodičů (důsledek růstu vzdělanosti a kvalifikovanosti).

1.6 Charakteristika rodin se školními dětmi

Mého výzkumu se zúčastnily rodiny se školními a dospívajícími dětmi. Pro lepší pochopení získaných dat, která jsou představena v empirické části, proto považuji za patřičné čtenáře stručně seznámit, s čím se tento typ rodiny ve svém každodenním životě běžně potýká.

Plaňava rodiny se školáky spojuje s životní etapou, kdy se vstup do školy stává významnou součástí života celé rodiny. Tato událost ovšem vyžaduje potřebnou změnu ve vzájemném chování všech členů domácnosti. *„Rodina, každý její člen sám a všichni společně musí skloubit nároky školy i zaměstnání s chodem domácnosti.“* (PLAŇAVA 1998: 124).

Povinná školní docházka má také významný vliv na atmosféru v rodině. Ta se v mnoha případech odvíjí právě od toho, jakých školních výsledků děti dosahují. Vzdělání dítěte je bráno jako nejcennější vklad do budoucnosti, a je tak běžným jevem, že rodiny často usilují o to, aby mělo dítě co nejlepší známky. Vysoké nároky na dítě pak také mohou nastat i v oblasti mimoškolního vzdělávání, kdy rodiče dítě přihlásí na různé kroužky a rovněž v nich vyžadují co nejlepší výsledky. V reakci na tuto skutečnost Matoušek připomíná: *„Funkční rodina si musí udržet alespoň nějaké společné činnosti ve volném čase, jichž se účastní všichni, nebo alespoň někteří členové rodiny.“*

(MATOUŠEK 1999: 62). Tématu společného volného času v rodině se budu více věnovat ve třetí podkapitole.

Charakteristika rodin se školními dětmi zůstává stejná i období protipandemických opatření, avšak s rozdílem, že vše přechází do roviny on-line. Tedy veškeré pracovní, školní či mimoškolní aktivity jsou uskutečňovány prostřednictvím on-line komunikačních technologií.

Pokud se dle Plaňavy a Matouška rodiny se školními dětmi vyznačují zejména přítomností školy v životě rodiny, v době pandemie se nejvýraznějším faktorem ovlivňujícím život rodiny tím pádem stává distanční výuka.

2 Význam výchovně-vzdělávacích institucí

Se zavedenými vládními restrikcemi byly uzavřeny veškeré výchovně-vzdělávací instituce. Jednalo se o mateřské, základní, střední i vysoké školy, dále pak školská zařízení pro zájmovou činnost, základní umělecké školy a další jiné organizace poskytující mimoškolní vzdělávání.

Havlík a Kořa (2002: 75) spatřují význam výchovně-vzdělávacích zařízení právě v tom, že do velké míry organizují čas rodin. V důsledku protiepidemických opatření však rodiny musely převzít téměř veškerou organizaci činností do svých rukou.

Dle Krause (2008: 102) spočívá význam těchto zařízení v několika základních funkcích:

- socializační,
- výchovná,
- pečovatelská,
- poradenská,
- rekreační,
- profesionalizační,
- selektivní.

V souladu s cílem této práce se však v této kapitole zaměřím pouze na ty funkce, které zařízení mohla z důvodu vládních opatření naplnit jen z malé části, nebo vůbec a

kteřé se z hlediska organizace času rodiny jeví jako významné. Jedná se o funkci socializační, pečovatelskou a rekreační.

2.1 Socializační funkce

Pojmem socializace rozumíme proces začleňování člověka do společnosti. Nakonečný (2009: 102–106) chápe socializaci jako produkt sociálního učení. Kromě primární socializace, která probíhá v prostředí rodiny, zdůrazňuje také vliv sekundární socializace, kterou spojuje právě se společenskými institucemi a organizacemi, které dětem ono sociální učení zprostředkovávají.

Působením výchovně-vzdělávacích zařízení (především školy) na dítě se zabývá Helus (2009: 32), který zde užívá termínu **scholarizace** neboli **zeškolštění**. Zahájením povinné školní docházky dítě vstupuje do vzdělávacího systému, jenž mu má zprostředkovat poznání, díky kterému se později stane jedincem schopným fungovat v dané společnosti. „*Naučí jej klasifikovat jevy a uplatňovat rozmanité myšlenkové strategie; systémově své poznatky uspořádat a díky tomu vstupovat do životních situací a řešit problémy s větší šancí na úspěch.*“ (Tamtéž: 82).

2.1.1 Vrstevnická skupina

Socializační funkce výchovně-vzdělávacích institucí je také spojena se socializací ve vrstevnické skupině, kterou instituce zakládají „*povinným trávením podstatné části dětského dne ve školní třídě*“ (MOŽNÝ 2006: 164). Nedávný výzkum provedený v málotřídní škole však upozorňuje na to, že socializace ve vrstevnické skupině není podmíněna pouhým společným trávením času v lavici či jinde, nýbrž vzájemnou interakcí a vztahovou vazbou mezi dětmi (NOTA 2021: 3).

Vrstevnická skupina představuje přirozenou formu života dětí a mládeže (KRAUS 2008: 88). *Pedagogický slovník* ji definuje jako skupinu dětí či mladých lidí, které jsou přibližně stejného věku a mnohdy i s přibližně stejným sociálním statusem. Významnou roli hraje právě při socializaci jedince, kterému nabízí určitou ochranu a zázemí, může také kompenzovat sociální či citovou deprivaci svého člena (PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ 2013: 341).

Prokop (2001: 55–56) vymezuje čtyři funkce vrstevnické skupiny: socializační, funkce sociální ochrany, emocionální a sociální. Děti si ve vrstevnické skupině mohou

zkusit nové způsoby jednání a chování, mohou navázat nové vztahy, zažít jiné emoce, v neposlední řadě zde také mohou nalézt podporu a ochranu ostatních členů.

Vliv vrstevnické skupiny roste zejména během dětství. *"Nárůst jejího významu souvisí s celkovým psychickým vývojem dítěte, jeho osamostatňováním a odpoutáváním z vázanosti na rodinu."* (VÁGNEROVÁ 2012: 46).

V případě protipandemických opatření je vztah s vrstevnickou skupinou podstatně narušen. V rámci ochrany zdraví je doporučeno veškerý sociální kontakt omezit na nezbytné minimum. Kontakt s vrstevníky je tak v mnoha případech možný pouze prostřednictvím on-line komunikačních služeb.

2.1.2 Frustrace sociálních potřeb

K frustraci dochází, je-li jedinci dlouhodobě zabráněno v uspokojení jeho potřeb. *„Jedná se o situaci, v níž je kladena překážka na cestě k dosažení cíle, respektive stav jedince jako důsledek této situace, která může mít původ vnější nebo vnitřní, jako vnější nebo vnitřní zábrana k určitému chování.“* (NAKONEČNÝ 2009: 187).

Pojem, který je v tomto tématu nezbytné zmínit, je **frustrační tolerance** neboli odolnost vůči frustraci. Tak jako se od sebe lišíme vlastnostmi, se navzájem lišíme i mírou frustrační tolerance. Je nutné si uvědomit, že dosažení určitého cíle může mít pro jednoho jiný význam než pro druhého, tudíž se může značně lišit i následná míra frustrace daných potřeb (FACOVÁ 2009: 19).

Příkladem spojením tohoto poznatku s tématem práce je, že ztráta kontaktu s vrstevníky způsobená protiepidemickými opatřeními může mít na jedno dítě negativní dopad, zatímco na jiné, například introvertní dítě, nemusí tato skutečnost působit vůbec, nebo minimálně.

Existují čtyři základní druhy chování, které se v reakci na frustraci mohou objevit (Tamtéž: 19):

- **agrese** – útok na zdroj frustrace či náhradní objekt (např. drzost vůči rodičům, agrese vůči sourozenci);
- **reznice** – vzdání se úsilí dosáhnout cíle (může vést k pasivitě i v jiných oblastech);
- **regrese** – propad na nižší vývojový stupeň (např. pláč, dupání, vztekání);

- **fixace** – upevnění a opakování určitého druhu chování, přestože je zdrojem neúspěchu, trestů apod. (např. dítě je vůči rodičům drzé neustále).

Facová (2009: 20) dodatečně přidává ještě tři možné způsoby chování v reakci na frustraci – **kompenzaci** (např. „když nemůžu jít s kamarády ven, budu si s nimi alespoň chatovat“), **racionalizaci** (např. „kamarády stejně nepotřebuji“) a **fantazii** (např. uspokojování potřeby v představách).

2.2 Pečovatelská funkce

Pečovatelskou funkci výchovně-vzdělávacích institucí představuje zajištění péče o dítě. Zařízení touto funkcí zaručují podmínky z hlediska zdraví, bezpečnosti a psychické pohody. Kraus (2008: 103) hovoří zejména o oblasti uspokojování hygienických potřeb, stravování (např. svačiny v mateřské škole, obědy ve školní jídelně), dříve měla podstatný význam i lékařská péče (např. pravidelné stomatologické prohlídky ve školách).

Domnívám se, že mnohým by se v rámci pečovatelské funkce mohla vybavit školní družina, jejíž nabídky využívají zejména pracující rodiče, kteří mají dítě na prvním stupni základní školy. Vychovatelky ve školní družině na dítě dohlížejí od chvíle, kdy mu skončí vyučování, až do chvíle, než odejde samo domů, nebo si ho vyzvednou rodiče (PÁVKOVÁ, HÁJEK 2003: 16).

Kromě „hlídací“ funkce však školní družina zastává i jiné. Z hlediska pečovatelské funkce vnímám jako důležitou zejména přípravu žáků na vyučování. Družina vytváří podmínky pro vypracování domácích úkolů, procvičování učiva, ale také získávání dalších doplňujících poznatků v praxi.

Další významnou funkcí školní družiny je pak organizace odpočinkových a volnočasových činností. Odpočinkové činnosti slouží především k regeneraci sil (např. ležení na podložce, klidové hry, poslechové činnosti), cílem volnočasových činností je zejména seberealizace dítěte a rozvoj jeho dovedností (HÁJEK, HOFBAUER, PÁVKOVÁ 2008: 144–145).

2.3 Rekreační funkce

Význam výchovně-vzdělávacích institucí spočívá také v jejich rekreační funkci. „*Rekreační (relaxační) funkce se realizuje především mimo vyučování, tedy ve sféře volného času žáků.*“ (KRAUS 2008: 103).

Zařízení zajišťující tuto funkci jsou například domovy dětí a mládeže, základní umělecké školy a další státní či soukromé organizace. Jejich hlavním cílem je nabídka zájmového vzdělávání či zájmových činností, které jsou zpravidla uskutečňovány v odpoledním čase po skončení vyučování.

„*Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti.*“ (Zákon 561/2004 Sb.). Existuje několik forem zájmového vzdělávání (HÁJEK, HOFBAUER, PÁVKOVÁ 2008: 142–143):

- zájmová činnost příležitostná,
- pravidelná zájmová činnost,
- táborová činnost,
- osvětová činnost,
- individuální práce s účastníky vedoucí k rozvoji nadání,
- nabídka otevřených spontánních aktivit,
- organizace soutěží a přehlídek.

Rovněž zde se zaměřím pouze na ty formy, které mi vzhledem ke sledovanému cíli práce přijdou důležité. První formou je zájmová činnost příležitostná, která zahrnuje soutěže, výlety, přehlídky, divadelní představení apod. Druhou formou je nabídka otevřených spontánních aktivit, která zajišťuje například otevřené sportovní areály, dětská hřiště, čítárny apod. Třetí forma, kterou považuji v rámci nabízených aktivit za nejvýznamnější, je pravidelná zájmová činnost, která je organizovaná v zájmových útvarech – kroužek, klub, kurz apod.

V rámci protiepidemických opatření nemohla být zajištěna zejména příležitostná zájmová činnost, se kterou neoddelitelně souvisí kontakt s ostatními dětmi. Pravidelné zájmové vzdělávání se v některých případech (například v ZUŠ) mohlo omezit na on-line hodiny, v jiných bylo zcela zrušeno. Sportoviště nebo dětská hřiště byla většinou otevřena nadále, ovšem opět zde bylo riziko nákazy v důsledku sociálního kontaktu, což byl důvod, proč se jim návštěvníci někdy vyhýbali.

V této podkapitole byly přiblíženy tři funkce výchovně-vzdělávacích institucí, které mohly být v důsledku vládních nařízení naplňovány minimálně, nebo vůbec.

Socializační funkce zařízení dětem zprostředkovává kontakt s vrstevníky a kamarády. V období plošných nařízení bylo nezbytné tento kontakt zúžit na komunikaci on-line (např. on-line hodiny na základní škole). Pečovatelská funkce zařízení garantuje, že bude o dítě postaráno (zejména stravování, dohled na dítě, příprava na vyučování). Plnění této funkce se mohlo v rámci jednotlivých zařízení lišit (stejně jako její využívání rodinami). Rekreační funkce zařízení představuje organizaci volnočasových aktivit a zájmového vzdělávání (rovněž omezeno na on-line hodiny, nebo zcela zrušené).

V rámci protiepidemických opatření nemohla zařízení tyto funkce zaručit, to však neznamená, že by požadavek pro jejich naplnění zmizel. Veškerá péče a organizace činností byla převedena právě do rodinného prostředí, kde se s danou situací museli společně vypořádat členové rodiny.

3 Společný volný čas

Stěžejní otázkou mého výzkumu je, jak rodiny prožívaly společný volný čas, který jim vlivem dané situace nadělen. V důsledku protiepidemických opatření garanci za výchovně-vzdělávací proces přebírají zcela, nebo jen částečně členové rodiny (např. rodiče nebo starší sourozenci), kteří tak mají příležitost být více spolu. Vzniká společná interakce, „bublina“, kdy spolu členové rodiny tráví společně čas, který může mít různou podobu a příchut' (např. čas na společné hraní her, nebo naopak čas naplněný pracovními a školními povinnostmi).

V této kapitole nejprve vysvětlím pojem volný čas a zaměřím se i na jeho nejvýznamnější historicko-filosofické pojetí. Pro pochopení významu volného času popíši jeho základní funkce a uvedu několik možností, jak volný čas můžeme trávit. V závěru kapitoly bude poukázáno na význam společně tráveného času v rodině.

3.1 Definice pojmu volný čas

Volný čas můžeme definovat negativně, nebo pozitivně. Negativní definice vymezuje volný čas vzhledem k pracovní době. Zaměřuje se tedy určitý časový úsek, kdy máme volno od práce.

Například Nahrstedt rozděluje čas na čas spánku a bdělosti. Čas bdělosti dále dělí na čas práce a volný čas. U volného času rozlišuje mezi polovolným časem (např. obstarávání domácnosti) a vlastním volným časem. Vlastní volný čas je pak ten, kterého můžeme využít k libovolnému jednání, k plnění našich osobních přání (KAPLÁNEK 2012: 24–25).

Pozitivní definice vymezuje volný čas na základě jeho vlastní kvality. Vnímá fenomén volného času jako „čas svobody pro tvorbu, filosofování, zábavu i umění – anebo pro odpočinek a nicnedělání“ (Tamtéž: 26).

Z hlediska pozitivního vymezení volného času je významný řecký pojem *scholé*, který se obvykle překládá jako *prázdeň*.

3.1.1 Scholé

Už Aristoteles řekl: „*Plahočíme se, abychom měli volno.*“ Antické scholé představovalo čas, který měli lidé jenom pro sebe. Čas, kdy se mohli osvobodit od dlouhé namáhavé práce, načerpat síly a věnovat se tomu, co odpovídalo jejich osobním zájmům.

Na Aristotela navázal středověký důraz na kontemplaci neboli vnímání duchovních skutečností. Kontemplativní život byl předpokladem života aktivního (praktického), který získal svůj smysl až na základě kontempace. „*Dle Piepera je právě scholé formou mlčení, které je předpokladem pro vnímání skutečnosti. Je to postoj přijímajícího vnímání, nazírajícího kontemplativního ponoření do jsoucná.*“ (Tamtéž: 27–28).

Palouš (1991: 59) nám připomíná, že výraz škola je odvozen právě od scholé. Dnešní chápání školy se však vůbec nepochobá chápání scholé. Vysvětluje, že škola byla původně záležitostí neděle, přičemž poukazuje na význam slova neděle – nedělat, neobstarávat, neusilovat, nebýt zaneprázdňen a naopak se věnovat scholé – volnosti, příležitosti a možnostem. „*Teprve v této nedělní škole se děje skutečné vzdělávání, skutečná výchova.*“ (PALOUSH 1991a: 80).

Původní pojetí školy se radikálně převrací v 19. století s nástupem moderní přírodovědy a jejím významem pro výrobní praxi. V důsledku této skutečnosti je scholé postupně zaplňováno nejrůznějšími činnostmi, jejichž cílem je především uvést člověka do praktického života a připravit ho na jeho účast ve výrobě. (PALOUSH 1991: 82) Ze scholé se tak postupem času stává *ascholia*, zaneprázdňenost, která je opakem oné prázdně. Posláním školy by mělo být osvobodit se od *ascholie* a navrátit se ke scholé. To ovšem předpokládá i naše vlastní vymanění se ze zaneprázdňenosti, která dnešní dobu

charakterizuje a ovládá. Nicméně, tak jako moderní věda objevuje další cesty poznání a poznávání, tak i škola může objevit cestu, kterou se kdysi dávno vydala. „*I škole se tak otevírá možnost navrátit se ke svému určení jakožto volnému prostoru pro naslouchání bytostné výzvě.*“ (PALOUSH 1991: 91).

3.1.2 Existenciální vakuum a nedělní neuróza

V návaznosti na scholé a ascholie se nabízí zmínit dva další pojmy – existenciální vakuum a nedělní neuróza. Zatímco scholé pozitivně vymezuje čas, který nás svádí ke svobodnému a libovolnému jednání, **existenciální vakuum** se naopak vyznačuje stavem nudy, apatie a prázdnoty, který nastává, když nemáme motivaci volný čas využít. „*Člověk je cynický, postrádá směřování a zpochybňuje smysl většiny životních aktivit. Volný čas člověku připomíná, že neexistuje nic, co by člověk chtěl dělat.*“ (YALOM 2006: 454). V situaci, kdy člověk postrádá pro něho smysluplné činnosti, které by onu prázdnotu zaplnily, dochází k tomu, že vakuum zaplní nevhodným způsobem, např. přehnanou zaměřeností na sebe, na své utrpení, zvýšenou úzkostí, agresivitou, závislostí na alkoholu, drogách atp. (PLEVOVÁ 2006: 23).

Souvisejícím pojmem je pak **nedělní neuróza**. Druh deprese, sklon k melancholické náladě, jež se projevuje právě o víkend, kdy ustane shon pracovního týdne a člověk má možnost si odpočinout. Místo toho však pocítuje zmíněnou nudu, apatii a nedostatek obsahu svého života. Nepřítomnost životního úkolu, která vychází z každodenních povinností všedního dne, způsobuje uvědomění si své vnitřní prázdnoty, svého duševního i duchovního nenaplnění (FRANKL 1998: 62).

3.2 Funkce volného času

V této podkapitole bych chtěla poukázat na význam volného času a na to, proč je důležité, a dokonce nezbytné, aby byl běžnou součástí našich životů. Domnívám se, že k vysvětlení významnosti tohoto fenoménu mi pomůže právě vymezení základních funkcí volného času od Opaschowského (HOFBAUER 2004: 15):

- **rekreace** – čas k odpočinku, uvolnění, relaxaci, ale také zotavení (zejména pokud jsme pracovním vyčerpání, je nezbytné, abychom si stále dokázali vyhradit určité množství volného času, ve kterém si budeme moct odpočinout a zároveň načerpat energii do dalšího pracovního dne);

- **kompenzace** – tato funkce vyjadřuje, že volný čas je vhodný k tomu, abychom v něm uspokojili své potřeby, kompenzovali případné nedostatky nebo odstranili zklamání a frustraci;
- **výchova a další vzdělávání** – volný čas je také časem sociálního učení a jiného vzdělávání nebo sebevzdělávání (nikoli povinného);
- **kontemplace** – čas na vnímání duchovních skutečností (viz scholé), hledání smyslu života, zamyšlení se, ale také náboženské aktivity;
- **participace** – podílení se na společenském životě, aktivity se skupinou;
- **integrace** – sjednocující funkce – volnočasová aktivita umožňující sjednocení určité skupiny, např. rodiny;
- **enkulturace** – kulturní rozvoj sebe samých, kulturní aktivity, umělecká tvorba.

3.3 Význam společně tráveného volného času v rodině

Na základě zacílení mé výzkumné otázky jsem se rozhodla poslední část mé teoretické práce věnovat významu společně tráveného volného času v rodině.

Hofbauer se domnívá, že realizace volného času uvnitř rodiny je významnou ukázkou a zároveň první zkušeností toho, jak lze společný volný čas trávit. *„Rodina jako inspirátor, podporovatel i realizátor volnočasových aktivit může svoje děti učit k volnému času přistupovat tvůrčím způsobem a vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnosti uplatňovat i po založení vlastní rodiny.“* (HOFBAUER 2004: 63). Dále uvádí tři způsoby, jak toto působení uskutečnit:

- **nápodoba a reprodukce** – vzorce pozitivního zacházení s volným časem prostřednictvím účasti dětí na aktivitách rodiny: společné hry, oslavy, setkání s příbuznými a přáteli, návštěva divadel, kin, koncertů, výstav, chození na procházky, ježdění na výlety a rodinné dovolené atd. Nežádoucí by pak mohlo být nicnedělání, nuda, konzumní způsob života nebo nedostatečná iniciativa vytvářet zábavné aktivity atp.
- **uskutečňování individuálních i společných pravidelných zájmových činností dětí v rodině** – tento bod se týká celé škály možností, jak trávit volný čas – např. sportovní, umělecké, hudební, přírodovědné, technické a jiné činnosti).

- **cílené sledování a cílevědomé reagování na potřeby zájmy a nadání dětí** – obsahuje schopnost rodičů reagovat na volnočasové zájmy dětí a podporovat jejich rozvoj.

Zmíněné informace se týkají toho, jaký význam má společně trávený volný čas v rodině pro dítě. V rámci této práce mě však především zajímá, jak společně trávený volný čas působí a ovlivňuje rodinu jako celek.

Dle Offerové (2013: 26) ve společnosti panuje obecná obava, že rodiny spolu netráví tolik času, kolik by měly. Tato obava podle ní vychází ze skutečnosti, že trávení společného času se s narůstajícími pracovními a studijními povinnostmi stává náročnějším úkolem pro celou rodinu. Situaci vnímá jako znepokojující zejména proto, že právě chvíle, které spolu členové rodiny stráví, přispívají k funkčnosti celého rodinného systému a psychické pohodě všech rodinných příslušníků. Společné aktivity pomáhají posilovat smysl pro soudržnost, zlepšují vztahy a komunikaci mezi členy rodiny.

Podobně Zabriskie a McCormick (2001: 281) uvádějí, že v dnešní moderní společnosti je trávení společného rodinného času jedním z nejvýznamnějších prvků, který se pozitivně podílí na pevnějších a zdravějších vztazích jak mezi manželi, tak mezi rodiči a dětmi. Nicméně dodávají, že konkrétní spojitost a význam mezi společným volným časem a zlepšující se funkčností rodiny nebyla dosud dostatečně prozkoumána. Většina literatury zabývající se společně tráveným volným časem v rodině je obvykle postavena na studiích zkoumajících soužití jednotlivých párů, přičemž výsledky těchto studií bývají často chybně aplikovány na rodiny.

Zmínění autoři se při významu společně tráveného volného času opírají o Olsonův *Cirkumplexní model rodinného systému*, který jim pomáhá lépe a konkrétněji popsat, v jakých oblastech se pozitiva společného volného času odrážejí.

Tento model je mimo jiné využíván v rodinném poradenství, kde napomáhá vyhodnotit funkčnost daného rodinného systému, a na základě toho pak vyvodit vhodné metody směřující ke zlepšení funkčnosti dané rodiny (SOBOTKOVÁ 2001: 59).

Olsonův Cirkumplexní model obsahuje dvě hlavní dimenze – rodinnou kohezi (soudržnost) a rodinnou adaptabilitu (přízpůsobivost), přičemž je uvedena i třetí dimenze, pomocná, a tou je rodinná komunikace:

- **koheze** – koheze je charakterizována jako emocionální pouto, které k sobě členové rodiny navzájem pociťují (ZABRISKIE, McCORMICK 2001: 281). Sobotková (2001: 36) ji definuje jako soudržnost, věrnost nebo oddanost. Vedle adaptability a komunikace ji považuje za jeden z ústředních prvků fungování rodinného systému. Uvádí-li zmínění zahraniční autoři, že společně trávený volný čas se pozitivně projevuje v kohezi rodiny, znamená to, že členové rodiny pociťují vzájemné sblížení a že jejich vztahy jsou založené na větším porozumění a hlubším citovém poutu. Soudržnost rodiny neboli její schopnost „držet pohromadě“ je posílena, stejně jako pocit sounáležitosti (vědomí, že „patříme k sobě“).
- **adaptabilita** – adaptabilita je chápána jako flexibilita rodiny vyrovnat se s určitou změnou (SMITH, FREEMAN, ZABRISKIE 2009: 79). Tato dimenze souvisí s nutností a schopností rodiny adekvátně reagovat na změnu a přizpůsobit se jí (ZABRISKIE, McCORMICK 2001: 281). Sobotková (2001: 31) ji definuje jako „*schopnost rodinného systému měnit svou strukturu moci, role a pravidla vztahů v závislosti na vývojovém a situačním stresu*“. Je-li zvýšená adaptabilita dalším přínosem společně tráveného volného času, znamená to, že se rodina bude lépe vyrovnávat s obtížnými a nečekanými situacemi jako je například soužití v době pandemie. Lze tedy očekávat, že rodiny, které jsou zvyklé spolu trávit volný čas, se s danou situací vyrovnají lépe než rodiny, ve kterých se členové spíše mívají.
- **komunikace** – komunikace jako pomáhající dimenze umožňuje pohyb na prvních dvou dimenzích (SOBOTKOVÁ 2001: 59). Rodina, ve které členové aktivně komunikují, má o to větší potenciál dosáhnout požadované soudržnosti a přizpůsobivosti než rodina, ve které je komunikace mezi členy pasivní, neurčitá a nejasná (SMITH, FREEMAN, ZABRISKIE 2009: 79). Společně trávený volný čas může být vhodným krokem k tomu, aby spolu členové rodiny navázali aktivnější komunikaci. Tato komunikace posléze může napomoci stabilizování dvou zmíněných dimenzí, a učinit tak celý rodinný systém funkční.

II Praktická část

4 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Jak již bylo zmíněno, cílem této práce byla snaha zjistit a popsat, jak rodiny pohlíží na společně trávený čas v době karantény. Nicméně, v průběhu realizace tohoto výzkumu jsem se rozhodla, že práci rozšířím na téma rodinného soužití v době pandemie.

Základem každého výzkumného projektu je výzkumná otázka. Švaříček a Šed'ová (2014: 69) uvádějí, že plní dvě funkce: konkretizuje výzkum tak, aby byly zachované stanovené cíle a mimo to také napovídá, jak výzkum vést. Výzkumná otázka v mé diplomové práci zní: *Jak rodiny prožívají společně trávený volný čas v době protipandemických opatření? Zaostření otázky na trávení volného času se odráží od mého studijního oboru, tedy pedagogiky volného času. Daná situace přinesla mnoho změn, přičemž v těchto změnách má bezpochyby své místo i volný čas. Lze totiž předpokládat, že chápání, množství i možnosti využití volného času se v době plošných omezení podstatně změnilo, především pokud tento čas trávily rodiny společně.*

5 Metodologie

Vzhledem k povaze výzkumné otázky jsem použila metodu kvalitativního výzkumu. O kvalitativní výzkum se jedná, chceme-li zjistit a porozumět tomu, co je podstatou jevu, o kterém toho doposud moc nevíme. „*Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací.*“ (ŠVAŘÍČEK, ŠEĎOVÁ 2014: 24). Zkoumaným fenoménem v mém výzkumu je společný čas rodin v době pandemie. Mým cílem je odpovědět na otázku, jak samy rodiny tento čas vnímají a jak s ním nakládají.

Jako metodu sběru dat jsem ve svém výzkumu použila nestrukturovaný hloubkový rozhovor. Hloubkový rozhovor je jednou z nejvyužívanějších metod kvalitativního výzkumu, neboť umožňuje zachytit výpovědi účastníků v jejich přirozené podobě. Díky tomu pak může výzkumník pochopit a porozumět danému jevu právě tak, jak ho chápou účastníci výzkumu. Toho bychom nemohli dosáhnout, pokud by byly odpovědi účastníků limitovány položkami v dotazníku, jako je tomu například u kvantitativního výzkumu.

Nestrukturovaný rozhovor spočívá v tom, že výzkumník má předem připravených jen pár, někdy dokonce jen jednu otevřenou otázku, přičemž rozhovor se spontánně odvíjí od odpovědí respondentů (ŠVARÍČEK, ŠEĐOVÁ 2014: 160). Tuto skutečnost považuji za přínosnou z toho důvodu, že sami respondenti tak přirozeně mohou odhalit témata, která se jim jeví jako důležitá.

Analytický přístup, podle kterého jsem v této práci postupovala, se nazývá interpretativní fenomenologická analýza (interpretative phenomenological analysis, dále jen IPA). IPA umožňuje získat a porozumět zkušenosti účastníka výzkumu z jeho perspektivy, přičemž je zkoumáno i to, jaký význam respondent získané zkušenosti přikládá (ŘIHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH 2013: 9). IPA si zároveň uvědomuje fakt, že v interpretaci výsledků výzkumu hraje také významnou roli samotný výzkumník a jeho zkušenost, jeho vnímání světa, stejně jako interakce mezi ním a respondentem (Tamtéž: 10). Výsledky výzkumu jsou tedy do jisté míry ovlivněny subjektivitou výzkumníka. Lze tak předpokládat, že s jiným výzkumníkem by se rozhovor mohl odvíjet jinak, a tím pádem by mohl přinést i jiné výsledky.

6 Pozice výzkumníka kvalitativního výzkumu

Jestliže je sběr, analýza i interpretace dat závislá na subjektivitě výzkumníka, pokládám za patřičné stručně popsat svou pozici vzhledem k výzkumu. Domnívám se totiž, že přiblížím-li čtenáři svou roli ve výzkumu, učiním tak celý výzkumný proces transparentnějším.

Způsob, jakým jsem vedla rozhovory nebo prezentovala výsledky, byl jistě ovlivněn mnoha faktory. Protože však není možné všechny tyto faktory vymezit, pokusím se upozornit na ty nejvýznamnější. První je, že jako studentka pedagogiky volného času se přirozeně a upřímně zajímám o to, jak lidé zacházejí se svým volným časem. Tato skutečnost měla vliv na celkové pojetí výzkumu – zvolení výzkumné otázky, průběh rozhovorů a současně i interpretaci zjištěných výsledků. Soudím, že výzkumný proces mohl být určitým způsobem ovlivněn i mým zaměstnáním. V rozhovorech se mnohokrát objevilo téma distanční výuky, které se mě jako učitelky na základní škole rovněž týkalo. Této skutečnosti si byly vědomy všechny respondentky, což mohlo do jisté míry ovlivnit jejich výpovědi a směřování k danému tématu. Dále si myslím, že i fakt, že jsem zatím rodinu nezaložila, mohl hrát v mém přístupu k výzkumu určitou roli. Domnívám se však,

že v tomto případě by se nejednalo o možné riziko narušení výzkumu vlastním subjektivním pohledem, ale naopak o objektivnější provedení i zhodnocení výzkumného procesu.

Řiháček, Čermák a Hytych (2013: 17) uvádějí, že také „*reflexe vlastní zkušenosti s tématem představuje především nástroj uvědomění si interpretativní role ve výzkumném procesu*“. Doplnují, že reflexe výzkumníkovy zkušenosti souvisí s už zmíněnou transparentností, která ve výzkumu zvyšuje validitu naší analýzy. Proto si nakonec dovolím krátce okomentovat, jaká je má osobní zkušenost s karanténou, poněvadž i tím jsem mohla výzkum ovlivnit, ač nevědomky. Ocitla jsem se v karanténě stejně jako většina osob, nicméně se domnívám, že má zkušenost s ní je oproti zkoumaným rodinám docela jiná. Jako podstatné zde vnímám právě to, že nemám děti. Karanténní stav pro mě byla spíše možnost, kdy si mohu více odpočinout a věnovat se více svým koníčkům, studiu a nejbližší rodině.

7 Postup šetření a analýza dat

Švaříček a Šed'ová (2014: 45–49) připomínají, že každý badatel by měl brát zřetel na etické aspekty výzkumu. V návaznosti na to uvádějí tři základní principy, které by měl výzkumník během své práce dodržet: důvěrnost, poučený souhlas a zpřístupnění práce účastníkům výzkumu. Důvěrnost souvisí se zachováním anonymity účastníků. Přepisy provedených rozhovorů byly upravené tak, aby z textu nebylo možné dané respondentky identifikovat, a zároveň tak, aby úpravy určitých skutečností nenarušily celkové sdělení. Všechny respondentky jsem také před začátkem rozhovoru ujistila o tom, že získané informace nebudu s jejich osobou nikdy a nikde spojovat. Druhým etickým principem je poučený souhlas, jehož podstatou je souhlas účastníků s nahráváním rozhovoru, jejich seznámení s tématem práce, s přibližnou dobou trvání rozhovoru, s možnými důsledky své účasti na výzkumu apod. Nejdříve jsem se respondentek zeptala, zda souhlasí se záznamem rozhovoru. Po jejich souhlasu jsem tak učinila ještě jednou a záhy představila téma práce a odhadovanou dobu trvání rozhovoru (30–60 minut). Třetí zásada hovoří o zpřístupnění práce účastníkům výzkumu. Některé respondentky vyjádřily zájem, že by si práci rády přečetly, některé se této možnosti ostýchavě zdráhaly.

Rozhovory byly provedeny v týdnu od 1. do 7. února 2021. Vzhledem k tomu, že v dané době stále trval nouzový stav, proběhla některá setkání s respondentkami

prostřednictvím on-line platformem Zoom nebo Microsoft Teams. Ostatní setkání byla uskutečněna v domácím prostředí respondentek, které jsou zároveň mými kamarádkami. Rozhovory byly zaznamenány prostřednictvím zmíněných komunikačních služeb nebo pomocí záznamníku v telefonu. Doba trvání byla u všech rozhovorů zhruba 30 až 40 minut. Přepisy všech rozhovorů jsou k dispozici v přílohách této diplomové práce.

Nahrané rozhovory jsem si nejprve přepsala do počítače a pak vytiskla. Poté jsem postupovala tak, jak při IPA doporučují Řiháček, Čermák a Hytych (2013: 17). Přepsané rozhovory jsem si opakovaně pročítala, v případě potřeby jsem si pustila zvukovou nahrávku; jednak abych si připomněla atmosféru rozhovoru a jednak abych mohla lépe reflektovat sdělení respondentek. Následně jsem si v textu začala podtrhávat úryvky a části, které mi připadaly zajímavé nebo vzhledem k tématu významné. Na okraje papíru jsem si ve zkratkách psala, co je tématem daného úryvku. Takto vzniklá témata z jednoho rozhovoru jsem si přepsala na čistý papír a barevně si vyznačila ta, která spolu nějakým způsobem souvisela. Některá jsem ze seznamu vyškrtla, protože se už příliš odchylovala od výzkumné otázky (např. nesouhlas Anny s opatřeními). Totéž jsem provedla u všech rozhovorů. Další fáze představovala hledání témat, která se objevovala napříč všemi rozhovory. Témata jsem hledala jednak na základě toho, u kolika respondentek se objevila a v jaké míře, a jednak podle toho, jak mi připadala vzhledem k výzkumné otázce významná nebo zajímavá. Po sestavení finálních témat jsem se vracela do přepisů rozhovorů a vyhledávala si ty úryvky, které s určitým tématem souvisely. Tyto úryvky jsem si pro lepší přehlednost zkopírovala do prázdného souboru, kde mi dále sloužily jako podkladový materiál pro prezentaci výsledků.

8 Limity výzkumu

Výše bylo uvedeno, že výsledky kvalitativního výzkumu jsou vždy ovlivněny subjektivitou výzkumníka. Mohli bychom tak říct, že jedinečnost každého kvalitativního výzkumu spočívá právě v pohledu výzkumníka na zkoumaný jev, v jeho zkušenosti a v jeho porozumění zkušenosti respondentů. Řiháček, Čermák a Hytych (2013: 11) uvádějí: „*Subjektivita je vnímána jako přednost – jednak je reflektována, jednak jediné ona nám umožňuje vstup do zkušenosti své i druhého, jednak nic jiného nemáme a jednak je nástrojem validizace.*“ Když Hendl (2005: 52–53) upozorňuje na vznik různých komplikací a rizik během výzkumného procesu, v první řadě hovoří právě o subjektivitě,

která, ač je přirozenou součástí kvalitativního výzkumu, může na průběh výzkumu i na interpretaci výsledků někdy působit neblaze (například přílišné zkreslení výsledků osobním dojmem či názorem). Další nevýhodou je, že na základě omezeného množství respondentů, vzniká problém se zobecnitelností výsledků. Nelze tedy předpokládat, že výsledky výzkumu mohou být aplikovatelné na všechny rodiny, které si pandemickou situací prošly. V neposlední řadě může být komplikací i osobní znalost respondentů, kdy odpovídajícím může být nepříjemné sdělovat soukromé informace známé osobě. Výsledkem může být i říkání nepravdy, což může zásadně ovlivnit reliabilitu výzkumu. V tomto výzkumu jsem znala všechny respondentky osobně, ale myslím si, že tento fakt měl v tomto případě spíše pozitivní efekt. Respondentky se zdály být během rozhovorů uvolněné a sdílné.

9 Charakteristika respondentů

Níže jsou stručně představené rodiny, které jsem pro svůj výzkum vybrala. Prvním kritériem jejich výběru bylo, abych se dobře znala s maminkou-respondentkou, která bude ochotná se o danou zkušenost podělit. Druhým kritériem bylo, aby v rodině byly dvě nebo více dětí, přičemž alespoň jedno z dětí si prošlo distanční výukou. Důvodem je, že z pozice učitelky mě zajímalo, jak tato netradiční forma výuky ovlivnila rodinné fungování. Posledním požadavkem bylo, aby v daných rodinách byli všichni členové v izolaci současně, a to alespoň několik týdnů.

Následující informace byly zjištěny během rozhovoru, případně byly doplněny prostřednictvím komunikačních sítí či telefonicky. V rámci zachování anonymity rodin a respondentek jsou všechna uvedená jména smyšlená. Pro lepší orientaci v datech bych ráda doplnila, že rozhodným obdobím pro mou práci je myšleno především jaro 2020. Nicméně, většina omezujících nařízení platila v době rozhovorů stále pro většinu dotazovaných rodin, což je důvod, proč respondentky v rozhovorech mluvily střídavě v přítomném a minulém čase. Také bych ráda doplnila, že přestože většina respondentek o tomto období mluví jako o období karantény, v karanténě de facto nebyly.

Rodina Marie

Marie žije se svým manželem a dvěma dětmi v rodinném domě. Marii je 43 let a pracuje jako učitelka na prvním stupni základní školy. Jejímu manželovi je 40 let a pracuje jako obchodní manažer. Dcera chodí do páté třídy na základní škole, syn do osmé třídy na

víceletém gymnáziu. Před počátkem pandemie děti kromě školy navštěvovaly různé kroužky, například sportovní, kulturní nebo vzdělávací. V době pandemie celá rodina pracovala nebo se vzdělávala z domu, přičemž tento stav platil pro všechny členy rodiny i v době rozhovoru.

Marii vnímám jako velmi pozitivní a lehce extrovertní osobu. Kromě plného úvazku ve škole navíc učí v jiné vzdělávací organizaci a také soukromě. Rozhovor s ní proběhl on-line a působil na mě vesele a pozitivně. Zejména na mě udělala dojem chvíle, kdy vzpomínala, jak se s rodinou probírala starými fotografiemi.

Rodina Jany

Rodina Jany žije v malém městě, kde si před několika lety postavili rodinný dům. Janě i jejímu manželovi je 45 let a vychovávají spolu dvě děti. Syn chodil na s nástupem pandemie do školky, dnes už je prvňáček. Dcera chodí do třetí třídy. Jana podniká ve vzdělávání, její manžel je obchodním manažerem. Jana svou rodinu popisuje jako aktivní, především kvůli tomu, že pravidelně jezdí za příbuznými a kamarády, kteří bydlí na druhé straně republiky. V době pandemie celá rodina pracovala nebo se vzdělávala z domu, přičemž Jana zmiňuje, že *„...je to ještě umocněný tým, že manžel měl zlomený záda, to znamená, že my v tomhle režimu jedeme už rok a tři čtvrtě.“*

Jana působí jako věčný optimista, proto jsem byla překvapená, že se rozhovor nesl spíše v ironičtějším a pochmurnějším duchu, ač se stále usmívala. Rozhovor s ní proběhl on-line. Jana působila lehce nervózně, jako by někam pospíchala, nicméně takový dojem ve mně vyvolává často.

Rodina Markéty

Markéta žije se svým manželem a čtyřmi dětmi v rodinném domě. Markétě je 38 let a momentálně je na rodičovské dovolené, v červnu minulého roku se jí narodila dcera. Její manžel, 40 let, pracuje jako obchodní zástupce pro zahraničí. Starší syn chodí do páté třídy, mladší do druhé a starší dceři jsou tři roky. V době pandemie se dálkově vzdělávali dva starší synové a otec pracoval z domu několik týdnů. Markéta po celou dobu pečovala především o dvě mladší děti.

Markéta budí dojem, že v každé situaci zůstává nad věcí. Vnímám ji jako organizovaného, vstřícného a velmi kreativního člověka. Rozhovor s ní proběhl u ní doma a celková atmosféra byla velmi příjemná. Doma zrovna byly jen dcery, které byly po celou dobu rozhovoru klidné a tiché.

Rodina Kláry

Klára žije se svým manželem a dvěma dětmi v bytovém domě, kde vlastní jeden z bytů. Kláře je 45 let a učí na základní škole, jejímu manželovi je 50 a pracuje jako obchodní zástupce. Dcera studuje první ročník na střední škole a syn je v sedmé třídě. Když jsem se Kláry zeptala, jak by charakterizovala svou rodinu, odpověděla: „...*prostě taková normální a obyčejná rodina. Harmonická, žádné problémy neřešíme... nemáme vysloveně žádný nějaký problémový vztahy nebo že bysme měli v rodině nějaký problémy, to ne.*“ V době pandemie měly obě děti distanční výuku, Klára a její manžel pracovali z domova. V době rozhovoru tento stav neplatil pouze pro otce.

Rozhovor s Klárou proběhl on-line. Na počátku se zdála být trochu nervózní, to však po pár minutách odeznělo a o tématu se nakonec rozpovídala. Po celou dobu působila klidně a vyrovnaně. Nad každou odpovědí pečlivě přemýšlela, bylo znát, že se snaží co nejlépe vyjádřit, co má na mysli.

Rodina Magdalény

Magdaléna a její manžel mají dvě dcery. Magdaléně je 38 let, jejímu manželovi je 57 let. Obě jejich dcery studují základní školu, čtvrtou a šestou třídu. Rodina vlastní penzion, ve kterém mají byt s přístupem na zahradu. Kromě provozování penzionu se všichni členové rodiny věnují hudbě. V penzionu je nahrávací studio, rodiče jsou členové jedné kapely a i děti jsou k hudbě a tanci vedené. V době protipandemických opatření byly obě dcery na distanční výuce, zatímco rodiče obstarávali chod penzionu. Tento stav trval i v době rozhovoru.

Rozhovor s Magdalénou proběhl u ní doma. Magdalénu vnímám jako veselou a milou osobu. Jedná se o mou blízkou kamarádku, tudíž dotazování proběhlo v příjemné atmosféře. Magdaléna působila uvolněně a přirozeně.

Rodina Anny

Anně je 45 let, jejímu manželovi je 49 let. Společně vychovávají dvě děti, dcera chodí do osmé třídy, syn do čtvrté. Bydlí v bytě, kde jsou zároveň obklopeni několika domácími mazlíčky. Anna je podnikatelka, její manžel pracuje jako obchodní zástupce. Anna řekla, že pro její rodinu je charakteristická „*láska k dobrému jídlu, k cestování, objevování, máme rádi zvířata, máme jich poměrně dost doma. Jo a myslím si, že jsme takoví veselí a někdy trošku nespoutaní.*“ V době vládních restrikcí byly obě děti na distanční výuce,

Anna a její manžel pracovali z domova. V době rozhovoru tento stav už neplatil pouze pro otce.

Rozhovor s Annou proběhl u ní doma, ve chvíli, kdy manžel byl v práci a děti venku. Anna normálně působí velmi optimisticky a pozitivně, rozhovor s ní se přitom odvíjel spíše ve vážnějším duchu. Ze všech respondentek mě nejvíce zaujala tím, jak soustavně a dlouho dokázala o tématu mluvit.

10 Interpretace dat

Rozhovory s respondentkami byly analyzovány na základě IPA. Konkrétní ukázky z analýzy jsou dostupné v přílohách této práce (Příloha I. – III.). Pro doplnění dat a ověření správnosti získaných informací jsem s některými respondentkami provedla druhé rozhovory, které jsou rovněž součástí příloh.

Napříč všemi rozhovory se objevovala různá témata, která respondentky v rámci společně tráveného volného času napadala. Pro lepší přehlednost a uchopitelnost získaných dat jsem si vytvořila myšlenkovou mapu, jejíž první náčrt je zobrazen v příloze (Příloha IV.) Vzniklá témata jsem rozdělila do čtyř kapitol, které bych nyní ráda představila.

První kapitolu jsem nazvala *Čas volna*. Tato kapitola popisuje, jakým konkrétním způsobem rodiny společného volného času využívaly a jak tento čas prožívaly. Jsou zde představeny typy volnočasových aktivit, které v rodinách v době pandemie převládaly. Je zřejmé, že v některých případech se jednalo o činnosti, na které předtím nebylo tolik času a které konečně dostaly prostor na to, aby byly zrealizovány.

Druhá kapitola je protipólem první a pojmenovala jsem ji *Čas povinností*. Přestože respondentky uvádějí, že jejich rodinný volný čas v době protipandemických opatření byl kvalitně využit, některé respondentky připouštějí, že právě tento potenciální volný čas byl často narušen povinnostmi, která s sebou omezení přinesla. Mezi nejvýraznější z těchto povinností patří distanční výuka, která se stala povinnou nejen pro děti, ale svým způsobem i pro rodiče, jejichž pomoc byla v mnoha případech vyžadována.

Třetí kapitola upozorňuje na problém omezených volnočasových možností a nazývá se *Čas ztrát*. V rámci celoplošných nařízení byly zrušeny veškeré společenské akce, ale také kroužky pro děti nebo sportovní či vzdělávací kurzy pro dospělé. Se vzniklou situací

také významně souvisí zákaz shromažďování osob. V této kapitole jsou vyzdvíženy dva způsoby trávení volného času, které rodiny postrádaly nejvíce, a zároveň je zde zmíněno, jaký dopad na ně ztráta těchto volnočasových možností měla.

Čtvrtá kapitola se nazývá *Čas nálezů*. Nařízená omezení způsobila, že členové rodiny spolu museli trávit téměř veškerý čas. Tato skutečnost se projevila nejen ve společném soužití, ale také v oblasti vztahů. Cílem této kapitoly je poukázat jednak na zlepšení vztahů mezi jednotlivými členy rodiny a rovněž na zlepšení komunikačních dovedností, které rodiny v rámci společného soužití v tomto období získaly.

10.1 Čas volna

Při hledání odpovědi na výzkumnou otázku jsem zjišťovala, jak dotazované rodiny trávily společný volný čas a jak tento čas prožívají. Nařízená opatření zákonitě vylučují mnoho možností, jak s volným časem naložit, a právě z toho důvodu mě zajímalo, jak se s těmito omezenými možnostmi rodiny vypořádaly.

Čas pro rodinu

Většina dotazovaných respondentek pojala období pandemie jako čas, kdy se mohou věnovat rodině. „*Svým způsobem jsme to brali tak, že je to ten čas navíc, co máme pro rodinu, takže toho jsme nelitovali,*“ uvádí respondentka Magdaléna.

Respondentka Klára popisuje situaci, kdy v její rodině došlo k „*celkovému zastavení*“. Vysvětluje, že za normálních okolností její rodina nenachází mnoho příležitostí k tomu, aby trávila volný čas společně. Důvodem je především neustálý stres a shon, který je součástí jejich každodenního rodinného života. Omezení však podle ní vytvořila prostor na to, aby si mohli užít „*takový ten větší klid*“. Zmiňuje, že zatímco před pandemií členové rodiny využívali volný čas zejména pro svůj individuální odpočinek, v době restrikcí tyto nároky zmizely, protože právě „*odpadnutím stresu a shonu*“ vzniklo více prostoru i času na rodinu. „*Normálně se třeba nějakému členovi nechce dělat něco společně, protože chce a potřebuje nějaký ten individuální čas pro sebe. Ale najednou prostě nemáme takové nároky na to, abychom dělali sami něco pro sebe.*“

Jedna z konkrétních aktivit, kterou spolu rodiny často provozovaly, bylo hraní her. Například Marie vypráví, jak iniciovala hraní her proto, aby její rodina „*zůstala zdravá*“. Společnou izolaci totiž zpočátku vnímala jako hrozbu, která by její rodině mohla

v určitých ohledech uškodit: „... četla jsem i takové ty psycho články, jakože co má rodina dělat, aby zůstala zdravá, aby to jako přežila psychicky.“ Následovně pak s rodinou začala hrát deskové či karetní hry, přičemž doplňuje, že tato aktivita bavila všechny zúčastněné. O hraní her poté mluví i Magdaléna, která naznačuje, že tato forma společně tráveného času doposud nebyla v jejich rodině běžná: „*Toho času jsme spolu určitě víc a zvládneme si spolu občas i hrát, povídat. I manžel se zapojuje (smích).*“

Respondentky Markéta a Magdaléna se shodují v tom, že jejich rodiny trávily hodně času venku, protože „*to hezké počasí k tomu lákalo*“. Rodina Magdalény trávila společný volný čas zejména výlety na kole nebo procházkami po lese. Obě respondentky pak připisují benefit tomu, že jejich rodiny mohly trávit volný čas na zahradě.

Markéta vypráví, jak její rodina rovněž podnikala různé výlety nebo se účastnila skautských aktivit. „*Na jaře bylo hledání korálků, pak boj o město... Takže se v rámci různých výzev třeba chodili koupat do řeky, to docela chytlo i tatínka, ten se chodil otužovat s nimi (smích).*“ V rodině respondentky se také dbalo na to, aby její děti, především synové, měli pravidelnou fyzickou aktivitu. „*S klukama chodil manžel denně běhat. S čím jsme je honili, bylo cvičení a běhání, protože jsem říkala, že přece nebudou sedět celé dopoledne u počítače, pak se vyvalí nedejbože k televizi... ani náhodou. Takže na kolo, museli chodit, běhat.*“ Markéta dodává, že její rodina trávila volný čas společně zvláště v počátku pandemie. Postupem času však ona sama musela od některých společných aktivit upustit, a to kvůli vyššímu stádiu těhotenství a posléze kvůli čerstvě narozenému miminku. Nicméně se domnívá, že s rodinou trávila mnoho času jak v počátku pandemie, tak i před ní. Zde bych ráda připomněla, že v této době byla respondentka kromě očekávaného miminka také na rodičovské dovolené. Na základě rozhovoru s ní se domnívám, že právě tato skutečnost významně přispěla k tomu, že mohli trávit více volného čas společně. Markéta celé období hodnotí velmi kladně: „... *my jsme si to vlastně hrozně užili. Vlastně kdybych nevěděla, že se děje něco venku, tak my jsme byli strašně v pohodě. My jsme si to svým způsobem hrozně užívali.*“

Mezi další společné aktivity, které rodina podnikala, patřilo také sledování televize. Například Anna uvádí, že její rodina si karanténní stav kompenzovala právě sledováním cestopisných filmů: „... *pouštíme filmy, vždycky něco vybereme, sedneme a koukáme na filmy. Koukáme hodně na cestopisné dokumenty, že jakoby aspoň cestujeme po obrazovce (smích).*“

Osobně mě zaujala zmínka několika respondentek o domácích mazlíčcích. Ukazuje se, že přítomnost zvířat v rodině má na všechny členy domácnosti pozitivní vliv. Například v rodině Anny je pes „*ideálním partákem*“ na společně trávený čas. Uvádí, že pes je pro její rodinu například impulsem k tomu, aby šli společně na procházku. Mimo to také pociťuje, že je tento čtyřnohý mazlíček velkým pomocníkem na odbourávání stresu a na udržování duševní rovnováhy. „*Když je nejhůř, tak na něj prostě zavolám, on začne vrtět ocasem a prostě je to najednou takové veselejší.*“ Dále pak vnímá velký význam domácích mazlíčků pro děti. Je toho názoru, že trávení času se zvířaty a mazlení se s nimi pomáhá dětem lépe vyjadřovat a uvolňovat své emoce: „*... ale vidíš, jak se s těmi zvířaty ňuňaj, mazlí, jak mají ty emoce, které na ně vylejou... u toho zvířete vidíš, že tam nejsou zábrany.*“

Čas na zkrášlování bydlení

Ve výpovědích respondentek se ukazuje, že nastalá situace byla také vhodnou příležitostí pro rekonstrukci bytu, zahrady či jiných „*předělávek*“.

Respondentka Klára potvrzuje, že období dočasné izolace v jejich případě vytvořilo více času jednak na rodinu a jednak na vylepšování bytu: „*My jsme třeba měli i víc času na nějaké různé předělávky tady v bytě. Že jsme třeba vymalovali, což běžně nikdy nestihnáme, protože je nám líto na to třeba obětovat jarní prázdniny... Takže to jsem si říkala, že kdyby nebyla ta karanténa, tak nemáme vymalovaný byt. A taky jsme obměnili nějaký nábytek. Měla jsem třeba i víc času si k tomu sednout a hledat něco na internetu, víc se tomu věnovat...*“ Rovněž Magdaléna si pochvaluje, že mají konečně vymalovaný byt a že se také „*vrhli na novou kuchyň a obývací*“. Markéta pro změnu mluví o přestavování dětských pokojíčků, protože „*to bylo potřeba, protože se vlastně narodilo to miminko*“.

Marie se domnívá, že situace nastala ve vhodné roční období – jaro. Díky tomu totiž mohla se svou rodinu využít volný čas k práci na zahradě. Dodává také, že v důsledku protiepidemických opatření a nepříliš slibných vyhlídek na dovolenou se rozhodli pořídit si alespoň zahradní nábytek: „*... docela nás pak zachránilo to, že začalo jaro a my jsme začali dělat zahradu. Taky jsme si na terasu koupili zahradní nábytek, protože jsme věděli, že pojedeme do pryč (smích), takže jsme to pojali prostě tak, no.*“

Kromě úpravy zahrady se Marie také rozprávěla o tvorbě fotoalb, která „*zůstala někde na „až někdy*“. Vytvoření fotoalb byl nápad, který respondentka dlouho odkládala

a na jehož realizaci našla čas právě v období pandemie. Moment, kdy Marie o fotoalbech vyprávěla, mě při rozhovoru s ní zaujal nejvíce, protože na ní bylo vidět, jak si danou chvíli užívala a jak na ni ráda vzpomíná. Shromáždění starých fotografií dle jejích slov zaujalo a bavilo celou rodinu. „*Takže jsme třeba dětem ukázali fotky, když jsme byli v Americe... a to jsem vlastně stoupla i u syna, protože mám fotku před Applem (smích). Ted' koukali, jak jsme vypadali, jak jsme byli štíhlí a jak jsme všechno procestovali. Takže jsme jako měli takovej program nostalgickéj (smích).*“

Čas k zamyšlení

Ukazuje se, že ve volném čase někteří (především rodiče) našli klid a prostor na to, aby se mohli více věnovat vlastním myšlenkám.

Například Magdaléna popisuje, jak ji daná situace přiměla určité věci přehodnotit. Jako příklad uvádí, že až v této době si její rodina uvědomila, jací lidé jsou pro ni skutečně důležití a s jakými lidmi se doopravdy vídat chce. Záhy vyjadřuje vděčnost za kontakt s rodinou a za to, že toto období všichni přečkali ve zdraví: „*... ted' to vnímáme tak... že jsme strašně vděční... to je něco, co nám ta karanténa dala... jsme strašně vděční za kontakty s rodinou. Máme na sebe víc času... A vnímáme to jako obrovský dar, když jsme zdraví a můžeme se vidět.*“

Klára je přesvědčená, že daná situace nás vede k tomu, že „*nic není jisté*“ a vysvětluje, že nikdy nevíme, co se může stát. Současný stav bere jako „*novou kapitolu*“, která nás má možná vést k nějakému „*zamyšlení*“. Říká, že „*člověk byl předtím neustále v nějakém tom spěchu*“ a že teď možná nastala chvíle na to „*nastartovat tu harmonii a spokojenost v sobě...*“ Záhy dodává: „*Hroutit se z toho můžeme vždycky. A jasně, někdy je člověk prostě dole... ale pak přijde něco, co prostě má přijít... Tak si myslím, že takhle doba tady pro něco je...*“

Ohledně přemítání ve volném čase se také vyjadřuje Jana, kterou daná situace přiměla hledat svou „*vnitřní stabilitu*“, což považuje za výhodné „*v rámci nějakého osobního rozvoje*“. Také Anna připouští, že svůj volný čas v izolaci věnovala určitým myšlenkám. Dokonce uznává, že přestože se považuje za extroverta, pociťuje od počátku tendenci uzavírat se a více řešit své nitro: „*... řeším nějak svoje vnitřní pochody, snažím se urovnat si svoje myšlenky, utříbit si je... V téhle oblasti mám ted' určitě víc prostoru.*“ To, jaké konkrétní úvahy a myšlenky ji napadají, během rozhovoru nesdělila.

Společný volný čas rodin v době protipandemických opatření byl tráven mnoha způsoby. Ať už šlo o hraní her, vylepšování bydlení, tvorbu fotoalb nebo prosté trávení času s rodinou, lze si všimnout, že všechny tyto aktivity přinášely rodinám radost, spokojenost či jakýsi vnitřní klid. Stejně tak si můžeme všimnout toho, že mnoho zmíněných aktivit bylo uskutečněno právě v reakci na pandemickou situaci, nikoli jako obvyklá náplň společně tráveného času. V tomto zjištění vidím určitý paradox, na který bych shrnutím této kapitoly chtěla poukázat. Vnímám, že právě ty aktivity, které byly pro rodinu v rámci trávení volného času spíše neobvyklé, přinesly rodinám nezvyklé potěšení. Jako příklad bych opět ráda použila vyprávění Marie o tvorbě fotoalb. Přestože se evidentně jednalo o činnost, která byla dlouho odkládána, z rozhovoru vyplývá, že právě chvíle, kdy si fotografie prohlížela s ostatními členy rodiny, patřila mezi ty nejcennější. Domnívám se tedy, že společně trávení volného času přineslo rodinám uvědomění si toho, že obyčejné okamžiky dostaly punc neobyčejných prožitků. A že společně trávený čas, na který dříve nebyl prostor, pro ně ve výsledku měl tu největší hodnotu.

10.2 Čas povinností

Do otázky společně tráveného času neopomenutelně vstupují povinnosti a problémy, se kterými se rodiny v rámci opatření setkaly. V mém výzkumu se ukazuje, že většině rodin se podařilo vytvořit prostor na to, aby volný čas trávily společně, nicméně nelze přehlížet, že všechny respondentky se během rozhovorů také zabývaly otázkou povinností, které jejich volný čas často omezovaly a komplikovaly.

Tímto bych také ráda poukázala na rodinu Jany, která o společném volném čase s rodinou mluvila ze všech respondentek nejméně, ne-li vůbec. Rozhovor s ní se odvíjel od nutnosti splnit veškeré školní a pracovní úkoly a postarat se o chod domácnosti.

Distanční výuka

Nejběžnější povinností, která rodinám narušovala společně trávený volný čas a volný čas obecně, je bezpochyby distanční výuka. Období pandemie totiž představovalo i uzavření škol. Všechny děti tudíž musely přejít z prezenční výuky na distanční. Podle rodičů distanční výuku charakterizovala zejména časová náročnost a stres, a to jak pro děti, tak pro rodiče.

Markéta uvádí, jak jejího mladšího syna, který byl v době nástupu pandemie v první třídě, distanční výuka nebavila. Markéta ale spatřovala problém především v tom, že právě v této době si měl její syn osvojit základy psaní či počítání. *„Mladší syn je prvňáček a ta on-line ho strašně otravovala. Což je špatný, když se má naučit psát, počítat a všechno.“*

S podobnou zkušeností se setkala i Jana, která vypráví, jak byl její syn na jaře ještě ve školce, nicméně ve „druhé vlně“ (podzim 2020) ho dálková forma vzdělávání neminula. Popisuje, jak nelehké pro ni bylo dané učivo dítěti vysvětlit. *„No a to bylo peklo. Protože já jsem nechápala, já jsem ho to neuměla naučit a on nechápal, proč by to měl dělat. V té skupině a s tou paní učitelkou, která ví, co má dělat, je to určitě jednodušší.“* Na druhou stranu později uvádí, že se syn, možná pod vlivem tlaku, dokázal postupně osamostatnit a úkoly dělat i bez její pomoci. *„Ted' už je to super. On dostane úkol a je schopen si ho udělat sám, ale je možné, že to je tím, že jsme si prošli tím stresem na začátku.“*

Magdaléna uvádí, jak se kvůli chybějícím on-line hodinám a množství učiva stresovala její mladší dcera: *„Já s ní vlastně musela všechno absolvovat, vysvětlovat a jet s ní. A úkolů bylo jako hodně. To bylo docela problematické, protože ji stresovalo, že je toho hodně a to, že vlastně není v té škole.“*

Naopak Markéta se rozhodla svému staršímu synovi vymýšlet úkoly navíc, aby „nezakrněl“: *„Starší je v pětce a chce jít na gympl, takže ho nemůžu šetřit. V on-line výuce má vše hned hotovo, tak mu dávám příklady navíc, protože by jinak zakrněl, ty děti prostě zakrní.“*

Klára přiznává, že pokud v jejich rodině nastaly stresové situace, bylo to právě ve chvílích, kdy cítila „větší tlak ze strany školy“. Její syn je v sedmé třídě a kromě běžných on-line hodin musel vypracovávat velké množství úkolů. Klára se však domnívá, že některá zadání byla příliš složitá na to, aby je syn zvládl sám, čímž se stal závislý na její pomoci. *„No, jsou nějaké úkoly, o kterých vím, že jsou prostě moc těžké na to, aby je to dítě dělalo samo. U té distanční výuky je prostě často potřeba pomoc toho rodiče, a to je asi takové to nejtěžší na té situaci.“*

Magdaléna pociťuje, že i její starší dcera, která je čerstvě na druhém stupni, má s distanční výukou určitý problém. Podobně jako Klára vnímá, že úkolů je více a že dcera *„to zvládá trošku hůř“* než na prvním stupni, a to zejména kvůli náročnosti učiva.

„Jakmile se začneme bavit o škole, tak si stěžuje, jak je z toho... No, vlastně bych řekla, že je trošku v depresi, že do té školy nejdu.“ Za velkou potíží také Magdaléna považuje neschopnost dcery být samostatná, což vnímá u distanční výuky jako nutnost.

Práce

Rovněž pracovní povinnosti rodičů rodinám mnohdy znemožňovaly trávit volný čas společně. Ač by se dalo očekávat, že prací z domova rodiče volný čas spíše získali, nebylo tomu tak ve většině dotazovaných rodin. V některých případech bylo řešení pracovních úkolů o to časově a psychicky náročnější, než kdyby rodič mohl být přítomen v místě svého zaměstnání. Home office také mnohdy zahrnoval potíže s internetovým připojením, což pracující rodiče jednak znervózňovalo a jednak zpomalovalo v práci. Dále se také ukazuje, že v případě respondentek-podnikatelek, které jsou naopak na práci domova zvyklé, byla tato činnost komplikována přítomností dětí, které v danou chvíli vyžadovaly péči či pozornost.

Marie během rozhovoru několikrát zdůraznila, že její manžel *„už prostě chce jít do práce,“* a to zejména kvůli tomu, že ho doma stresuje zpomalený internet a fakt, že běžné pracovní problémy řeší delší dobu, než byl doposud zvyklý. *„Takže ten to prostě těžce snáší a ten tu nadával, rozčiloval se, samozřejmě mu to nešlo, protože se musí vzdáleně připojit a tahat si ty tabulky... Protože když je v práci, tak tu věc vyřeší za deset minut a tady si kvůli tomu i dva dny telefonují.“*

Anna tvrdí, že její manžel byl, co se pracovní oblasti týče, v *„o dost větším psychickém vypětí“* a také *„více podrážděný“*: *„... ta práce byla mnohem víc stresující, než předtím.“* Za důvod považuje to, že několik jeho kolegů, kteří byli nemocní, delegovalo svou práci na něj. Dodává, že pracovní stres kompenzoval zejména přejídáním a trochou alkoholu: *„Ale hrozně přibral. Protože jak měl ten stres, tak to kompenzoval tím, že se víc najedl nebo si dal nějakou skleničku, a to jsou všechno kalorie...“*

Markétina manžela při práci naopak často vyrušovaly děti, které se dožadovaly pozornosti: *„... ač máme velký dům, tak se moc neměl kam zavřít. Malé je to úplně jedno, že je tatínek na home office, ta za ním prostě půjde (smích). A manžel je v tomhle špatně disciplinovaný...“*

Se stejným problémem se setkali i v rodině Jany, kde museli nastavit určitá pravidla, aby mohl její manžel v klidu pracovat: *„... tak to už jsme taky museli vyřešit a odbourat.“*

Prostě mu říct, že za tyhle dveře se neleze, protože oni jedou fakt hustý meetingy a syn do toho řve „tatiiii“ (smích).“

Výzkumu se účastnily dvě maminky-podnikatelky. Jana je zvyklá pracovat z domu, nicméně uvádí, že v důsledku pandemie musela svůj pracovní rozvrh přizpůsobit potřebám rodiny: „... *já nechodím do standardní práce, pracuji z domu, takže jsem rodině stále k dispozici. Vlastně přizpůsobuji práci té mojí rodině...*“ Dále zmiňuje, že toto období ovlivnilo její podnikání i finančně. Co se existenční stránky týče, daná situace se její rodiny naštěstí nedotkla. Přesto vnímá, že ztráta příjmů měla na její psychickou pohodu negativní dopad: „... *to podnikání, které děláme, šlo asi o jednu třetinu do mínusu, což ti také moc nepřidá...*“

Z finančního hlediska má Anna má podobnou zkušenost jako Jana. Naštěstí ani její rodinu situace finančně výrazně neohrozila. „*No, já vlastně tūkám, protože poskytujeme službu, která se dá přehodit na on-line. Ale stejně jsme tak jako tak přišli o skoro polovinu příjmů, vlastně nás to v té výdělečné aktivitě dost omezilo.*“

Pandemie způsobila i uzavření veškerých ubytovacích zařízení. Tato skutečnost se dotkla i Magdalény a jejího manžela, kteří provozují penzion. Magdaléna říká, že díky státním dotacím byla jejich finanční situace snesitelná: „... *nějaké příspěvky od státu jsme dostali, takže jsme nebyli úplně na nule.*“ Přesto s manželem doufají, že penzion budou moci už brzy otevřít. „*Takže jsme asi v klidu, protože si říkáme, že snad se to zase během toho jara nějakým způsobem rozjede.*“

Péče o domácnost

Další povinnost, která omezovala společný volný čas rodin, byla náročnější péče o domácnost. Tato povinnost zasáhla především maminky-respondentky, ale je zjevné, že se na péči o domácnost podíleli i ostatní členové rodiny. Respondentky uvádějí, že s nastalou situací vznikla potřeba častějšího uklízení, a především častějšího vaření, které dle Anny zabralo „*nesmírné množství času*“.

V období pandemie se rodina Jany se o domácí práce dělila. Přesto respondentka vnímá, že nároky na úklid a obstarání domácnosti byly větší. „*Ted' je to tak, že je doma paní kuchařka, paní uklízečka a paní učitelka, to jsou tři lidi! Ano, dělíme se o to, není to tak, že bych tady makala jen já, to ne. Ale stejně je to takové náročné...*“

Z rozhovorů je zřejmé, že nejvíce času vzala respondentkám každodenní příprava pokrmů. Markéta uvádí, že jí během této doby vadilo právě to, že musela denně vařit,

přičemž ji nejvíce obtěžovalo vymyšlení jídel. „*Ne, že by mi to vadilo, ale já už prostě nevím, co vařit (smích). Vymyšlet ta jídla... Leze mi to na nervy, velice mi to leze na nervy... strašně.*“

Podobně to pociťuje i Marie, která vaří nerada, a rovněž ji nebavilo sestavování jídelníčku. „*Umím vařit, ale hrozně mě to nebaví, беру to jako ztrátu času (smích). Myslím si, že docela umím vařit, ale prostě hlavně to vymyšlení té stravy mě nejvíce obtěžovalo.*“

Naopak v rodině Jany vařil její manžel, který je podle ní ve vaření efektivnější. „*Tak ted' je to tak, že vaří v podstatě manžel, protože je v tom rychlejší, já to potřebuju víc naplánovat.*“

Některé respondentky uvedly, že v rámci odpočinku a ušetření času si jejich rodiny někdy objednaly dovážku jídla. Anna však podotýká, že to tak dělali spíše výjimečně, a to kvůli finančním důvodům. „*Samozřejmě to někdy řešíme i tak, že si jídlo necháme dovážet, ale samozřejmě z ekonomických důvodů to nemůžeme dělat pravidelně, takže si objednááme jídlo třeba jednou týdně...*“

Zajímavý, ač odlišný přístup k vaření má evidentně rodina Kláry, která řekla, že v její rodině došlo k „*celkovému zastavení*“. Tvrdí, že na vytváření jídelníčku se u nich doma podílejí i děti, a to právě proto, že mají konečně více času. Zároveň dodává, že děti rodině nejednou uvařily zcela samy, což se za běžných okolností nestává. „*Třeba i děti jdou pomáhat nebo vařit, to docela často, což se jim jinak moc nechce, když je škola. Když je škola, tak to se jim prostě nechce.*“

Jmenované povinnosti vedly k omezenému množství společného volného času, nebo v horším případě vůbec žádnému. Některé respondentky se domnívají, že společný volný čas byl právě vlivem těchto povinností kratší, než býval za normálních okolností. Potvrzují, že plnění a skloubení zmíněných povinností bylo časově, ale také psychicky náročné. Marie například říká, že zažila dny, kdy byla po práci natolik vyčerpaná, že už pak ani neměla energii na to zbývající volný čas kvalitně využít: „*I když teda musím říct, že to vysílání mě za ten den vyřídilo natolik, že už jsem pak ani nebyla schopná jít na procházku.*“

Zvláště bych se však chtěla pozastavit u rodiny Jany, která tvrdí, že společný volný čas její rodina v době pandemie nenašla. Při hledání příčin, souvislostí a rozdílů mezi rodinou Jany a rodinami ostatních respondentek, mě napadly dvě skutečnosti, které podle

mě mohly přispět k tomu, že se její rodině nepodařilo najít a využít společný volný čas. První skutečností je, že pro podnikatelku pracující z domova, která se musí postarat o malé děti (z nichž jedno je v první třídě), mohlo být rodinné soužití vskutku náročnější než pro ostatní respondentky (Anna je též podnikatelka, ale obě děti jsou starší; Markéta má mladší děti, ale je na rodičovské dovolené). Druhá skutečnost, která rodině podle mého názoru znemožnila získání společného volného času a kterou považuji za významnější, byla absence řádu. Sama respondentka přiznává, že určitý systém v jejich rodině chyběl: *„Toho času nebo těch možností je vlastně dost, ale tím, jak je to celé nestrukturované a rozplzlé, tak je to těžké. Pro mě je prostě hrozně těžké tomu dávat neustále nějaký řád.“* Nepřítomností určitého režimu se rodina Jany výrazně liší od ostatních rodin, kde byla nutnost vytvoření nového systému pravidel vnímána už v počátku pandemie. Markéta je například přesvědčena, že právě stanovení pravidel její rodině soužití v době izolace ulehčilo: *„Prostě je to o tom nastavit si ta pravidla. A dodržovat ta pravidla, která se nastaví, a dohlédnout na ty malé děti, aby mi ta pravidla dodržovaly.“* I Anna se domnívá, že nový systém její rodině pomohl: *„... já jsem se pak možná dostala více do klidu, protože jsme si vlastně v celé té změně našli nový systém.“*

Na základě tohoto zjištění se domnívám, že stanovení nového řádu členům rodiny napomohlo nejen lépe organizovat svou práci, ale také svůj volný čas a potažmo volný čas celé rodiny.

10.3 Čas ztrát

„Vždycky jsou to asi takové ztráty a nálezy – něco ztratíš, ale záhy něco jiného najdeš.“ Tuto větu vyslovila respondentka Anna, když vyprávěla, co její rodině daná situace vzala, ale zároveň dala.

Tato kapitola se soustředí na problém omezených volnočasových možností, který v tomto období vznikl. V důsledku protiepidemických opatření byly uzavřeny všechny sportovní areály, posilovny, bazény, kina, obchodní centra, kavárny, restaurace apod. Dále byly zrušeny a zakázány veškeré kroužky pro děti, kurzy, výstavy, koncerty a jiné společenské akce. Jeden z nejpodstatnějších zákazů byl zákaz volného pohybu osob (vyjma zdravotních procházek) a zákaz shromažďování. Omezené možnosti trávení volného času si uvědomovaly všechny dotazované rodiny. Ráda bych nyní poukázala na

dvě „ztráty“, potažmo způsoby trávení volného času, které rodinám chyběly nejvíce. Posléze se také pokusím popsat, jaké následky tyto jednotlivé „ztráty“ měly.

Ztráta sociálního kontaktu

Výpovědi respondentek nasvědčují tomu, že trávení volného času s rodinou, s přáteli, se známými či obecně ve společnosti je v rodinách považováno za jeden z nejběžnějších a nejpřirozenějších způsobů trávení volného času. O to těžší pak pro rodiny bylo sociální kontakt omezit, nebo se ho úplně vzdát. Zde považuji za důležité upřesnit, že sociální kontakt v období pandemie představoval pro všechny určité riziko, že by se mohli nakazit anebo že by naopak mohli nakazit druhé. Onemocnění covidem se totiž v některých případech vůbec neprojevovalo. Jak uvádí Marie: „... špatné bylo to, že se nemůžeme vidět s těmi lidmi, třeba i s rodinou, protože nikdo nevěděl, jestli je tím vlastně neohrožíš...“

Markéta říká, že „sociálně“ chybělo jí i dětem: „... dětem to vzalo to, že nemají ty kamarády, ten sociální kontakt obrovsky chybí. I mně ten sociální kontakt chybí. Ano, sbalili bychom se a na víkend třeba někam odjeli, třeba na hory nebo tak... Ale to sociálně.“

Annu zase mrzí, že jim nastalá situace sebrala možnost společně oslavit narození dětí v rodině. „A vlastně nám to vzalo kontakt s rodinou, naši nejbližší. Protože se vlastně narodila nějaká miminka v naší rodině a my jsme je vlastně doted' neviděli. Ale jdeme do toho s tím respektem, že lidé na druhé straně mají nějaké obavy a strachy, ale samozřejmě nás to vnitřně mrzí a je nám to hodně líto.“

Jana a Markéta se shodují v tom, že kontakt s okolím postrádali především jejich synové, kteří jsou v první a druhé třídě. Markéta uvádí, že byla ráda, když šel její syn na chvíli do školy, protože „jinak byl prostě zpruzený.“

Podobnou situaci zažívala i Jana: „... když byla ta opatření, tak jsem zavolala sousedce, ať mi půjčí svoje dítě, protože syn už byl prostě nesnesitelný, prostě potřeboval na chvíli létat venku s nějakým kamarádem.“ Mimo to se domnívá, že potřeba dětí být mezi vrstevníky se projevovala zejména „neustálým vyžadováním pozornosti.“

I Anna vnímá dopad ztráty sociálního kontaktu u svého desetiletého syna. Domnívá se, že syn situaci snáší nelehce a že kontakt s vrstevníky a kamarády zkrátka potřebuje: „Z toho, že měl hodně sociálních kontaktů, se nějak najednou uzavřel v sobě a v prostoru toho svého dětského pokoje... on prostě sám ven jít nechce, on potřebuje ty parťáky.“

Klára, jejíž dcera je v prvním ročníku na střední škole, uvádí, že si nedokáže představit, že by „*zrovna první ročník prožívala takhle divně, v pyžamu z postele,*“ přičemž zdůrazňuje, že ona sama na střední školu vzpomíná ráda hlavně kvůli spolužákům. Přesto ale v rozhovoru uvádí, že její děti nedostatek sociálního kontaktu nepocítují, a to díky tomu, že udržují kontakt s kamarády on-line. „*Oni pak nemají potřebu ani nikam jít, protože jsou vlastně s těmi kamarády celý večer, akorát každý hraje na druhém konci tu společnou hru.*“

Dále Klára sice uznává, že stýkání se s okolím museli v rodině značně omezit, ale zcela ho nevyloučili, přičemž naznačuje, že za takových okolností vždy dodržují hygienická opatření. „*Když se s někým chceme sejít, tak se jdeme třeba projít na čerstvý vzduch...*“

Podobný přístup zaujímá i Markéta, která tvrdí, že „*cesta se prostě najde*“: „*Ano, mrzelo mě, že jsme se s nějakými kamarádkami nevidaly, ale pořád jsme si mohly zavolat.*“

Z rozhovorů je zřejmé, že ztráta sociálního kontaktu měla negativní dopad především na děti. Rodiče se s touto skutečností vyrovnali podstatně lépe. Lze si všimnout, že ztráta kontaktu s vrstevníky a kamarády nejvíce zasáhla prvostupňové děti. Dle rodičů se projevila především tak, že děti buď nepřetržitě vyžadovaly pozornost, nebo naopak začaly mít introvertní sklony. Zde bych ráda navázala na to, co bylo zmíněno v teoretické části práce, tedy že socializace neboli proces začleňování člověka do společnosti je u dětí mladšího školního věku vnímána jako nezbytná, a to zejména pro zdravý vývoj dítěte, přičemž tento proces je u dětí založen právě na kontaktu vrstevníky. Nedostatek podnětů pramenících ze sociálního kontaktu může mít mnoho dopadů. V případě nařízené izolace, kde je ztráta sociálního kontaktu u dětí zjevná, se všichni rodiče v mém výzkumu shodují v tom, že negativním dopadem je zde uchýlení se dětí k počítačům, mobilům a jiným moderním technologiím. Markéta naznačuje, že si možné nebezpečí digitálních technologií uvědomuje, a proto se svým dětem snažila čas na tabletu a telefonu omezovat: „*... ty děti zblbnou, a hlavně v tomhle věku už klidně začíná tvrdá závislost na technologiích. Mobil... furt má v ruce mobil. Je víkend, já jim ho zabavuju a říkám, že ho mají přes týden dost.*“ Pro Annu je těžké navrhnout synovi jinou volnočasovou aktivitu, která by pro něj byla stejně tak atraktivní jako hraní na počítači: „*Je to pro mě jako pro rodiče hodně náročné mu vlastně nabídnout nějakou adekvátní aktivitu, která by ho vlastně uspokojila a vytáhla od toho počítače.*“ Jana, jejíž ratolesti se často dívaly na

televizi nebo „*čučely na tablet*“ přiznává, že i u svých dětí pozoruje neschopnost využít volný čas jiným způsobem. „*Oni se vlastně jinak v té karanténě zabavit neumí.*“

Určitá připoutanost k technologiím je viditelná též u starších dětí. Respondentky však tuto skutečnost odůvodňují tím, že právě skrz technologie udržují kontakt s vrstevníky. Například Marie uvádí: „*Ten starší si to vyřešil po svém, s kamarády, kdy prostě v pokoji hráli on-linové hry anebo zůstali po hodině připojení na Google classroom a měli to jako povídací „session“.* Takže on každý den řekne, že jde „*with friends*“, zavře se tam a my „*ok*“, je s „*friends*“ (smích). Také Klářiny děti, které jsou na druhém stupni a na střední škole, udržují kontakt s kamarády on-line. Klára nicméně připouští, že jejich čas strávený na počítači je v každém případě třeba kontrolovat. Podobně jako Jana si je vědoma toho, že její děti jinak nemají snahu volný čas využít jinak. „*Oni pak nemají potřebu ani nikam jít, protože jsou vlastně s těmi kamarády celý večer, akorát každý hraje na druhém konci tu společnou hru.*“

Ztráta sportovního vyžití

V rozhovorech se objevuje, že většině dotazovaných rodin chybělo v době pandemie pravidelné sportování. Anna přitom zmiňuje, že právě fyzická aktivita jí v takovéto situaci připadá důležitá. „*Co si myslím, že je strašně důležité, je, aby si v takovéto situaci lidé udržovali zdraví psychické i fyzické. A k tomu je ten pohyb a sport strašně důležitý.*“

Méně sportovních možností vnímala i Markéta, která se nižší pohybové aktivitě svých dětí snažila předejít. „*No a pak chyběl ten sport pro kluky, ty kroužky. Já jsem teda fakt zlá, já je honím. Říkám, že buď půjdou běhat, nebo něco dělat, nebo se půjdou projít, nebo prostě něco...*“

Rovněž Magdaléna pobízela své dcery k tomu, aby byly více aktivní. V jejím případě se ale setkala s odporem ze strany dětí. „*Ode mě to totiž zní jako pruzení. A to, co prostě nevezde z jejich hlavy, tak vidím, že ony nevydrží, že by je to muselo samotné bavit.*“

Anně a její rodině zase chybělo využití sportovních areálů. Pohybová aktivita její rodiny se tak zúžila na procházky v lese. „*Takže my se to snažíme kompenzovat tím chozením na procházky, ale samozřejmě už prostě známe každý klacek a kámen v lese...*“

Mimo jiné zmiňuje, že kvůli uzavření sportovních center nemůže docházet na pravidelné rehabilitace, což má negativní dopad na její zdraví: „*V pátek nemůžu chodit cvičit na nějaká rehabilitační cvičení, na která jsem zvyklá a kvůli tomu teď řeším nějaké zdravotní potíže.*“ S omezenými sportovními možnostmi se těžce srovnával i její manžel,

který má ze zdravotních důvodů doporučené pravidelné plavání: „A vím, že můj manžel nesmírně trpí tím, že nemůže plavat. Jednak to má předepsané a jednak má plavání hrozně rád...“

Na základě výpovědí respondentek se domnívám, že rodiny si díky omezením více uvědomily, jak velký význam pro ně sportování má. Ukazuje se, že pravidelná fyzická aktivita je nejen vhodným způsobem, jak trávit volný čas, ale zároveň napomáhá udržovat fyzické i psychické zdraví člověka. Například Jana uvádí, že v této době přišla na to, že fyzická aktivita jí „doopravdy chybí“, a to především kvůli možnosti fyzického i psychického relaxování. „Že vlastně člověk zjistí, co mu dělalo hodně dobře a co mu dodávalo takovou tu šťávu.“

10.4 Čas nálezů

Jestliže „ztráty“ označují to, co rodinám chybělo, „nálezy“ budou naopak označovat to, co rodiny v době pandemie získaly.

Smyslem této kapitoly je ukázat, že v rámci společně tráveného volného času, ale i mimo něj, se rodiny musely vypořádat nejen s problémy týkajícími se společného soužití, ale také s problémy vztahovými. Na co bych však zde zejména chtěla poukázat, je výsledný efekt v řešení daných problémů. A jak název kapitoly napovídá, u rodin, které byly začleněny do mého výzkumu, byl tento efekt veskrze pozitivní.

Ohleduplnost, respekt a vzájemná podpora

Respondentky se shodují v tom, že společné soužití v této době přispělo k větší ohleduplnosti a toleranci mezi jednotlivými členy rodiny.

Magdaléna se domnívá, že jim situace umožnila lépe se poznat. „Paradoxně v tom soužití vidím spíše plusy. V tom, že jsme se možná opravdu naučili spolu více žít, což je hodně důležité... a že jsme se navzájem více objevili.“

Podobně o společném soužití hovoří i Marie. „To, co nám karanténa dala, je, že jsme se prostě více poznali, a to díky tomu, že spolu trávíme více času a musíme se více tolerovat, byť si má každý kam zalézt.“

Anna dokonce pozoruje, že se zlepšil vztah mezi jejími dětmi. Uvádí, že „současná situace je donutila k tomu, že musí najít nějakou cestu, jak spolu fungovat.“

Jana se domnívá, že si díky izolaci každý v rodině vymezil svůj prostor, který se ostatní naučili respektovat. *„A taky vlastně byla pozitiva to, že jsme si každý museli trochu definovat svůj prostor, ať už mentálně nebo fyzicky.“*

Anna říká, že v jejich rodině byla v rámci vzájemného respektu stanovena určitá pravidla: *„A pro nás bylo asi hodně důležité říct si, že tohle je můj prostor, tohle tvůj a musíme tu prostě fungovat s respektem jeden k druhému, protože jsme opravdu na nějakém omezeném území a je potřeba dodržovat nějaká pravidla.“*

Anna se také vyjadřuje o tom, že se jako rodina snažili více vzájemně podporovat. Tvrdí, že je přirozené a pochopitelné, že nálada v rodině může zejména v této situaci kolísat. Je však na členech rodiny, aby se s touto skutečností vypořádali, a to tak, že si budou vzájemnou oporou. Záhy uvádí přirovnání členů rodiny k posádce: *„Nálada v posádce jde někdy nahoru, někdy dolů, a to je vlastně úkol té rodiny. To je vlastně taková buňka, kde jsou ty jednotky, které se musejí navzájem podporovat, tím ta buňka pak může fungovat. Takže když je někomu ouvej, tak ho ostatní vytáhnou, a když je to pak obráceně, tak zase ten, kterému bylo ouvej, a teď už je na tom dobře, tak vytáhne i ostatní. Takže se tak navzájem podporujem.“*

Hlubší komunikace a vyřešení problémů

Klára je přesvědčená, že její rodinu daná situace posílila *„takovým tím semknutím, tou hlubší komunikací.“*

Také Magdaléna potvrzuje, že komunikace v jejich rodině se určitým způsobem změnila k lepšímu. *„Myslím, že došlo i na nějaké rozhovory s holkama, které třeba předtím nikdy nebyly. Nebo nebyly potřeba. Že jsme si tak povídali nějak jinak, možná více do hloubky. Tak nějak jsme se i více poznali...“*

Anna hovoří o zkušenosti, kdy se v její rodině začaly vyjevovat nevyřešené problémy z dřívějšíka, přičemž mluví o potřebě je konečně vyřešit. *„Teď před tím problémem prostě nemůžeš utéct. Prostě je situace, že ty problémy musíš začít opravdu řešit. Nemůžeš je kopnout nikam do rohu, protože už není místo. Už není místo, kam před tím utéct.“* Následně potvrzuje, že se její rodině podařilo najít způsob, jak se s danými problémy vypořádat, a to společnou komunikací. *„A vlastně se nám podařilo, že jsme to začali řešit. A začali jsme to řešit tím, že jsme si o tom povídali, mluvili. Zkoušíme to každý den, zkoušíme to nějak ladit, aby to vlastně sedělo... Je to teď takové lepší.“*

Z rozhovorů vyplývá, že společné soužití v době protipandemických opatření mnohdy napomohlo k rodinnému stmelení. Některé respondentky uvádějí, že se v rodině více poznali a začali k sobě být více ohleduplní. Také se ukazuje, že daná situace rodiny přiměla více komunikovat, v některých případech dokonce přispěla k tomu, že byly vyřešeny dlouho odkládané problémy. Anna se například domnívá, že právě řešení problémů a konfliktních situací pozvedlo rodinu na vyšší úroveň jejich řešení. *„Paradoxně nás to vlastně jako rodinu hodně posunulo.“* Markéta se oproti tomu domnívá, že zvládnutí dané situace a problémů s ní souvisejícími je samozřejmostí: *„Tak přece jen jsme rodina, a tak spolu musíme nějakým způsobem fungovat.“*

Nicméně i v tomto případě se setkáváme s nemožností zobecnění. V porovnání s ostatními respondentkami jsem na základě rozhovoru s Janou nabyla dojmu, že v její rodině ke zmíněnému semknutí nedošlo. Vyprávění její zkušenosti na mě naopak působilo tak, že daná situace její rodině spíše uškodila, než prospěla. Zatímco v ostatních rodinách se členové rodiny sblížili, domnívám se, že v Janině rodině se od sebe spíše oddálili, a to na psychické i fyzické úrovni. Kupříkladu Anna pociťuje, že jim společné soužití přineslo více fyzického kontaktu: *„Ono je to teď vlastně hezké, že cítím i více fyzického kontaktu. Že se třeba mnohem více objímáme.“* Jana naopak vnímá, že dlouhotrvající blízký kontakt by mohl ohrozit její manželství: *„Riziko toho, že se ty lidi rozvedou, je enormní. Prostě je to tak. Ty lidi jsou prostě tak blízko sebe...“* Vyjadřuje se i ohledně nepřetržitého kontaktu s dětmi, které dle jejích slov neustále vyžadují pozornost: *„Co já mám z toho za pocit, že není úniku. Ono prostě není úniku.“* Pozitivum izolace Jana spatřuje v tom, že její rodinu naučila *„dát si pokoj“*, přičemž zde vnímá výhodu rodinného domu, kde může mít každý člen svůj vymezený prostor: *„Člověk si uvědomí, že má dům, kde má každý svou místnost a díkybohu se do ní může zavřít a dát pokoj ostatním...“* Zato Anna, která uvedla, že v tomto období došlo na řešení dávných problémů, se zamýšlí nad tím, že právě soužití na menším prostoru možná přispělo k tomu, že zmiňované problémy byly konečně vyřešeny. *„Možná kdybychom žili na vícero metrech čtverečních a každý měl své místo, kam by si mohl zalézt, tak by se nám třeba nepodařilo to všechno tak nějak zpootvírat a začít řešit. Možná bychom se každý uklidili do svého pokoje, a tam bychom si přemýšleli každý o svém.“*

Důvodů, proč se ono sblížení v Janině rodině neobjevilo, může být mnoho. Působícím faktorem může být i již zmíněný nedostatek volného času, který má na člověka a potažmo i na jeho okolí neblahý vliv. Roli zde může hrát také otázka funkčnosti rodiny

nebo partnerských vztahů. Také se zde ale nabízí možnost, že rodina Jany se ve skutečnosti sblížila, pouze rozhovor s ní mohl být ovlivněn například nepříznivým aktuálním psychickým rozpoložením respondentky nebo mohlo dojít k nepochopení ze strany výzkumníka.

11 Odpověď na výzkumnou otázku

V rámci svého výzkumu jsem hledala odpověď na otázku: *Jak rodiny prožívají společně trávený volný čas v době protipandemických opatření?*

Otázku společně tráveného volného času jsem shrnula do čtyř kapitol, přičemž každá z nich významně přispívá k celkovému pochopení vnímání společného volného času v době protipandemických opatření z pohledu rodin.

První kapitola se soustředila na konkrétní volnočasové aktivity, které rodiny v rámci společného volného času podnikaly. Ukázalo se, že rodiny mnohdy hrály společenské hry, chodily na procházky, trávily čas na zahradě nebo si vylepšovaly a zpříjemňovaly bydlení. Některé respondentky také zmínily, že našly prostor na přehodnocení svých priorit, přemítání či prosté zamyšlení. Z rozhovorů s respondentkami vyplynulo, že to byl právě čas strávený s rodinou, který se pro ně jevil jako nejcennější. Jedna z respondentek připodobnila období pandemie zastavení času. Domnívám se, že právě díky tomuto zastavení se rodinám podařilo vytvořit prostor pro společné trávení volného času, kterého dříve bylo výrazně méně a které se ve výsledku ukázalo jako nejvíce hodnotné.

Druhá kapitola poukázala na existenci povinností, které s nařízenými omezeními vznikly. Do mého výzkumu byly začleněny rodiny, ve kterých vždy alespoň jedno dítě bylo na distanční výuce. Ukázalo se, že skloubení distanční výuky, práce a péče o domácnost v mnoha případech zapříčinilo, že společný volný čas rodin byl výrazně omezen. Rodiny připustily, že plnění daných povinností bylo časově i psychicky náročné, některé respondentky naznačily, že jejich rodiny měly společného volného času méně než předtím. V kapitole byla mimo jiné zdůrazněna potřeba vytvoření a dodržování určitého systému, který členům rodiny pomohl lépe organizovat svou práci, a tím vytvořit prostor pro volný čas.

Třetí kapitola zkoumala, jaký dopad měla na rodiny ztráta sociálního kontaktu a nedostatek sportu. Trávení času s přáteli a pravidelné sportování považovaly

dotazované rodiny za nejpřirozenější volnočasové aktivity, bez kterých se však musely obejít. Ukázalo se, že omezení sportovních aktivit mělo negativní vliv na psychické i fyzické zdraví rodin, zejména rodičů. Ztráta sociálního kontaktu měla negativní dopad zejména na děti, pro které byl kontakt s vrstevníky důležitou součástí socializačního procesu. Děti si nedostatek kontaktu s kamarády často kompenzovaly hraním her na počítači nebo na telefonu. V kapitole byl také nastíněn problém možné nerozvíjející se volnočasové kompetence, který se dle rodičů projevoval neschopností dětí se zabavit jinak než moderními technologiemi.

Čtvrtá kapitola se zaměřovala na vztahy v rodině. V rámci společně tráveného volného času, ale také mimo něj, došlo v konkrétních rodinách ke zlepšení vztahů mezi jednotlivými členy domácnosti. Respondentky hovořily o vzájemné podpoře, ohleduplnosti a toleranci. Uvedly, že v období pandemie se jejich rodiny naučily lépe komunikovat a řešit problémy. V závěru kapitoly bylo také poukázáno na případ rodiny, ve které se většina zmíněných kvalit neobjevila, přičemž byly zjišťovány možné důvody, proč tomu tak bylo (otázka funkčnosti rodiny, nedostatek volného času, nestabilní partnerské vztahy apod.).

Domnívám se, že v této oblasti respondentky odpovídaly pravdivě, neboť se vztahové zlepšení snažily vždy konkrétně popsat a odůvodnit. Důkazem je také případ respondentky, která se naopak „nesnažila nic skrývat“ a připustila, že v době izolace v jejich rodině panovala spíše vztahová disharmonie. Mimo jiné zde také vnímám benefit toho, že všechny respondentky jsou mými dobrými kamarádkami a že bych nepravdu z jejich strany byla schopná identifikovat.

Období pandemie daným rodinám nastolilo několik překážek, se kterými se musely vypořádat. Jako velmi náročné se jevilo zejména skloubení pracovních a školních povinností, nelehké bylo i vyrovnání se s omezenými volnočasovými možnostmi. Ukázalo se, že většině dotazovaných rodin se tyto nesnáze podařilo překonat vytvořením nového řádu, který členům rodiny napomohl v organizaci jejich povinností, ale také v organizaci volného času. Tyto rodiny si posléze dokázaly vytvořit prostor i pro společně trávený volný čas, ve kterém se jim podařilo oprostít se od oné zaneprázdněnosti (ascholia) všedních dnů a naopak zažít čas volnosti (scholé), kterého doposud mnoho nenacházely.

12 Diskuze

Cílem této práce bylo zjistit, jak konkrétní rodiny vnímaly a prožívaly společný čas v době protipandemických opatření. Výzkum byl proveden za pomoci kvalitativní metodologie založené na hloubkových nestrukturovaných rozhovorech s maminkami z daných rodin.

Ukázalo se, že díky pomyslnému zastavení času, které pandemie způsobila, se některým dotazovaným rodinám podařilo zužitkovat čas, který spolu za této výjimečné a náhlé situace mohli strávit. Z rozhovorů s respondentkami vyplynulo, že volný čas, který spolu rodina trávila, se dokonce stal hodnotnějším a cennějším než dříve. Zde bychom si mohli položit otázku, co je vlastně konkrétním důvodem toho, proč nebyl společný volný čas rodiny upřednostňován už před pandemií. Domnívám se, že byla na vině už zmíněná *ascholia* neboli zaneprázdněnost. Každodenní povinnosti a starosti členům rodiny často zabraňovaly v tom, aby se věnovali věcem, které mají nejradši, anebo *těm*, které mají nejradši. Díky zpomalení životaběhu a izolace od zbytku světa získaly rodiny jedinečnou příležitost na společné plánování společných chvil, kterých se jim za běžné situace dostávalo zřídka. Významný podíl na kvalitnějším prožívání volného času s rodinou mají dle mého názoru také okamžiky zamyšlení, mohli bychom říci okamžiky *scholé*. Některé respondentky připustily, že během této doby našly chvíle pro přehodnocování priorit, pro hloubání a myšlenky, jejichž předmětem mohla být právě hodnota a kvalita času tráveného s rodinou.

Ze získaných dat vyplynulo, že nejnáročnější povinností byla v tomto období distanční výuka, která byla výzvou nejen pro děti, ale také pro rodiče, bez kterých malí i velcí školáci často nebyli schopni školní požadavky splnit. V tomto se shodují s Notou (2021), v jehož výzkumu je distanční výuka rovněž chápána jako zátěž pro celou rodinu. Mimo jiné zde autor zmiňuje problém motivace nebo pedagogické kompetentnosti, se kterým jsem se setkala i ve vlastním výzkumu (např. neschopnost dcery Magdaleny přinutit se vypracovat domácí úkol nebo Janino zoufání nad tím, že svého syna-prvnáčka neumí danou látku naučit).

Množství a náročnost úkolů byly často důvodem, kvůli kterému byly dotazované rodiny „okradeny“ o potenciální čas, který spolu mohly strávit. Tuto skutečnost můžeme vnímat jako typický příklad *ascholie* – škola je zde institucí, která zaměstnává každodenními povinnostmi a obírá tak žáky a potažmo celé rodiny o *scholé*, o čas

k volnosti, možnosti a příležitosti, jehož prožívání pro ně ve výsledku může být významnější a užitečnější než splnění požadovaných úkolů.

Také si zde můžeme všimnout paradoxní situace, kdy ač spolu rodiny tráví veškerý čas, tráví ho vlastně jen „vedle sebe“. Z mého výzkumu vyplývá, že si respondentky danou zaneprázdněnost uvědomují. Potvrzují, že v důsledku nárůstu povinností se pro ně hodnota i potřeba volného času výrazně zvýšila. To souvisí se skutečností, že respondentky začaly svůj i rodinný čas lépe zorganizovat. Zde můžeme vidět propojení s mým studijním oborem, tedy pedagogikou volného času. Ukazuje se, že malé množství volného času přimělo rodiny reorganizovat svůj časový plán a naučit se s časem pracovat lépe a smysluplněji, a to ve prospěch svůj i své rodiny.

Významným tématem této práce je ztráta sociálního kontaktu, která neblaze působila na psychickou pohodu téměř všech členů dotazovaných rodin. V práci Holmajerové (2021), která zkoumala, jak sociální izolaci v době pandemie prožívali senioři, se rovněž ukázalo, že nemožnost vídat se se svými blízkými senioři snášeli spíše hůře. Nicméně, v obou pracích je zřejmé, že všichni dotazovaní si byli vědomi nutnosti izolace, tudíž se se situací smířili a vyrovnali.

V mém výzkumu se v důsledku uzavření školy ztráta kontaktu s vrstevníky negativně projevovala zejména u dětí prvního stupně. Nicméně je třeba vzít v potaz, že ne všechny děti tuto skutečnost mohly snášet špatně. Anna například zmínila, že její dceři, která je spíše introvertní a nemá ve své třídě moc kamarádek, sociální izolace vyhovovala. U starších dětí se zase ukázalo, že kontakt s vrstevníky udržují on-line, přes společné hraní počítačových her, chatování nebo videohovory. Podobně výzkum Noty (2021) poukazuje na to, že žáci, kteří měli kamarády v místě bydliště, nedostatek sociálního kontaktu vůbec nepocíťovali, a naopak si užívali čas s kamarády v blízkosti domova. Domnívám se, že kontakt prvostupňových dětí s kamarády byl v mém výzkumu významně ovlivněn zejména obavami rodičů, že by se děti venku mohly nakazit. Škola, kterou děti dotazovaných rodin navštěvují, je také poblíž jejich domova, tudíž lze předpokládat, že i kamarády mají děti blízko. Proto se domnívám, že hlavním důvodem, proč děti trpěly nedostatkem sociálního kontaktu, mohlo být i to, že ven nesměly (můžeme si vzpomenout na příklad Markéty, která čekala miminko a bála se, že by se synové mohli od kamarádů nakazit). Navíc platila vládní nařízení, která setkávání lidí omezovala.

Jedním z důsledků ztráty sociálního kontaktu u dětí bylo, že se uchýlovaly k moderním technologiím (počítač, mobil). O užití technologií v době pandemie

se zmiňuje i Holmajerová (2021), která popisuje, jak si senioři nemožnost vidět se se svými blízkými kompenzovali tím, že si s nimi telefonovali nebo psali emaily. Zde se však jednalo spíše o nahrazení způsobu komunikace, zatímco u prvostupňových dětí můžeme mluvit o nahrazení zábavy – hry na tabletu, telefonu, sledování televize apod.

Upření pozornosti na moderní technologie se některým rodičům dětí jevilo jako alarmující a postupem času začali vnímat riziko, že děti nebudou schopné zabavit se jinak než počítačem nebo mobilem. V mém výzkumu se ale objevil i názor, že hraní určitých her vlastně nemusí dítěti způsobit takovou škodu, jak se rodič domnívá. Naopak, některé hry jsou zcela jistě vytvořeny tak, aby podporovaly kognitivní funkce (paměť, myšlení, pozornost apod.) a obohacovaly vývoj dítěte. Někdy tak může být těžké určit hranici mezi škodlivostí a užitečností určité počítačové hry. Stejně tak může být z pohledu rodiče nelehké posoudit, zda je či není dítě schopné kvalitně využívat svého volného času. A stejně tak se rodič nemůže divit, že se dítě dožaduje hraní na telefonu, vidí-li například, že sám rodič telefon používá neustále a třeba i ve chvílích, kdy by se mohl věnovat dítěti.

Záhy můžeme navázat tím, jaký význam pro konkrétní rodiny mají výchovně-vzdělávací instituce. Mohli bychom si položit otázku „Do jaké míry jsou rodiny na vzdělávacích zařízeních vlastně závislé, mimo to, že zajišťují vzdělávací proces?“ V mém výzkumu se ukázalo, že významnou funkcí je zejména funkce pečovatelská, která zajišťuje například stravování ve školní jídelně nebo hlídání dítěte ve školní družině. Ve výpovědích respondentek se poté ukázalo, že právě každodenní vaření a obstarávání dětí (distanční výuka, úkoly atp.) se jevilo jako náročné, nezvyklé, obtěžující nebo únavné. Otázka, která mě napadá, zní: „Co kdybychom pandemií museli čelit delší dobu? Jak by se tato situace projevila na dotazovaných rodinách?“ Myslím, že i v tomto případě je klíčem k odpovědi návrat ke scholé, vymanění se z *ascholie* a zároveň nepodlehnutí *nedělní neuróze*. Z mého výzkumu je zjevné, že některé rodiny už byly na určitou zaneprázdněnost zvyklé. Nicméně v okamžiku, kdy odpadla, byly schopné si tento čas nahradit smysluplnými aktivitami, které je bavily a těšily. Naproti tomu rozhovor s respondentkou Janou ve mně zanechal dojem, že v momentě, kdy se onen chaos z jejího života vytratil, nevěděla si se zbývajícím časem rady. Jinými slovy, jakmile odezněla *ascholia*, nastala *nedělní neuróza*, která se konkrétně u Jany projevovala určitou podrážděností a nespokojeností vůči trávení volného času s dětmi i manželem. Domnívám se, že *nedělní neuróze* se vyhneme, najdeme-li určitou rovnováhu mezi

ascholií, které zjevně dáváme více prostoru než je třeba, a scholé, které si v našem životě naopak zaslouží místa více.

Z výpovědí vyplynulo, že téměř ve všech dotazovaných rodinách došlo k obecnému zlepšení vztahů. Pouze výpověď jedné respondentky vyvolávala opačný dojem. Jak už bylo zmíněno, důvodem mohl být například nedostatek volného času jednotlivých členů rodiny. Zejména maminka rodiny působila dojmem, že volný čas v době pandemie nezískala, což sama potvrdila. Komplikací pro ni byla kombinace práce (podnikatelka) s péčí o domácnost a o děti (distanční výuka prvňáčka). Lze předpokládat, že vzhledem k neustálé zaneprázdněnosti a nemožnosti odpočinout si nemohl v rodině ani existovat prostor pro případné stmelení rodiny. Dle mého názoru bylo prožívání společného času v této rodině z velké části ovlivněno právě zatížeností rodiny. Tím by se vysvětlovala i vyčerpanost respondentky danou situací („*Nemám na to kapacitu.*“) nebo její postoj vůči trávení času s rodinou („*Není úniku*“, „*Riziko, že se ti lidi rozvedou, je ohromné.*“) Působících faktorů ale samozřejmě mohlo být více, třeba i to, že rodina respondentky se i za běžné necovidové situace skutečně odchyľuje od toho, jak by měla rodina fungovat.

Závěr

V rámci omezení šíření nemoci Covid-19 byla v březnu roku 2020 stanovena vládní opatření, jejichž cílem bylo zamezit volnému pohybu osob po celé České republice. Tato situace měla významný dopad na život rodin. Děti musely přestoupit na distanční výuku a veškeré školní povinnosti plnit online. Rodiče museli v mnoha případech přejít na formu práce z domova. Cílem mé diplomové práce bylo zjistit, jak rodiny tento společně trávený čas vnímaly.

Původním záměrem této práce bylo soustředit se pouze na rodinné soužití v době karantény, nicméně v závislosti na získaných datech byl cíl zkoumání zaměřen na rodinné soužití v době protipandemických opatření vůbec. Většina opatření platila nadále i v době dokončování této práce (březen 2021).

První kapitola teoretické části je věnována poznatkům o rodině, zejména z pohledu pedagogiky a psychologie. Je zde přiblížena charakteristika současné rodiny stejně jako charakteristika toho, jak vypadá funkční a nefunkční rodina. Druhá kapitola vyzdvihuje význam socializační, pečovatelské a rekreační funkce, kterou zajišťují výchovně-vzdělávací instituce, které musely být po dobu pandemie uzavřeny. Třetí kapitola seznamuje s pojmem volný čas, soustředí se na význam slov scholé a ascholia. Významnou součástí této části práce je také kapitola věnovaná významu společně tráveného volného času v rodině.

V praktické části jsem se zabírala provedením kvalitativního výzkumu prostřednictvím rozhovorů se šesti respondentkami z vybraných rodin. Jednalo se o rodiny, kde bylo alespoň jedno dítě na distanční výuce a kde byli všichni členové domácnosti ve společné izolaci alespoň několik týdnů. Výsledky výzkumu jsou shrnuty do čtyř kapitol: čas volna, čas povinností, čas ztrát a čas nálezů.

Výsledky výzkumu poukazují na fakt, že toto období pro dotazované rodiny znamenalo nelehkou situaci, které se musely přizpůsobit. Výrazným prvkem v prožívání společného času byly povinnosti, které s danou situací vznikly, zejména pak distanční výuka, která byla ve všech konkrétních rodinách vnímána jako zátěž. Obtížně se rodiny vyrovnávaly také se ztrátou sociálního kontaktu a omezeným množstvím volnočasových aktivit. Přesto si rodiny dokázaly najít i společný volný čas, kterého dokázaly kvalitně využít. Výsledkem rodinné izolace v mém výzkumu je rovněž stabilizování rodiny, jejíž členové pociťují sblížení a semknutí. Klíčem k dosažení této skutečnosti se stalo

vytvoření řádu, které by mohlo být vodítkem pro jiné rodiny, které by se v podobné situaci mohly kdykoli ocitnout.

Domnívám se, že z hlediska mého studijního oboru, pedagogiky volného času, tato práce poukazuje na to, jak velký význam volný čas má. Rodiny v mém výzkumu si uvědomily, jakou hodnotu pro ně volný čas představuje, když ztratily možnost využívat ho dle svých představ. V důsledku nárůstu povinností, které protipandemická opatření přinesla, si rodiny také uvědomily, že volný čas se dá strávit daleko intenzivněji při pečlivém plánování, a to nejen časovém, ale i obsahovém.

Seznam použitých zdrojů

DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.

FACOVÁ, Věra. *Motivace a sociální potřeby v praxi*. Valašské Meziříčí: Obchodní akademie a VOŠ, 2009. ISBN 978-80-254-4205-0.

FRANKL, Viktor Emil. *Psychoterapie pro laiky*. Přeložil Vladimír SMÉKAL. Brno: Cesta, 1998. ISBN 80-85319-80-2.

GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika*. Olomouc: Hanex, 1998. Edukace (Hanex). ISBN 80-85783-24-X.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-7367-628-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HOLMAJEROVÁ, Eva. *Životní zkušenost s omezeným kontaktem seniorů ve vlastní domácnosti a jejich prožívání protiepidemických opatření* [online]. Brno, 2021 [cit. 2021-

03-29]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/nqk1a/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Roman HYTYCH.

KAPLÁNEK, Michal. (ed.). *Čas volnosti – čas výchovy. Pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

LACA, Slavomír. *Výchova – rodina – hodnoty*. Brno: Institut mezioborových studií, 2013. ISBN 978-80-87182-32-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 98 s. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-7-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-X.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 8020006907.

NOTA, Josef. *Prožívání situací spojených s distanční výukou u dětí mladšího školního věku*. 2021. Nепublikováno.

OFFER, Shira. *Family Time Activities and Adolescents' Emotional Well-Being*. Journal of Marriage and Family, vol. 75, no. 1, 2013, pp. 26–41., www.jstor.org/stable/23440759.

PALOUŠ, Radim. *Čas výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25415-2.

PALOUŠ, Radim. *K filosofii výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991a. ISBN 80-04-25390-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5.

PLAŇAVA, Ivo. *Spolu každý sám: v manželství a rodině*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Psychologie P. ISBN 80-7106-292-8.

PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

PLEVOVÁ, Irena. *Kapitoly z obecné psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. Texty k distančnímu vzdělávání v rámci kombinovaného studia. ISBN 80-244-1413-9.

PROKOP, Jiří. *Sociologie výchovy a školy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001. ISBN 80-7083-535-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK, Roman HYTYCH a kol. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno : Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2

SAUBER, Richard S., et al.: *The dictionary of family psychology and family therapy*. London: Sage Publications, 1993. ISBN 080395333X.

SMITH, Kevin M., Patti A. FREEMAN a Ramon B. ZABRISKIE. *An Examination of Family Communication within the Core and Balance Model of Family Leisure Functioning*. Family Relations, vol. 58, no. 1, 2009, pp. 79–90. JSTOR, www.jstor.org/stable/20456838.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-147-6.

ZABRISKIE, Ramon B. a Bryan P. McCORMICK. *The Influences of Family Leisure Patterns on Perceptions of Family Functioning*. Family Relations, vol. 50, no. 3, 2001, pp. 281–289. JSTOR, www.jstor.org/stable/585880.

Právní předpisy

Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění platném k 15. 3. 2021.

Seznam příloh

- Příloha I.** Ukázka analýzy dat – počáteční poznámky a témata
- Příloha II.** Ukázka analýzy dat – seskupování vzniklých témat
- Příloha III.** Ukázka analýzy dat – hledání společných témat napříč rozhovory
- Příloha IV.** Ukázka interpretace dat – tvorba myšlenkové mapy
- Příloha V.** Přepis rozhovoru s respondentkou Marií
- Příloha VI.** Přepis rozhovoru s respondentkou Janou
- Příloha VII.** Přepis rozhovoru s respondentkou Markétou
- Příloha VIII.** Přepis rozhovoru s respondentkou Klárou
- Příloha IX.** Přepis rozhovoru s respondentkou Magdalénou
- Příloha X.** Přepis rozhovoru s respondentkou Annou

Přílohy

Příloha I.

Ukázka analýzy dat – počáteční poznámky a témata

Odpoledne se zas snažím i těm dětem ho určit, prostě jim říct „prosimtě, jdem, šup, honem, rychle někam jdem, ven nebo něco“ a pak už si zas můžou zalézt a něco si hrát. Protože ti by se teda úplně zhroutil bez řádu. Kdybych to nechala úplně na nich, tak jsou v tom pyžamu tak, jak jsou a nevylezou a hrajou jenom hry. Protože to třeba vidím u jejich spolužáků a někdy je to teda fakt asi problém... ty vlastně nemáš kde chodit, vlastně ani nevíš, s kým se můžeš stýkat nebo nemůžeš, takže ono to pak hodně svede k tomu, že je to to nejjednodušší. Oni pak nemají potřebu ani nikam jít, protože jsou vlastně s těma kamarádama celý večer, ale každé hraje na druhým konci tu společnou hru.

nor. žen.
kajak dět

domy
na bc

Ještě bys ráda něco dodala, cokoliv?

Jaký že bylo to téma?

Rodinné soužití v době karantény.

Hmm... Jako jediný, co mě napadá ještě, že vlastně vlivem toho, že vlastně nejsme v karanténě jen tak, že to má nějaký objektivní důvody, tak jsme si i jako rodina prožili takovej ten společnej strach, třeba to, když onemocněl můj táta covidem. Teď měla vlastně ještě problém manželova máma, ale tam se to naštěstí taky ukázalo dobře... tak, v tom je jakoby taková ta těžkost tý doby.

Asi to
je
strach
rodin

ppol.
strach

Takové něco... že každá doba má něco, ale zrovna jsme se nedávno bavili o tom, že třeba když sleduješ ty historický nebo válečný filmy, tak si řekneš, jak to vlastně mohli přežít, tu dobu. Ale pak, právě tady na tom příkladu vidíš, že ty lidi to vlastně nemůžou vnímat, že hrozí nějaká reálná hrozba. Že třeba za války, když byly nálety, tak při prvním běželi do krytu a když už je nevim kolikátý, tak už to s tebou ani nehne. Že prostě opravdu lidská psychika přivykne všemu.

problém
se
doby

každá
doby

A to, jak jsme na začátku minulýho jara chodili a navlíkali jsme si igelitový pytlíky nebo jsme otírali dezinfekcí potraviny, který jsme si přinesli domů... tak nás to teda pustilo hodně rychle. A je fakt, že se prostě nedá žít v nějakým trvalým strachu. My jsme prostě všichni takový klidný, takže my jsme rychle spadli do toho „co se má stát, tak se stane“ a nemůžem žít v nějakým stresu nebo strachu z toho. I když, když se tě to pak dotkne tím, že se potom přihodí nějaká taková situace, kterou nemůžeš ovlivnit, někdo blízky z rodiny onemocní a závažně – třeba táta byl třeba opravdu na JIP, měl oboustrannej zápal plic a nevypadlo to dobře – tak tam ten strach hrozně velkej je. Že ta nervozita a takováta bezmoc a všechno... Jednoduchý tohleto období prostě není. Ale určitě nás to nějak posílilo, takovým tím semknutím, tou hlubší komunikací. Protože určitě opravdu proběhlo víc takovejch rozhovorů nebo nás to třeba přimělo i... já jsem třeba četla nějakou knihu a zrovna jsem četla o válce a najednou si to člověk projektuje na sebe, na to svoje současné prožívání, porovnává tu svoji situaci a zjistí, že prostě

prožil
m -
kvalita

hlubší
komunikace

co to
přimělo
přítel
a rodin

Příloha II.

Ukázka analýzy dat – seskupování vzniklých témat

(smích). Otázkou je, jak to přežijem do budoucna... Ale fakt si myslím, že když člověk chce a

použije hlavu a nastaví si to a nehroučí se z toho, tak to prostě jde.

prožívání (K)

vyprávění x o konarbelou

prožívání (K) 1,1

vytváření řešení 1,2

instalace programů 1,3

teč. rakem! 1,4

výdaje za školákem 1,5

DV přímáčka → stes 1,6

DV málo máva 2,1

prožívání (K) 2,2

ustavu rodičů 2,3

roc. kontakt x nejobata 2,4

čas na rodinu 2,5

práce x děti 2,6

přestavení počítače 2,7

sport. řešení 2,8

VČ děti 3,1

nahodnější péče o děti 3,2

roc. kontakt dětí 3,3

prožívání (K) 3,4

práva roc. kontaktů 3,5

středověk sportu 3,6

rozdíl na technologické 3,7

delené řešení 4,1

VČ 4,2

mob. problémy 4,3

varně jako pitelá 4,4

ustavení pravidel 4,5

hledání řešení 4,6

výhoda a benáka
salvady 4,7

prožívání (K) 5,1

L-M

5

Příloha III.

Ukázka analýzy dat – hledání společných témat napříč rozhovory

1. ^{UCHYBI} VC a sport IIII → čtyři společné aktivity, především sport a rovněž pro děti
2. DV IIII → jako zdroj stresu, především u mladších dětí, ale také u 6. roč. (2. stupně), u Matky naopak není přidáváni, u děde uhočí po dítě - pohěba pomoc, u děde naopak ↑ samostatnost
3. svěřě III → bonus, držák
4. VC v karanténě IIII → čas na rodinné (brý, pondělí, ...), přidělávání, online socializace, fotbal, tablet, odpočinek, pochůzky, výlety, úho, plavky, ALE závislost na telefonu (2x)
5. finance IIII - připovědy od oběti, manžel jediný zivitel, u podnikatel příjmy dolí, fin. st. státní, u dědy se kradlím ... ALE u klany u aspoň ušitím na oblečení"
6. protivah a uvnitřní sídace - čas na přechodnem věci, nová kapitola, zamýšlení, čas ustarbovat harmonii, s usměvem jde všechno lep, nálada v rodině, zpátie, pokled na situaci - stres, smutně se se si-
stau, "nem' ušitě", hledat uvnitř stability, vyčerpavost, křivost dolý, užitota
7. stráža roc. zambati IIII - děti a sociální, prac. zambati, zambati a rodinou
8. vztahy IIII - fungování rodiny, ušetel ušití rodici, ušetel ušití sourozenci, fyp. zambati v rodině
9. pravidla IIII - hledat režimu, ustarvené pravidel, důslednost u jany, ustrukturizovanost času
10. práce IIII - stres a práce, ušití se podnikateli - ušití ušití z dispozici, práce v karanténě - home office + děti

Příloha V.

Přepis rozhovoru s respondentkou Marií

Jak bys mi představila svoji rodinu?

Naše rodina se skládá ze čtyř členů a žádných zvířat. Nebo vlastně... jedno zvíře máme, ale to je křeček, a toho dostali za vysvědčení, takže toho máme krátkou dobu. Eh... jsem já, pak je můj muž, pak syn a dcera, osmá a pátá třída. No...

Ještě něco bys o vás řekla?

No... Je mi 43 a pracuju ve škole jako učitelka, manželovi je 40 a pracuje jako manažer v televizi, kde má na starosti reklamy. Když je vidět v televizi sponzor pořadu, tak to má jako na starosti, to procesně zpracovává, ty nabídky od těch klientů, co se tam pustí a nepustí a tak. A děti... děti maj normálně všechny možný kroužky, v podstatě každý den maj něco. Kdyby na to neměly, tak na to nechoděj, ale myslim si, že by mohly vyzkoušet všechno. Nejsm taková ta matka, co by je posílala na všechny kroužky za každou cenu, ale prostě když je možnost... Jako chtěla bych, aby dělali kulturní kroužky a sportovní, i já jsem tak byla vedená jako dítě.

Jaká pro vás byla karanténa?

No... jako na tom jaře to bylo šílený, no. Manželovi vlastně řekli, že bude doma, že maj home office. Myslim, že ze začátku moh nějak jednou tejdně do práce a pak už vůbec ne. No a je doteďka doma. Takže... (delší pauza)

A jak jste to zvládali, takhle všichni spolu doma?

My jsme předtím vlastně bydleli ve 2+kk a před dvěma lety jsme se nastěhovali do baráku, takže my tady máme pět místností. Takže každý si zabral jednu. Manžel má obejvák, protože tam má televizi (smích). On to má jako kulisu, běží mu televize a on je prostě na počítači. No... já jsem byla tady a jsem v pracovně. No, museli jsme určitě pořídit lepší internetový připojení, protože wifina nedostačovala, prostě nějak jsme to tady to... No a děti vlastně nevysílaly na jaře, to se posílaly úkoly, to nebylo povinný. Ne, vlastně... syn měl, protože chodí na gympl osmiletěj a gympl to udělal povinný na Google classroom. Takže to byla povinnost gymnazistů. Přes Google classroom a přes to nejede vlak. Takže ty to měli povinný a vůbec neřešili, jestli máš nebo nemáš připojení,

prostě nazdar bazar. Takže určitě proběhlo nějaký to na ty Vánoce, narozeniny a takový věci, proběhla výměna techniky. Děti notebooky, prostě nějaký klávesnice pořádný k tomu a takový ty věci, aby to všechno jako nějak fungovalo... No a já jsem vysílala, ale asi až po tejdnu, co to zavřeli. To jsem vysílala přes Zoom. Protože já jsem měla minulej rok ještě prvňáky. No, tak jsem vysílala, ale nebylo to povinný, mohl se připojit, kdo chtěl a moh.

Říkáš, že jedna změna, která u vás musela nastat, bylo pořídit si lepší wifinu a notebooky. Ještě nějaký změny, která ta situace přinesla, tě napadají?

Hele, určitě vaření. Já hrozně nerada vařím. Nebo takhle... umim vařit, ale hrozně mě to nebaví, беру to jako ztrátu času (smích). Prostě člověk stojí půl dne v kuchyni a za pět minut se to sní, takže mně ten čas přijde vniveč. Myslím si, že docela umim vařit, ale prostě hlavně to vymejšlení tý stravy mě nejvíc jako obtěžovalo. Ani ne to nakupování, ani nic, takže to bylo nejhorší. A potom třeba, jak se s tím každej jako srovnával... jako fotbalu myslím snad jednou tejdně byly, ale třeba jsme se museli naučit nahrávat. Protože dcera chodila do hudebky a měla to on-line. Takže jsme si musely vymyslet, jak jako nastavit tu kameru tak, aby pani učitelka viděla na ty prsty a podobně. No... a pak jsme třeba řešili ty kamarády, jako jestli si je brát domů, nebo nebrat. Protože myslím, že někdy v tom červnu to snad rozvolnili a děti mohly snad na dva tejdny do školy. Jenže pak tam začaly přibejvat, to byla právě ta socializace. No a o prázdninách vlastně oba jeli i na tábor, takže to mě překvapilo, no. Já jsem jako nejvíc těžce nesla, že nemůžeme k moři, to jsme si řekli, že nám to za to asi jako nestojí.

Ještě něco si špatně snášela? Nebo vy všichni? Nemyslím teď ohledně strachu z tý nemoci, spíš jestli jste třeba v rámci vaší rodiny narazili na něco...

Hele, ani ne. Já jsem taková... No, určitě jsme každej den sledovali ten internet a mezi nějakými těmi informace, kolik lidí umřelo a tak... to už jsme pak nesledovali. Jako už jsme to pak přijali jako fakt, že to prostě všichni musej chytit a musej si tím projít, že to prostě člověka nemine. To už jsme pak neřešili... Spíš jsem četla i články třeba o tom, jak takovýty... takovýty psychočlánky, jakože co má rodina dělat, aby zůstala zdravá, aby to jako přežila psychicky. Takže třeba jsme si začali hrát Dostihy a sázky, což je hra, kterou vyloženě nesnáším, prostě hrozně ji nesnáším (smích). Hele, hrála jsem ji naposled jako dítě, takže... děti ji milovaly, jenže to není hra na pět minut, to je prostě na deset hodin. Jsem pak přišla o ty koně a mně už to vlastně bylo jedno jako (smích). Takže to

jsme jako začali hrát, pak nějaký karetní hry jsem je naučila a hráli jsme i nějaký jiný věci. Ale samozřejmě... jako ze začátku jsem se s nima snažila trávit čas, ale... s tou malou jo, ale ten velkej si to vyřešil po svém, s kámošema, kdy prostě v pokojíku hráli on-linový hry, anebo si zůstali po hodině připojený na Google classroom a měli to jako plkací „session“. Takže on každé den řekne, že jde „with friends“, zavře se tam a my „ok“, je s „friends“ (smích). Takže ten to má po svém. No a dcera se už pak normálně vídala s kámoškama ze třídy, ty k nám chodily... Jinak já bych o sobě řekla, že jsem asi víc psychicky odolnější, ale nejhůř to asi nesl můj muž, kterej už vlastně teď v březnu bude mít výročí, že nemůže do práce. Takže ten to prostě těžce snáší a ten tu nadával, rozčiloval se, samozřejmě mu to nešlo, protože se musí vzdáleně připojit a tahat si ty tabulky, takže i nověj internet nebyl dostačující pro nás všechny čtyři. My jsme si pak třeba i ty hodiny plánovali tak, abychom nevysílali společně, někdy jsem pak třeba musela jít do školy, aby to šlo prostě. Takže internet furt tohleto, i když dneska už je to lepší, ale muž se furt těžce srovnává s tím, že musí bejt doma. Protože když je v práci, tak tu věc vyřeší za deset minut a tady si kvůli tomu i dva dny telefonujou.

Hmm... A jak jsi říkala, že jsi s dětmi hrála třeba karetní hry nebo Dostihy, tak tvůj muž se připojil?

Jo, ten to hrál s náma! To my jako... (smích) To jsme hráli všichni, to by děti nedopustily, že bysme hráli jen my. To spíš si myslím, že ho to bavilo víc než mě, to já jsem takovej prostě... já ty karetní hry miluju, já dokážu hrát žolíky celou noc, ale tohle... prostě jsem u toho trpěla (smích). My máme jako hodně těchletých her od Albi a tak... A to jsem si taky třeba udělala knihovničku, jakože fotoalba. Protože jak jsme se přestěhovali do baráku, tak ty krabice, kde byly ty fotky a fotoalba, zůstaly někde na „až někdy“. No a teď byl čas „až někdy“. Takže jsme třeba dětem ukázali fotky, když jsem byla v Americe... a to jsem vlastně stoupla i u syna, protože mám fotku před Applem (smích). Teď koukali, jak jsme vypadali, jak jsme byli štíhlí a jak jsme všechno procestovali po celým světě. Takže to jsme jim tak jako ukazovali a vlastně i já jsem se pak zasnila a třeba posílala ty fotky lidem, co tam třeba byli s námi. Takže jsme jako měli takovej program nostalgickej (smích).

To je hezký...

Jo, to já sama jsem i zjistila, co tam všechno máme. Tak jsem si to všechno prošla... No, oni byli úplně fascinovaný tím probíráním se těma fotkama. A že my jich měli, já byla

úplně šílená, nechávala jsem si třeba jízdenky z tramvaje ze San Francisca nebo pohlednice z Alcatrazu. No, takže oni to tam děti s náma takhle sdíleli...

Takže ti to přineslo hezký momenty...

Joo, určitě byl prostor na nějaký hezký chvílky, a tak, i když jsem měla denně tu on-line výuku... protože jsem vlastně celou dobu měla to zaměstnání.

Bylo toho někdy moc?

Hele, pro mě nejvíc krizový byly dvě věci. Jednak to, že se nemůžu vidět s těma lidma, třeba i s rodinou, protože nikdo nevěděl, jestli je tím vlastně neohrožíš... A druhá zátěžová zkouška byla, když manželovi něco nešlo a prostě tam vyváděl a nadával a neměl náladu, protože prostě nemůže bejt v práci. Vlastně všichni sousedi okolo do práce museli, ale on tím, že je kancelářskej, tak zůstal na home office. No, ale docela nás pak zachránilo to, že začalo jaro a my jsme začali dělat zahradu. To jsme paradoxně v karanténě začali dělat plot, protože ty zahradnický obchody byly ještě, myslím, otevřené. Koupili jsme si na terasu zahradní nábytek, protože jsme věděli, že pojedem do pryč (smích), takže jsme to pojali prostě tak, no.

Zajímalo by mě, jak bys zhodnotila vaše karanténní rodinné fungování? Je třeba něco, co vám tahle situace dala nebo vzala?

Emm... Jako to, co nám dala, je, že jsme se prostě poznali víc ve smyslu... jakože trávíme spolu víc času a musíme se víc tolerovat, byť si může každéj kam zalízt, v podstatě se každéj může dívat na televizi u sebe (smích). Tak zase tím, že bylo to léto, tak jsme mohli trávit víc času... vlastně jenom my spolu. Ale my jsme jako byli zvyklí, protože jsme předtím byli v tom 2kk a prostě jsme strašně museli bejt ohleduplný, jako vůči sobě, když jeden spal nebo něco, protože čtyři lidi ve dvou pokojích, to prostě to... No, takže jsme si říkali, že ještě, že máme ten barák, že kdybychom zůstali v tom malým bytě, tak nám asi hrábne a pak jsme si i dělali srandu z toho, kdo by kam šel vysílat (smích)... Takže určitě to a myslím si, že děti se určitě naučily fungovat víc samostatně na těch počítačích. Vlastně zjistily, že počítače jsou i k jiným věcem než jako k nějakým filmům... Mně to vlastně problém nedělalo, já už s tím zkušenosti měla z dřívějšíka, nejhůř na tom prostě byl a je manžel, kterej už prostě chce jít do práce a to se mu nedivím, no... No, tak si myslím, že jsme se spíš naučili spolu fungovat a vycházet si vstříc, protože prostě musíš trpět ty nálady. Vlastně nemáš se kde vyřvat! Někdo tě naštvě, nemáš koho seřvat, takže

prostě seřveš ty nejbližší, ty okolo tebe, protože ty jsou jako po ruce, protože nikam nemůžeš.

Takže ses potřebovala někdy vyřvat?

Já ne, já nejsem taková.

Takže spíš manžel potřeboval?

Jo, ten jo, ale já to jako vypouštím. Já se klidím z místa, on vychladne a je to zase oukej... Ale já se mu nedivím, já kdybych byla rok doma, tak... Jako a to je ještě dobrý, že já nejsem žádný psycho. Jakože kdybych byla hádává a nervní jak on, tak to je konec. Vim, že na internetu určitě psali, že v době pandemie se zvýšilo množství rozvodů a všeho. To je prostě zátěž pro všechny. Ale já jsem taková splachovací, nenechám si to líbit, ale uhnu z cesty. Jakože „jo, ty tu zas řveš, tak já se radši zavřu“. Ono to přestane, stejně nemůžeš nic. Takže pro něj doufám, že už bude líp.

Doplňující rozhovor – Marie

Minule jsme se v rámci karantény bavily kromě jiných věcí o tom, jak jste trávili volný čas. Teď bych se tě ráda zeptala, co si vlastně jako první představíš, když se řekne karanténa a volný čas? Respektive vaše rodinné soužití v karanténě a volný čas.

Asi nic, protože pro mě se vlastně nic moc nezměnilo, jen v té rovině, že to přešlo na on-line. I když teda musím říct, že to vysílání mě za ten den vyřídilo natolik, že už jsem pak ani neměla energii na to jít na procházku (smích). Ale jinak v podstatě to samý, my s manželem měli už tak pernej program, takže teď se změnilo jen to, že se to všechno hodilo na on-line... Dětem to do volného času zasáhlo to jo. Těm to vzalo mraky koníčků.. . Třeba ten sport, to plavání, to jim vyloženě chybí. A mně teda taky vlastně, protože, když jsem dceru hodila na plavání, tak jsem měla třeba hodinu na to se projít nebo se sejít s kámoškou na kafičko nebo tak, což vlastně teď vůbec nemůžu. No... vlastně je fakt, že když jsem třeba já nebo manžel nebo i děti ten volnej čas měli, tak jsme často naplňovali tím, že jsme se scházeli s druhými... No ale musím říct, že jsou mezi námi tací, který už si na to zvykli a kterým to nevadí (smích). Můj syn je prostě těžce v pohodě s tím, že může bejt zalezlej celej den v pokoji, má zapnutej počítač, xbox, mobil a bůhví co ještě,

do toho vůbec nemá potřebu se se mnou bavit a to mi teda děsně vadí. Celej tenhle jeho přístup. On je teď takovej sociálně apatickej, ale to se asi týče hlavně nás rodičů... puberťák, no (smích)

Příloha VI.

Přepis rozhovoru s respondentkou Janou

Mohla bys mi prosím představit vaši rodinu?

Naše rodina jsem já, manžel, dvě děti. Emm... ty jsou na základní škole, syn je v první třídě, dcera ve třetí, takže oba dva na prvním stupni. Manžel dělá v [název společnosti], v korporátu, ve velké firmě... a já podnikám... Bydlíme v rodinném domě se zahradou...

Jak bys vaši rodinu popsala? Jaká je?

Jsme takový jako aktivní... každé víkend v podstatě jezdíme někam... hodně věci plánujeme dopředu, to znamená, že léto třeba vždycky plánujem už v lednu a tak. Tu širší rodinu máme na Moravě, takže třeba prodloužený víkend jedeme na Moravu. A kamarády z vešky máme vlastně taky na Moravě... takže je to takový, že bydlíme tady, ale hodně cestujem. V podstatě každé víkend jsme někde.

Jaká pro vás byla karanténa, když jste taková aktivní rodina?

Otřesná. A vlastně pořad je... Je to vlastně tak, že jsme zůstali doma, bez možnosti někam jet a tím, jak jako jsme zvyklí prostě různě jezdit, tak to pro nás bylo těžký, to v první řadě. V druhé řadě, že ty děti zůstaly doma a jsou doma celý den... se všemi svými potřebami, ať už fyzickými nebo psychickými... V podstatě když jsou ty děcka ve škole, tak nějaká ta sociálnost proběhne a ty děcka si udělaj nějaký ty emocionální výlevy a vazby. Ale to všechno je vlastně kumulováno teďka na ty rodiče a v podstatě na mě, protože manžel je připojený od osmi do pěti on-line. Navíc je zavřený v pracovně... protože nás teďka živí. Tak to je prostě.

Jak se projevuje to, když se to kumuluje na rodiče?

V podstatě neustále „mami mami“. Neustálé vyžadování pozornosti... Mě vždycky napadne příměr opičí tlupy. Já jsem viděla nějaký dokument o tom, jak funguje opičí tlupa... a ve chvíli, kdy to opičátko sleze mamce z hřbetu, tak se jich ujímá nějaká opičí teta, která jich má prostě víc, jo. No a já mám pocit, že tohle je funkční model, v určitém věku. To znamená, že ty děcka, jak jsou prostě doma, tak si frčej všechno zkoušení a všechno to sociálně vlastně na mně. A já jsem opravdu měla velmi intenzivní pocit, že jsem takhle jako ten trenážer, vždycky nášlap-dobrý-nášlap-dobrý. No a čas od času to

prostě bouchlo, čas od času jsem musela jít do lesa. Eh... jednou jsem odjela na [místo rekreace] na tři dny, to už jsem nevěděla jako co. Tam jde vlastně o to... To, co já mám z toho za pocit je, že není úniku. Ono není úniku. Zrovna teď vedeme debatu, že prostě chci jít s kámoškama na tu kolaudaci baráku a teď jako jestli jó nebo né, teď se to i ve mně pere... No, prostě je to takový fakt jako blbý v tom smyslu, že když poruším nějaký ty daný pravidla, tak vlastně nesu riziko, že když někoho potkám a ten někdo má osmdesátiletou babi, tak to třeba prostě zabalí, na základě mého rozhodnutí. A to je strašně nepříjemnej pocit tohleto, v tom to vězí... A dneska jsem třeba šla po tom lese... a já si prostě myslím to, že ta společnost se prostě rozpólovává, radikalizuje, odpojuje od sebe, protože prostě je toho tolik, že to prostě musí jít někudy ven. Jo a toto je strašně nebezpečný. Já mám pocit, že jakože možná už je čas ty lidi pustit ven... Třeba my nemáme chatu a ty krásu, já bych tak děsně potřebovala změnit luft. Prostě mít v Beskydech nějakou kůču, tak už jsem tam.

Ty říkáš, že pro společnost je celá tahle situace nějakým způsobem nebezpečná. Řekla bys, že je nebezpečná i pro vaši rodinu?

Hele, je! Jo, určitě si myslím, že jo. Že jakoby riziko toho, že se ty lidi rozvedou, je enormní. Prostě je to tak. Prostě ty lidi jsou tak blízko sebe... a vlastně u nás je to ještě umocněný tím, že manžel měl zlomený záda, to znamená, že my v tomhleto režimu jedeme už rok a tři čtvrtě. Jo, to znamená, že my jsme fakt na sebe narvaný v tom baráku. Zaprvý, já nikdy nejsem sama, já můžu jít tak do toho lesa. A to prostě můžeš mít vztah, jakěj chceš prostě... Já jsem třeba toto cejtila v tom dětskym domově, kde jsem se byla jednou podívat. Vlastně to největší, co na mě vypadlo, bylo, že ty děcka nemají vůbec soukromí, ony nejsou nikdy samy... A asi je to jako moje velká potřeba, do které mi ta karanténa ukrutně zasahuje. A někomu to nevadí, někomu to fakt nevadí, ale tím, že my jsme s manželem takový lidi, že si ten život jako rádi řídíme sami, ideálně ještě řídíme životy těch ostatních, tak je to najednou taková třaskavá atmosféra.

Takže manžel má taky potřebu být víc sám?

Nenene, on má spíš potřebu být s náma, ale to je taková naše dlouhodobá věc, že my si vlastně v tom dlouhodobým vztahu hledáme nějakěj balanc. On relaxuje tím, že je s náma, já relaxuju tím, že jsem sama nebo s někym jinym.

A děti?

Dětem to je asi jedno (smích). Ale děti prostě hrozně potřebují... Já třeba, když byly ty opatření, tak jsem zavolala tady sousedce, ať mi půjčí svoje děcko, protože syn už byl prostě úplně na pěst, prostě potřeboval na chvíli lítat venku s nějakým kámošem. Jo, takže jsem somrovala o děti, jako já, která fakt jako em... Jako musí to být velký tlak, abych zvedla telefon a v karanténě někoho v podstatě cizího prosila, ať mi půjčí svoje dítě, že budou jenom na zahradě. To znamená, že ten tlak je prostě velkej. Ale říkám, je to i tom, že já nechodím do standardní práce, pracuju z domu, takže jsem tý rodině furt k dispozici. Že vlastně přizpůsobuju tu práci tý mojí rodině a možná to úplně není jako dobře. Jo, že kdybych dělala obchod'áka, tak to támhle ve čtyři zamáznu a v půl páté mě potkají tady.

Takže jsi vlastně celý den s dětmi.

Ano. Jakože ten kluk, já ho ještě nemůžu nechat samotnýho, on tady něco vyvede. No a vlastně funguje to tak, že když je tady manžel a syn, tak syn furt „tati tati“, tak to už jsme taky museli vyřešit a odbourat. Prostě mu říct, že za tyhle dveře se neleze, protože oni jedou fakt hustý meetingy a syn do toho řve „tatiiii“ (smích). Oni jsou na tom meetingu na tom všichni stejně, ale prostě ne všichni ty lidi maj děti...

Co třeba děláte, když jste spolu takhle celý den doma?

Víš co, ten čas je takový nestrukturovaný. To je vlastně jakoby další efekt tý věci, že prostě to nemá jasný pravidla. Já se jako snažim si říct, že každé ráno budu chodit do lesa... V tom březnu se mi to docela dařilo, eh... teďka míň. Prostě kdybych věděla, že třeba v osm mám být v práci, tak tam budu a má to jasnou strukturu. Tohleto je malinko daň za tu svobodu, kterou mi to podnikání vlastně dává. Že někdy si říkám, že kdybych prostě dělala něco jinýho, že bych třeba prostě chodila do nějakýho toho kanclu, tak... ale já tady prostě potřebuju být, když ta nebo ten něco potřebuju. Třeba před nedávnem mi vlastně volali večer z hygieny, že syna vytrasovali a najednou to vlastně všechno musíš jako zahodit a prostě... v pondělí musíš na testy, celej tejden seš doma a zajišť'uješ, aby se s někým nepotkal. Je to vlastně... no, je to takový dopředu-dozadu-dopředu-dozadu. Mm... No... (delší pauza) Ale když se vlastně vrátím k tý otázce, to jsem trochu zaběhla (smích). Co děláme... tak hodně často ty děcka koukaj na ty tablety. Takže jsou na tabletu, koukaj na telku... No, je to blbý, chybí jim i mně takovýto vyžití typu kurz malování, nějaký plavání a tak dále. Ty děcka toho měly celkem dost... Jako měly nějaký odpolední aktivity a to prostě chybí. Na druhou stranu, v té chvíli, kdy je to na hřbetě toho

rodiče, tak ten rodič to opravdu vleče na hřbetě od těch 6:30 do těch 21:00. To znamená, že šance říct „tak děti, půjdeme do lesa a zahrajem si tam hru scavenger hunt“ je dost jako mizivá. Nemám na to kapacitu, jako fakt nemám. A je to asi daný i tím, že to podnikání, který prostě děláme, šlo asi o jednu třetinu do mínusu, což ti taky moc nepřidá. Naštěstí manželův korporát drží, takže je to v klidu. Nicméně to člověku prostě nepřidá... Takže není moc kapacita a to, že čučej na tablet vlastně... Na druhou stranu jsem vlastně zjistila, že nějaký ten Minecraft nebo Fortnite nebo co oni to hrajou, to není až tak závadná záležitost. Na druhou stranu já jsem na výšce taky pařila, manžel taky něco, no a oni to prostě hrajou teď, když je jim 10, no. Takže tak.

Syn je v první třídě...

Jojo, ten je v první třídě, minulej rok byl vlastně ještě ve školce a pak vlastně... když přišla ta druhá vlna, tak to už byl ve škole a prvňáci vlastně nechodili chvíli do školy. No a to bylo peklo. Protože já jsem nechápala, já jsem ho to neuměla naučit a on nechápal, proč by to měl dělat. V té skupině a s tou paní učitelkou, která ví, co má dělat, je to určitě jednodušší. A vlastně od kamarádky učitelky vím, že to období bylo vlastně pro prvňáky hrozně těžký, protože oni ještě neměli najetý ty věci... Ted' už je to super. On dostane úkol a je schopen si ho udělat sám, ale je možné, že je to i tím, že jsme si prošli tadytím hardcorem na začátku, to je to, co já nevím. Protože opravdu jsem někdy řvala ukrutně a on vlastně eh... on už je teďka vlastně docela samostatnej, on se mnou ty úkoly dělat nechce... Takže on se pod tím tlakem vlastně osamostatnil. Protože on to chtěl ošměčkovat, chtěl se na to vyprdnout a já jsem chtěla, aby to nějak vypadalo, protože stavíme nějaký základy. A teď se to nepotkávalo s těmi našimi postoji k tomu.

Přinesla vám karanténa něco?

V podstatě jsme zprůchodnili kanály, který jsme předtím nepoužívali... (smích) A tím myslím, že jsme se docela popasovali s tím internetem a programama, jak to vlastně všechno funguje... a to myslím u sebe i u dětí. Vlastně jsme i zkoušeli Zoom s babičkou, sdíleli jsme nějaký fotky nebo videa nebo něco... ale není to ono, no. No, tak to byla ta pozitiva. A taky vlastně byla pozitiva to, že jsme si museli každé trošku definovat svůj prostor, ať už mentálně nebo fyzicky. Že to vlastně... že to má teď jinou strukturu trošku... Jo, možná jsme se naučili dát si pokoj... Že vlastně do té doby furt někdo něco potřeboval a teďka to je tak, že spoustu věcí si ty děcka zvládnou samy. Jo, možná jsem jim vlastně předtím stála moc za zadkem.

Takže už si teď umíte dát prostor...

Jo, jo. Ta situace prostě nebyla ideální, protože když člověk potřebuje něco dělat, tak byl třeba zvyklej, že dopoledne tam ty děcka nebyly a teď tu najednou byly a potřebovaly všechno, ať už vaření, úkoly a tak dále... No, to je taky věc. Jednu dobu jsme chodili do školní jídelny, teď mi to nechtěli jíst, tak jsme jako vedli debaty, kdo uvaří a tak. Tak teď je to tak, že vaří v podstatě manžel, protože je v tom rychlejší, já to potřebuju jako víc naplánovat. Takže on v podstatě vaří...

Ještě něco vám to dalo? Celá tahle situace?

Hele, určitě nám to dalo to, že si člověk uvědomí, že má barák, kde má každá svou místnost a díkybohu se do ní může zavřít a dát pokoj ostatním... pak taky to, že je ta zahrada a ty děcka vlastně můžou vyběhnout ven za králíčkama, my máme ty králíčky... Toto bylo hodně dobrý. Vlastně na tom začátku bych řekla, že králíčci hodně pomohli. Jakkoli si člověk říká tři blbý zajáci... je to prostě fajn, když mají nějaký zvíře. Člověk zjistí, co je jako důležitý... Jako přestali jsme se třeba i točit na nějakých blbostech, i s těma děckama. Na druhou stranu, to, co neumím jako rodič, je asi bejt konzistentní v tom, že... rozdám třeba úkoly, kdo a co má za povinnost... no a pak to stejně dospěje do bodu, kdy já tady řvu jak hyena skvrnitá, že se na to vykašlali, děcka čuměj na telku, no (krčí rameny). Asi by to mělo bejt jinak, měla bych bejt důsledná, ale někdy na to nemám sílu a možná je to fakt tím, že ty děcka jsme měla opravdu pozdě, mně je pětáctyřicet, jo... Takže vlastně tu energii, tu šťávu už asi nemám (smích). Jo a to taky... Ty nároky na úklid jsou taky prostě větší. Když ty lidi jsou prostě do čtyř hodin jinde, tak je to fajn. Jenže teď je to, že je doma pani kuchařka, pani uklízečka a pani učitelka, to jsou tři lidi! A to všechno v podstatě... jako jo, dělíme se o to, není to tak, že bych to tady šušovala jen já, to ne. Třeba manžel tu včera vytřel... ale záhy zas zdupal děcka, protože už toho měl taky dost (smích). Takže je to takový náročný, je to... Pozitivní na tom všem bylo to, že si ten člověk, vlastně i v té bublině, kdy nemohl jít ven, musel hledat tu svoji vnitřní stabilitu, což je vlastně dobrý v rámci nějakého toho osobního rozvoje... Vlastně člověk si to v sobě musí nějak přeskládat, aby to zvládnul. Jako jsou dny, kdy to je „up and down“ a už mě našťve jenom to, že je musím budít, že nemůžou vstát sami. Jo a je to vlastně jenom o tom, že kdybych já v těch sedm hodin odjela někam neznámo kam za zaměstnáním, tak toto vůbec nemusím řešit. No, ale říkám, to je asi můj takovej pocit, že furt jim stojím za zadkem, což už vlastně v tomhle jejich věku není úplně potřeba...

Ještě něco tě napadá, co bys sama ráda zmínila? Co se týče tvý rodiny a karantény?

Em... Jo! Že vlastně zjistíš, co ti opravdu chybí, co ti jako doopravdy chybí. Já jsem třeba začala lízt, dařilo se mi jednou tejdně vyjet na stěnu, a to ti byla taková dobíječka, že já se tam za dvě hodky totálně zrelaxovala fyzicky, mentálně, úplně supr. A teď jsem si říkala, co vlastně udělám první, až to půjde? Já pojedou na ten [místo rekreace] a prostě se tam pověsim (smích). Že vlastně člověk zjistí, co mu dělalo hodně dobře a co mu dodávalo takovou tu šťávu. Protože když by to tu normálně běželo, tak si řekneš, že to je jedna položka z mnoha... A ještě jsme pak třeba chodili s kamarádkou na cvičení a to mi taky ukrutně chybí. V podstatě specifická fyzická aktivita. Jako to, že jdu do lesa, je super. Ale chybí vlastně nějaká fyzická aktivita, která zapojí i mozek a to mi vlastně chybí. A na to asi potřebuju toho druhého člověka, kterej mi řekne „teď udělej tohle, zkus támhleto a támhleto“ a je to fajn. Protože... nevim, ten mozek se asi roztáhne do jiných frekvencí a napojí se na to tělo. Je to asi tím, že já pracuju hlavou, nehážu nikde lopatou a možná toto je ono. No vidíš, to má na mě normálně terapeutickéj účinek! (smích) Takže jestli tam prosim tebe můžeš napsat, aby to už pustili, že matky jsou zalezlý a už jim hrabe (smích). Jo a prosim tě, taky jsme chlastali víno na začátku a už ani to nás nebaví! Jo, to už je prostě posun k takový rezignaci, už nedáme ani tu dvojku... No, už nám to prostě nechutná, chybí lidi. Na jednu stranu sice potřebujem mít svůj prostor, ale na druhou stranu potřebujem mít ty lidi, to je úplně nová věc.

Doplňující rozhovor – Jana

Minule jsme se v rámci karantény bavily kromě jiných věcí o tom, jak jste trávili volný čas. Teď bych se tě ráda zeptala, co si vlastně jako první představíš, když se řekne karanténa a volný čas? Respektive vaše rodinné soužití v karanténě a volný čas.

No, že vlastně jako není. Nebo že je velmi... jak to nemá tu strukturu, jak to nemá ten řád, tak vlastně volnej čas není. No... první slovo, které mě napadne, je „není“. A vlastně celý je to je o tom, že možná se z pozice mámy tý rodiny nebavím o volným čase, ale o čase, který si utrhu pro sebe. A ty děti to mají lépe u nás nastavený, že si to lépe zařídí. Volný čas je u nich, že teď chodí ven... asi by neměly, ale nejde to děcko zavřít doma, to se prostě zblázníš... Pak sahaj samozřejmě po tabletech a cpou se sladkým a neustále

vedeme debatu „tablet na sto způsobů“. Oni se vlastně jinak v té karanténě zabavit neumí. A ten volnej čas se vlastně hrozně projevuje nebo spíš neprojevuje třeba u nás u rodičů tou prací, tou nestrukturovaností. Hlavně tedy u mě... Já se vlastně každé den snažím nějakým způsobem uzurpnout pro sebe nějaký ten volný čas, i kdyby to bylo jen čumění do zdi. A vlastně... ono je toho času nebo těch možností vlastně dost, ale tím, jak je to celý nestrukturovaný a rozplizlý, tak je to těžký. Pro mě je prostě hrozně těžký tomu dávat neustále nějaký řád.

Napadá mě, jestli ta nestrukturovanost času měla i nějaký vliv na kvalitu využívání toho volného času?

No, napadá mě, že to využití toho volného času není třeba takový jako když ten telefon nenechám doma, jedu pryč a za dvě hodky se vrátím. Ted' jsou prostě furt na hrbu ty děti a já se jim musím neustále přizpůsobovat a vlastně od nich ani nemůžu odejít. Což vlastně omezuje ten můj volnej čas ve smyslu, že nemám moc možností a když už ten čas fakt náhodou najdu, tak jsem z toho tak paf, že jen sedím a čumím jak puk. Že je vlastně jako nenaplněnej ten čas. Takže jo, tu kvalitu konkrétně u mě to určitě ovlivnilo. Vlastně jsem po tom dni tak vyřízená, že už pak ani nejsem ničeho schopná... No a u těch dětí se ta kvalita určitě taky změnila a to právě těma tabletama, že se k tomu vlastně časem uchýlí, protože to je jednoduchá zábava. On je pak taky asi rozdíl, když máš sourozence a nemáš. Že vlastně ten sourozenec ti zajišťuje to sociálně, takže tím pádem ty děti mají někoho, s kým se můžou rvát nebo hrát nebo cokoliv... To bylo vlastně vidět, když se to na chvíli rozvolnilo, jak ony se hrozně těšily na to plavání... A já si fakt nikdy neuvědomila, jak moc se na to ty děti plavčo těšily, ty byly prostě úplně bez sebe, jo. Oni tam maj fajnovou trenérku, ve vodě je to taky baví, potkaj se tam s kamarádama, no prostě byli „happy“.

Řekla bys, že se u dětí změnilo i to chápání volného času?

No, určitě. Oni ty možnosti ted'ka berou jako něco výsostního. I oni už si třeba uvědomujou, co jim fakt chybělo, co fakt chtějí dělat a nechtějí. Ta hodnota toho volného času se vlastně zvyšuje. Zvýšení hodnoty času, jinak to asi neumím popsat. Tím, jak je to jako rozplizlý a furt to jako někde lovíš.

**Když si to tedy shrnu... kdyžtak mě prosím oprav, kdybych to špatně pochopila...
U vás volnej čas spočívá hlavně v tý nestrukturovanosti dne, což je největší problém.**

Takže třeba přiznáváte, že volný čas je, ale je v podstatě na kousky, tak je pak jakoby těžký ho uchopit...

A si ho užít, přesně! Ano, a říct si tak, a teď je ten můj čas... S tím, že jsme si v karanténě fakt teda uvědomili, že ten volný čas je nesmírně důležitý. Já si to uvědomila, když jsem najednou nemohla lézt na tu stěnu a vyfiltrovat všechno a děcka zase u toho plavání, no. Asi mi to dává takovou tu optiku „tohle chci dělat a tohle nechci“. A vlastně teď, když nic nejde, tak bych to tak chtěla...

Příloha VII.

Přepis rozhovoru s respondentkou Markétou

Mohla bys mi představit celou rodinu a říct, jaká vlastně je? Jak bys jí popsala?

Divoká (smích). Když začla karanténa, tak jsem vlastně byla těhotná. Teď to bude rok... Takže byli jsme pětičlenná rodina, když to začalo, teď jsme šestičlenná, kdy v červnu se nám narodilo miminko. Manžel, 40 let, já 38, staršímu synu je 11, mladšímu 8, starší dceři 3 a nejmladší 7 měsíců. Když to začlo, tak jsme vlastně byli tak jako doma a mě to svým způsobem vůbec nevadilo. Prostě to přišlo, tak jsme čekali, co bude. Já už jsem pak vlastně děti do školy neposlala, i když byla v tom červnu možnost. Dopoledne jsme seděli tady u stolu a oni byli jako hrozně hodní. Nastavili jsme si režim, kterej se mi tedy obrovsky osvědčil. Prostě jako když je škola. Ráno jsme vstali v osm... A fakt jsme si nastavili režim, že dopoledne se učí. Začli jsme školu, vždycky jsme to vytiskli a prostě... jsme dělali školu. Pak už začly ty on-line hodiny, to furt padalo, to bylo naprosto zoufalý... Já nemít doma chlapa, kterej to je schopnej všechno zvládnout mi to pomoct nainstalovat, taky to, že nám tady nechal svůj počítač... Mám tady dvě školní děti a nedovedu si to představit, kdybych to měla dělat sama, já bych to nedovedla. On si to prostě přeinstaloval, celej systém a byl z toho teda vzteklej, protože to prostě nefungovalo. On má rád, když to všechno funguje dobře (smích). Sekalo se to, tam jsme si prostě úplně zlikvidovali počítač... ale to tak je. Je starej a nemám na to kupovat si nověj... Ale nedovedu si třeba představit, kdyby... nejsme multimilionáři, ale máme tablet, na kterém to teda stejně nefungovalo... ale když to nefungovalo, tak máme každej telefon a máme dva počítače. A když prostě to synovi nefungovalo, tak nám tu manžel nechal svůj pracovní, když jsme věděli, že bude mít dvě hodiny. Protože nám ten náš počítač vždycky funguje hodinu a pak chcípne, protože se přehřívá, chudák. Ale když někdo nemá tohleto zázemí a třeba úplně neví, jak na to... Fakt, já nemít chlapa, kterej to jako nainstaluje a jakoby i ty systémy... A třeba když kluci začínali, tak muž zůstal ráno dýl doma, aby to mohl ráno rozchodit a aby těm dětem prostě pomoh. Potom už i já věděla, jak na to... no a pak byla taky vtipná tiskárna, ta si taky chvíli dělala, co chtěla. To pak k nám třeba chodil i sousedovic kluk pro kopie, oni si pak museli kvůli on-line výuce taky jednu tiskárnu pořídit... Takže jsem pak třeba musela řešit i náplň do tiskárny, musela jsem koupit barevnou náplň do tiskárny. Prostě ani finančně to nebylo jakoby úplně jednoduchý. Pak jsme třeba kupovali i laminovačku, protože kluci si začali vymýšlet

různý projekty a začli vymýšlet různé blbosti. Ale lidi, který tohleto nemá a třeba tomu úplně nerozumí... to je asi blbý. No... (delší pauza) Takže dopoledne jsme teda řešili tu školu, třeba do 11. S tím, že mladší syn je prvňáček a ta on-line ho strašně otravovala. Což je blbý, když se má naučit psát, počítat a všechno. Starší je v pětce a chce jít na gympl, takže ho nemůžu šetřit.

V on-line výuce má vše hned hotovo, tak mu dávám příklady navíc, protože by jinak zakrněl, ty děti prostě zakrní. No a po škole... tím, že máme barák se zahradou, tak šli ven. A když jsme něco nestihli, tak jsme malinko dodělali po obědě. Ale fakt jsme nastavili tenhle režim. A odpoledne jsme třeba šli někam, se ségrou jsme hodně byli spolu. Nebo jsme jeli na výlet někam. Takže jsme to měli takhle a vlastně pak byl chvíli doma i manžel. A my jsme si to vlastně hrozně užili. Vlastně kdybych nevěděla, že se děje něco venku, tak my jsme byli strašně v pohodě. My jsme si to svým způsobem hrozně užívali.

Manžel tedy měl home office?

Jojo, ale chvíli. Ale vlastně tím, jak pracuje, má firmu a všichni byli pryč, tak pak začal jezdit do kanceláře... Ale hele... když si představím, že je karanténa, tak nechápu ty lidi, co psali, že se doma můžou zabít, že se můžou sežrat. Naopak, my jsme si to hrozně užili, my jsme na sebe konečně měli čas (smích)! Takže to jako z mého pohledu bylo dobré. To špatný třeba bylo to, že mladší syn, kterýho ta škola fakt nebaví, obtěžuje ho do školy něco dělat, tak bylo takový... Z toho sociálního hlediska bych byla ráda, kdyby do té školy šel. Ale s tím, že my jsme covid neměli, takže se bojím, že nám to přinese... Takže ta první vlna byla tak nějak v pohodě, my si dávali pozor, nikam jsme víceméně nechodili, najeli jsme na ty nákupy on-line a všechno.

Tys tedy říkala, že jste na sebe začali mít paradoxně víc času, s manželem...

No, celkově na rodinu, na děti, on konečně viděl, jak ta škola vlastně funguje. Vlastně jak ty děti... On neměl práci v ten moment, protože pracuje se zahraničím a prostě jakmile se zavřely hranice, tak on tu práci neměl. Tak měl prostě na ty děti víc času... ale pak už jsem teda byla šťastná, že šel do té kanceláře, protože on prostě doma toho moc neudělá... Přece jen se třema dětma, já těhotná... bylo to takový... ač máme velkej barák, tak se moc neměl kam zavřít. Malé je to úplně jedno, že je tatínek na home office, ta za ním

prostě půjde (smích). A manžel je v tomhle špatně disciplinovanéj... Ale jo, svým způsobem jsme na sebe měli víc času, že jsme si to jako užili.

Jak jste toho času třeba využívali?

Klukům jsme třeba přestavili celej pokojíček. Starší dceři jsme udělali celej pokojíček, protože to bylo potřeba, protože se vlastně narodilo to miminko. S klukama chodil manžel denně běhat. S čím jsme je honili, bylo cvičení a běhání, protože jsem říkala, že přece nebudou sedět celý dopoledne u počítače, pak se vyvalí nedejbože k televizi... ani náhodou. Takže na kolo, museli chodit, běhat, jeli jsme na nějaký výlety, ale už jsem toho potom moc nezvládala s břichem. Mně už pak bylo blbě. Ale prostě s babičkou třeba jeli, nebo šli k ségře. Takže jsme ten čas spíš využívali takhle, no... Jako bylo to hezký. A pak jsme třeba nakoupili barvičky a začli jsme malovat kamínky a roznášet je po vesnici. To kluky hodně bavilo. Takže v rámci procházky jsme tu roznášeli kamínky, určitě už stovku jsme roznesli... A co bylo taky super, byli skauti... Na jaře bylo hledání korálků, pak boj o město... Takže se v rámci různých výzev třeba chodili koupat do řeky, to docela chytlo i tatínka, ten se chodil otužovat s nima (smích). No, ale ten podzim už byl takový náročnější tím, že jsem měla mimino a celý dopoledne jsem vlastně s mladším synem seděla u učení a... byla jsem z toho už unavená. Byla jsem ráda, když šel pak na chvíli do školy, ale hlavně kvůli těm kamarádům. Jinak byl prostě zpruzelej. Druhej syn byl v pohodě, to je asociál, tomu to nevadí... Ale ten podzim byl náročnější, protože už to bylo... dlouhý. A pak zas v listopadu zůstali doma, tak jsme zase nastavili režim. A prostě to nějak fungovalo a doted' to funguje.

Takže vám to přineslo hezký i chvílky...

Jako každopádně. Nemám pocit, že bych se z koronakrize, z toho, že jsou děti doma, hroutila, to vůbec ne. Určitě ne. Já myslim, že záleží na tom, jak si to člověk nastaví. Já mám výhodu, že jsem doma, že nepřijdu z práce... Jako chápu maminky, co přijdou v pět z práce a musej s dětma dělat úkoly a tak... Tak my jsme to měli takhle, takže to jako byla sranda docela. Já se spíš hroutim z mimina, ne z koronakrize.

Přinesla vám teda karanténa něco špatného?

Vadí mi... že dětem to vzalo to, že nemaj ty kamarády, ten sociální kontakt obrovsky chybí. I mně ten sociální kontakt chybí. Jo, sbalili bysme se a na víkend třeba někam odjeli, třeba na hory nebo tak... Ale to sociálno. Jinak víceméně tím, že mám doma to

mimino, tak bysme stejně toho tolik nepodnikali... Člověk, kterýho fakt potřebuju ke svému životu, je moje ségra, která bydlí kousek. Ta vlastně do práce nechodila, takže jsme vlastně byly spolu, a to mi vyhovovalo. Jako jó, mrzelo mě, že jsme se s nějakými kamarádkami nevidaly, ale zavolaly jsme si třeba. Ta cesta se prostě najde... A ségra, ta má vlastně stejně starýho syna, jako je můj starší, tak si kluci rozuměj... No, takže my se třeba denně vidíme, ale pak si třeba ještě v ten den dvakrát zavoláme. Takže já jsem měla to, co potřebuju... Jo, mám pár dobrých kamarádů, ale tak si prostě píšeme, voláme... No a pak chyběl ten sport pro kluky, ty kroužky. Já jsem teda fakt zlá, já je honim. Říkám, že buď půjdou běhat nebo něco dělat nebo se půjdou projít nebo prostě... ty děti zblbnou a hlavně v tomhle věku už klidně začíná tvrdá závislost na technologiích. Mobil... furt má v ruce mobil. Hele, je víkend, já jim ho zabavuju a říkám, že ho má přes tejdenn dost.

Na tenhle problém jste během karantény nenarazili? Kór tím, že měli víc času po škole...

Já jsem jim ten čas nedopřála. Jako... já jsem v tomhle zlá. Já je nenechám třeba jako koukat celý odpoledne na televizi, kor když máme barák se zahradou. My jsme byli prostě furt venku. Tim, že máme zahradu, tak to bylo bezvadný, že jsme byli furt venku. Konečně jsme si udělali výlet na trilobity, to bylo úplně super. Nebo jsme se sbalili a jeli na celý odpoledne na [místo rekreace]. Ač nebylo hezky, tak prostě na procházku. Nebo jsme se prostě snažili jezdit na výlety. Takže... až teď na podzim mi to přijde, že ten mobil začíná. On má teda až teď nověj mobil, takže vlastně neměl moc motivaci na tom starym bejt (smích), ale... jo, ty technologie jsou problém. Omezuju jim i čas, kdy prostě hrát můžou a ne. Takže furt chodili ven, třeba i s bratrancema, na běžky. Já jsem s malou trochu omezená, pro mě to není tak jednoduchý. Takže tohle bych vnímala jako temnou stránku... a taky to, že musím denně vařit. Nebo né, že by mi to vadilo, ale já už prostě nevim co (smích). Vymejšlet ty jídla... Leze mi to na nervy, velice mi to leze na nervy... strašně. Já jim prostě řeknu, ať si rozmyslí, co budou chtít uvařit, nebo se podívám na inspiraci do školní jídelny... Ale občas si taky objednáme pizzu, občas dojedeme pro kebab...

Čím si myslíš, že to je, že jste tu situaci zvládli tak, jak jste jí zvládli?

Já nechápu, jak se někde můžou pozabíjet. Tak přece jen jsme rodina, a tak spolu musíme nějakým způsobem fungovat. Prostě je to o tom nastavit si ty pravidla. A dodržovat ty pravidla, který se nastaví a dohlídnout na ty malý děti, aby mi ty pravidla dodržovaly.

Protože aby mi dítě vstalo v jedenáct, pak se vylemřilo někam ke škole... Ted' maj ty on-line, to je jiný, ale na to jaro jsme si prostě nastavili režim, kterej jsme dodržovali. Jako prvních čtrnáct dní to byl obrovskej boj, to neříkám, že ne. Tam jsme to hledali a kluci nechtěli. Protože oni si vlastně mysleli, že jsou prázdniny. „Proč musím, když nemusím?“ Oni nechápali, že když škola není fyzicky, tak že musí i tak. Říkám, že prostě musíš. Tak jsme na to najeli, a pak už to tak prostě frčelo. Dopoledne škola, odpoledne volno. Já vim, že naše děti jsou takový, že kdyby začaly ve tři odpoledne, tak to bude peklo pro ně i pro mě. A nechci mít prostě odpoledne zabítý, kor když bylo hezky, tím, že tady budu sedět nad domácima úkolama... Jsem šťastná za barák se zahradou, protože bez toho bych se asi zbláznila... Takže tak, no... Já si myslím, že to je tím, že jsme si nastavili nějaký pevný režim, kterej jsme dodržovali. Takže tak, my jsme to přežili (smích). Otázkou je, jak to přežijem do budoucna... Ale fakt si myslím, že když člověk chce a použije hlavu a nastaví si to a nehrouť se z toho, tak to prostě jde.

Příloha VIII.

Přepis rozhovoru s respondentkou Klárou

Mohla bych tě na začátek poprosit, abys mi představila svou rodinu?

Jenom tak jako všeobecně? Tak naše rodina má čtyři členy, manžel má 50 let a pracuje jako obchodní zástupce. Já jsem učitelka na základní škole, je mi 45, děti – dcera a syn – dceři je 15 let, teď studuje první ročník na střední škole, synovi je 13, studuje základní školu, kde je v sedmé třídě... Bydlíme v bytovce, v bytě...

Kdybich se tě zeptala, jaká jste rodina, jak bys ji charakterizovala, co by tě napadlo?

No, charakteristika mě moc žádná nenapadá (smích)... prostě taková normální a obyčejná rodina. Harmonická, žádné problémy neřešíme... nemáme vysloveně žádný nějaký problémový vztahy, nebo že bysme měli v rodině nějaký problémy, to ne.

A jaká pro vás byla karanténa?

No, pro nás třeba... asi nás to nezasáhlo tolik negativně. Protože co jsem se třeba bavila se spolužačkama nebo kamarádkama, tak vím, že někoho to třeba zasáhlo více, že tím třeba víc trpěly děti a tak podobně. Ale my tak nějak jsme to od začátku brali jako novou situaci, neobvyklou, ale tak nějak se s tím vyrovnáváme za běhu. S tím, že nijak nás to úplně nezasahuje úplně negativně, že bysme nějak vysloveně trpěli, třeba děti tím, že nemůžou do školy. V podstatě to berou spíš pozitivně, jakoby si užívaj takovej ten větší klid. Že máme víc času na všechno, prostě odpadá takovej ten stres. Odpadá takovej ten vysloveně shon, stres, „teď rychle“, brzo ráno vstávání, někam jet... než se dostaneme domů, teď se dělá rychle večeře, za chvíli je večer a jde se spát. Takže tímhle se to jako zvolnilo, u nás konkrétně, v naší rodině se ten čas jakoby zvolnil a třeba bych řekla, že vzájemně to vnímáme jako víc času sami na sebe.

Říkáš, že máte víc klidu, jak se ten klid projevuje?

No, asi je tu najednou víc prostoru na vzájemnou komunikaci doma. Když jsme třeba v zaměstnání a děti ve škole, tak potom ten čas třeba večer každé víc využívá pro svůj individuální odpočinek, volí nějakou svojí formu. A tím, že tenhleten stres jakoby odpadá, tak bych řekla, že prostě... Už jen to, že spolu někam jdeme, že s tím není taková

potíž. Že normálně se třeba nějakému členovi nechce dělat něco společně, protože chce a potřebuje nějaký ten individuální čas pro sebe. Najednou prostě nemáme takový nároky na to, abychom měli sami něco pro sebe.

Jaké jsou pro vás ty formy odpočinku?

No, v takovém tom běžném režimu, tím, že už jsou děti starší, tak už se třeba hodně stahují do těch svých koutů, kde si dělají nějaký ty svoje internetové hry, komunikace a tak podobně. A my s manželem... já třeba spíš dělám něco doma a tak podobně, manžel si třeba přečte zprávy, dívá se na televizi...

A děti měly on-line výuku už od března...

Jojo, oni vlastně patří do té skupiny, co je pořád doma.

Jaký to je?

Jo, úplně v pohodě, ale to bude asi tím, že nemáme žádný komunikační potíže... Že třeba i děti jdou pomáhat nebo vařit, to docela často, což se jim jinak moc nechce, když je škola. Když je škola, tak to se jim prostě nechce.

Myslíš, že komunikace je klíčem k tomu, aby se to zvládlo dobře?

Pro nás konkrétně určitě, no. Ale nevim. Necítím osobně problém, že by u nás byl nějaký ten problém to jako přežít, to období, ten čas. Jako... někdy nějaký stres je, ale to spíš jen vysloveně u mě (smích). A to v podstatě ve chvílích, kdy je větší tlak ze strany školy. Protože zatímco dcera si vše dělá sama, tak syn... No, prostě bych řekla, že ty děti na ty základy jsou na tom hůř, protože potřebují větší podporu těch rodičů a já teda taky jako občas podlehnou tomuhle tlaku, když toho mám víc. Třeba se věnuju svojí práci a najednou v sedm hodin večer, kdy už na mě padne taková ta únava, zjistím, že má třeba ještě tři úkoly. I po tom, co se ho teda během dne třeba pětkrát zeptám, jestli má nějaký úkol a on, že ne. Tak v takovýhle situaci, tam zažívám jediný tlak, to už jsou pak takový konfliktní situace, kdy se to opravdu řeší pořád dokola takovým tím výchovným stylem, kdy prostě bouchnu i já a... no, to jsou takový ty nejnáročnější situace u nás. No, jsou nějaký úkoly, o kterých vim, že jsou prostě moc těžký na to, aby je to dítě dělalo samo. U té distanční výuky je prostě často potřeba pomoc toho rodiče a to je asi takový to nejtěžší na té situaci. U nás teda. Jinak jsem jako nic jiného nezaznamenala, co se týče rodiny... V podstatě nám jde tady jen o tohle, kdy prostě nevíš to učivo, teď to má

být splněný... nebo pak takový ty technický obtíže. To je něco, co tě prostě rozčílí. Že se vlastně najednou dostáváš do situace, kdy to těžko můžeš vyřešit, že třeba dítě přiběhne a řekne „mně se to vůbec nenačítá, mám test, mám na něj deset minut“... no a vlastně když ho nepošleš do toho časovýho limitu, tak se ti to tam nezapočítá správně. A ty teď vidíš, jak mu to pomalu nabíhá, jak mu reálně zbyde třeba pět minut na to, aby to vyřešil. Tři otázky nestihne a už má trojku. A ty jsi prostě v té situaci, kdy to nemáš jak řešit. To se prostě stává docela často... Takže bych řekla, že tohle to je třeba obtížná situace pro rodiny... A ještě jsme na tom jakoby dobře tím, že spoustu věcí, když se na ně podívám dopředu, tak ho na ně cíleně připravím, protože přece jen vím, o co zhruba jde. Nebo jsem třeba schopná si to nastudovat a pomoci mu s tím. Ale bez týchletý pomoci si to jako neumím moc představit.

Ty jsi říkala, že bydlíte v bytovce...

Jojojo, ale prostorově jsme na tom teda dobře, my máme 4+1, takže na tom nejsme naštěstí tak, že jeden by třeba musel být na chodbě (smích). Na jaře jsme tu byli trochu natěsno tím, že měl home office i manžel, ale teď tím, že jsme připojení jen my tři, tak každý má v pohodě svou místnost... Spíš jako řešíme tu wifi, vlastně až teď nás to dovedlo k tomu, že jsme zrušili tu společnost, co jsme měli a dnes jsme najeli na novou, a to z toho důvodu, že ten signál prostě nedosahoval do ostatních místností tak, jak bysme potřebovali. No, a když jsme připojení všichni tři naráz, tak je to špatný, no... Ale tohle jsme vyřešili. Vim, že jinde museli třeba řešit, aby ten počítač vůbec měli. To u nás naštěstí problém nebyl, protože dcera náhodou dostala notebook od prarodičů a já si ho mohla půjčit ze školy. Jinak taky nevím, co bysme dělali, to by byly nečekaný výdaje...

Dala vám karanténa něco?

Ten čas. Já to vnímám tak, že jsme si uklidili jak v bytě, tak sami v sobě. Já osobně... jsem někde četla, že každý učitel by měl mít po deseti letech roční volno (smích), aby z toho jako úplně nevyšiloval. Takže já sama jsem to takhle vnímala, že vlastně ten čas by se měl využít hlavně k té relaxaci. Já se tu jako učitel nijak nestrhávám, že bych vstávala v šest, učila a pak tady do noci dělala nějaký přípravy a přemýšlela, co jim tam ještě můžu přihodit. Prostě jsem si tak nějak řekla „vocaď pocad“ a pak zase tu energii věnuju někde jinde... Takže u nás je to takový zastavení, takový celkový zastavení. Že jsme třeba měli i víc času na nějaký různé předělávky tady v bytě, že jsme třeba vymalovali, což běžně nikdy nestíháme, je nám líto na to třeba obětovat jarní prázdniny...

Takže to jsem si říkala, že kdyby nebyla ta karanténa, tak nemáme vymalovanej byt a taky jsme obměnili nějaký nábytek. Měla jsem třeba víc času si k tomu sednout a hledat něco na internetu, víc se tomu věnovat...

Vzala vám ta situace něco?

No, to vlastně asi ani ne. Vlastně jsme na tom pořád stejně i finančně, nikdo z nás třeba neonemocněl, nemáme propad příjmů... Zkrátka nijak se nás to osobně vysloveně nedotklo. Jako měli jsme jedno onemocnění v rodině, ale s docela dobrým vývojem a dobře to dopadlo... Takže ani v tomhle směru. To by byl třeba asi hodně velkej zásah, protože se jednalo o můjho tátu... tak to by nás určitě hodně zasáhlo, kdyby se něco stalo. Ale naštěstí to dopadlo výborně... Ale je pravda, že tohle nás naštěstí minulo – úmrtí blízkýho člověka – to kdyby ne, tak to určitě na nás bude mít nějaký dopad... Ale vlastně se u nás nic nezměnilo až na to, že jsme doma. Ale musím říct, že naše děti to berou opravdu pozitivně, jim se tedy nechce do školy, oni jsou prostě spokojení doma, oni jsou rádi doma. Ale to zase vychází celkově z fungování rodiny. Oni nejsou takový, že by se někde pořád courali nebo že by jako měli potřebu utýct z té rodiny. Oni jsou jako takový, že jsou doma rádi, zatím, pořád. I dcera vlastně říkala, když jsme vybírali tu střední, že vlastně nechce nikam dál do školy, že chce být tady, že se jí tu líbí. Takže takový to odpoutání u nás přijde později.

Tak byste byli rádi, kdyby karanténa ještě trvala?

No (smích), to já zas osobně asi ne. Děti teda mluví o tom, že jo (smích), manžela se to už nijak nedotýká, ale já spíš bych byla radši, kdyby se to vrátilo k normálu. A jako samozřejmě vnímáme takovou tu celkovou situaci, kdy si třeba nemůžeš jít nic koupit. Taky to u nás bylo, patnáctiletá dcera, ta dostala k Vánocům různý poukazy na oblečení a nemůže to využít. Ale taky to vnímá tak, že vlastně docela ušetříme (smích). No a je to prostě divný třeba i v tom, že to byla první zima, kdy jsme nejeli nikam lyžovat... nebo jít si s někým přece jen sednout... Ale není to takovýto, že bych vysloveně trpěla, že se s někým nemůžu sejít. Prostě, když se s někým chceme sejít, tak se jdeme třeba projít na čerstvej vzduch, že jo... Ale rozhodně bych byla radši, kdyby svět fungoval normálně. A myslím si, že to není normální, aby děti byly takhle doma. Myslím si, že by potřebovaly bejt mezi ostatními... Rozhodně, já třeba na svoji střední školu vzpomínám ráda právě kvůli spolužákům a tak. A neumím si představit, že bych zrovna první ročník jako prožívala takhle divně, v pyžamu z postele. Sice je to pohodlnější i pro mě, protože

luxusně v 7:20 už asi dlouho zase vstávat nebudu, ale byla bych radši, kdyby se to vrátilo do normálu. Kvůli dětem i sobě. Přece je to jen lepší být v práci, vidět se s lidma, když vysloveně nemáš práci, který se děsíš. Je to takový příjemnější, má to takovej řád životní.

Ted' nějaký řád máte?

Tak určitě. Původně to bylo trošku rozvolněnější, ted' už je to striktnější (smích). Já třeba začnu výuku ve stejný čas, ukončím, jdu vařit, prostě jsem cítila potřebu si nějaký řád udělat. Odpoledne se zas snažím i těm dětem ho určit, prostě jim říct „prosimtě, jdem, šup, honem, rychle někam jdem, ven nebo něco“ a pak už si zas můžou zalézt a něco si hrát. Protože ti by se teda úplně zhroutili bez řádu. Kdybych to nechala úplně na nich, tak jsou v tom pyžamu tak, jak jsou a nevylezou a hrajou jenom hry. Protože to třeba vidím u jejich spolužáků a někdy je to teda fakt asi problém... ty vlastně nemáš kde chodit, vlastně ani nevíš, s kým se můžeš stýkat nebo nemůžeš, takže ono to pak hodně svede k tomu, že je to to nejjednodušší. Oni pak nemají potřebu ani nikam jít, protože jsou vlastně s těma kamarádama celej večer, ale každěj hraje na druhým konci tu společnou hru.

Ještě bys ráda něco dodala, cokoliv?

Jaký že bylo to téma?

Rodinné soužití v době karantény.

Hmm... Jako jediný, co mě napadá ještě, že vlastně vlivem toho, že vlastně nejsme v karanténě jen tak, že to má nějaký objektivní důvody, tak jsme si i jako rodina prožili takovej ten společnej strach, třeba to, když onemocněl můj táta covidem. Ted' měla vlastně ještě problém manželova máma, ale tam se to naštěstí taky ukázalo dobře... tak, v tom je jakoby taková ta těžkost tý doby. Takové něco... že každá doba má něco, ale zrovna jsme se nedávno bavili o tom, že třeba když sleduješ ty historický nebo válečný filmy, tak si řekneš, jak to vlastně mohli přežít, tu dobu. Ale pak, právě tady na tom příkladu vidíš, že ty lidi to vlastně nemůžou vnímat, že hrozí nějaká reálná hrozba. Že třeba za války, když byly nálety, tak při prvním běželi do krytu a když už je nevim kolikátej, tak už to s tebou ani nehne. Že prostě opravdu lidská psychika přivykne všemu. A to, jak jsme na začátku minulýho jara chodili a navlíkali jsme si igelitový pytlíky nebo jsme otírali dezinfekcí potraviny, který jsme si přinesli domů... tak nás to teda pustilo hodně rychle. A je fakt, že se prostě nedá žít v nějakým trvalým strachu. My jsme prostě

všichni takový klidný, takže my jsme rychle spadli do toho „co se má stát, tak se stane“ a nemůžem žít v nějakým stresu nebo strachu z toho. I když, když se tě to pak dotkne tím, že se potom přihodí nějaká taková situace, kterou nemůžeš ovlivnit, někdo blízký z rodiny onemocní a závažně – třeba táta byl třeba opravdu na JIP, měl oboustrannej zápal plic a nevypadalo to dobře – tak tam ten strach hrozně velkej je. Že ta nervozita a taková ta bezmoc a všechno... Jednoduchý tohlencto období prostě není. Ale určitě nás to nějak posílilo, takovým tím semknutím, tou hlubší komunikací. Protože určitě opravdu proběhlo víc takovejch rozhovorů nebo nás to třeba přimělo i... já jsem třeba četla nějakou knihu a zrovna jsem četla o válce a najednou si to člověk projektuje na sebe, na to svoje současný prožívání, porovnává tu svojí situaci a zjistí, že prostě v každý tý době něco takovýho těžkýho je a že vlastně v každý době vítězíš jedině tím, že to vlastně přijímáš. Že to ani nejde jinak, jako žít v nějakým... nějakýmu tomu stresu nebo tlaku podléhat, někde to kompenzovat něčím jiným, třeba úplnou neaktivitou nebo jídlem nebo jinou takovou náhradní uspokojující činností. Že jsme si tam zhruba našli nějakou tu rovnováhu, kde jsme hledali takovou tu cestu od nějaký obří opatrnosti a podobně... že třeba jsme si museli určit i hranice, co se třeba týkalo vídání s našimi rodiči, kteří už jsou teda starší. Na jaký bázi se budeme setkávat, což třeba taky není úplně jednoduchý rozhodnutí.

Příloha IX.

Přepis rozhovoru s respondentkou Magdalénou

Mohla bys mi představit vaši rodinu?

Jsme čtyřčlenná rodina, eh... máme s manželem dvě dospívající dcery, je jim 12 a 10. Momentálně jsme teda v karanténě jako všichni ostatní, takže se učíme doma. A máme penzionek, takže práci taky nějakou máme, když někdo přijede. Takže provozujeme penzion... Jinak manžel ještě natáčí muziku, má nahrávací studio a vlastně bydlíme přímo v penzionu, kde máme byt.

Jak bys vaši rodinu charakterizovala?

Živá (smích).

Proč?

Tak holky jsou živý. A myslím si, že to je i díky zájmům, koníčkům... Máme rádi muziku, s manželem vlastně máme takovou pop-rockovou kapelu... Takže je to samozřejmě o zkouškách s kapelou, děcka jsou do toho svým způsobem taky zapojení. Dcera už taky zpívá a snaží se taky nějak tvořit, hrát na nástroje a tak. Obě tancují, já s nima vlastně taky tancovala, takže se vlastně nenudíme...

A karanténa pro vás byla jaká?

Eh... No, vlastně od toho minulého roku. Tak myslím, že to jaro jsme si docela i zvládli užívat, vlastně jsme si i pořídili elektrokola a začli jsme jezdit. A vlastně jsme ten začátek pojali dost sportovně... dost času jsme trávili venku, protože to hezký počasí lákalo. A plus teda občas práce, ale toho nebylo v té době tolik. A vlastně ještě holky, co se týče školy, byly ještě o rok mladší, takže to bylo ještě trošku jednodušší, protože starší dcera byla ještě na prvním stupni, takže toho nebylo tolik. Teď už je na tom hůř... nebo zvládá to trošku hůř.

A v čem třeba?

Protože na tom druhém stupni, každý učitel má na děti jiný nároky. Nekomunikujeme jen s jedním učitelem, takže se konverzace s učitelem pokaždý musí rozklikávat zvlášť. A ta kontrola těch učitelů je asi taky složitější... Že třeba když měla jednu učitelku, tak

těch úkolů bylo jako málo a teď je toho víc a musí to víc hledat a být víc samostatná a s tím má problém. Protože se jí nechce... Jo, ona je taková svéhlavá dušička a to, co jí baví, to jí jde, ale to, co sama dělat nechce, to je pak velký problém se k tomu přinutit.

Takže na jaře jste využili toho, že jste měli volný čas...

Jo, jako samozřejmě, mimo školu. Protože byly na prvním stupni, ale tam to měla složitější mladší dcera, která ani neměla on-line hodiny, což nám teda hodně chybělo. A já s ní vlastně musela všechno absolvovat, vysvětlovat a jet s ní. A teď úkolů bylo jako hodně. To bylo docela problematický, protože jí stresovalo, že je toho hodně, že vlastně není v té škole.

Působil tenhle stres nějakým způsobem na celou rodinu?

Eh... no, tak samozřejmě. Když vezmu to jaro, tak jsme to dopoledne hodně trávili tou školou. Do toho pak samozřejmě ta klasika – vaření, úklid, všechno skloubit a ještě mít teda čas na to jít ven. Tak jsme to trávili tím sportem, ale když jsme si našli čas. Takže o těch víkendech a pak jsme se snažili ukrojit ten čas během toho týdne odpoledne, abychom to všechno zvládli. Takže jako jo, no. Ale spíš je to o těch psychických věcech... Rozplánovat si ty věci jde, spíš je pro mě horší, když to dítě to bojkotuje, nechce nebo se kvůli tomu vzteká. A my vlastně nikdo nejsme vyškolení psychologii, jak přesně na konkrétní dítě, jak s ním manipulovat nebo jak se ho snažit dostat tam, kam potřebujem (smích). Ale aspoň že máme ty zvířata, ty ty děti vždycky nějak uklidněj (smích). Pejsek už je teda starej, ale máme teď dvě mladý kočičky, teda vlastně kocourka a kočičku. Ty nám furt choděj po bytě, holky s nima neustále leží v posteli a mazlí se s nima. Je to takový hezky, když tu jsou...

Ty jsi mluvila o plánování, musely u vás nastat nějaké změny?

Zas tak úplně velký ne. Nemusely vstávat brzo do školy, tak to jo, to bylo volnější. A těch hodin měly taky málo, takže toho bylo relativně... My jsme neměli ten režim, že vstáváme v půl osmý, v osm snídaně a pak škola, my jsme to tak neměli. Ale myslím si, že to je i kvůli tomu, že ty holky to neměly tak, že jedou od osmi do dvanácti... Pro ně by to bylo jednodušší a pro mě taky, protože bych je nemusela honit a tak. Takhle ta starší dcera má třeba jen dvě hodiny a ke všemu ostatnímu se musí dokopat sama, podívat se na video, aby tomu rozuměla a tak... a jakmile k tomu není dotlačena, že to má odeslat, tak na to... no, víš co.

Ještě nějaké změny?

No, tak určitě, co se týče našich koníčků, tak to odpadlo. Hraní, měli jsme domluvený koncerty... Potom samozřejmě zavřená restaurace v penzionu. Ale svým způsobem jsme to brali tak, že je to ten čas navíc, co máme pro rodinu, takže toho jsme nelitovali. Ale byla jsem ráda, když občas na ten penzion někdo přijel a občas nějaký ty... no nějaký ty příspěvky od státu ještě dostanem, takže jsme nebyli úplně na nule. Takže psychicky si myslím, že jsme to ustáli v pohodě, protože jsme věděli, že nejsme na nule. A brali jsme to na tom jaře fakt tak, že jsme dostali šanci na takovej jinak strávenej čas i s tou rodinou... myslím, že i došlo na nějaký takový ty rozhovory s holkama, který třeba předtím nikdy nebyly. Nebo nebyly potřeba. Že jsme si tak povídali nějak jinak, víc do hloubky možná. Tak nějak jsme se i víc poznali... a pak taky že to třeba je i opravdu čas k tomu přehodnotit nějaký věci. Ale teď už to taky vnímáme jinak.

Jak, jinak?

No, od jara se to samozřejmě změnilo, protože to pustili na léto, takže člověk začal na chvíli zase žít normálním životem. Holky si to užily, tábory, nám se penzion rozjel a samozřejmě jsme neočekávali, že to zase spadne do těchhle kolejí... A holky už to snášej psychicky daleko hůř, to, že není ta škola. Hůř než na jaře, protože tam se to týkalo jen pár měsíců a čekaly je prázdniny a teď je to vlastně, že nemají moc vidinu, kdy to tý školy reálně půjdou. A právě to jsem si říkala... Že starší dcera, která je první rok na tom druhým stupni, tak byla na začátku školního roku nemocná, takže tam byla jen nějak čtrnáct dní a pak už nic. Tak se nám ani nestihla zaběhnout do toho režimu a systému. Nebo teď se zaběhla nějakým stylem do tohohle, ale vlastně imrvére, jakmile se začneme bavit o škole, tak si stěžuje, jak je z toho... No, vlastně bych řekla, že je trošku v depce, že do tý školy nejdou. Že tam by to bylo jednodušší, že by to bylo v pohodě, že tady jí to nebaví, že nechce a tak. Ale to se jako týče učiva. Třeba co se týče kamarádů, tak to se nějak vídaj, telefonujou si, teď už to taky hodně lidí prodělalo... my vlastně taky... tak už se ty rodiny třeba míň boje ty děcka posílat. Nebo vím, že to tady tak nějak fungovalo, co se týče nejbližšího okolí. Že se navštěvovalo s těma nejbližšíma. Možná ten první měsíc na jaře jsme možná trochu uťápli, to jsme v kontaktu s nikým nebyli, možná co se týče nějakých příbuzných nejbližších. Takže jsme to dodržovali, ale pak už se to trochu uvolnilo... Takže netrpěj asi tolik těma sociálníma vztahama, že by jim to chybělo. Ale třeba ta mladší, tak vnímáme, že začíná bejt úplně šíleně závislá na telefonu... a já už jí to teda blokuju. Ona je vždycky naštvaná, pak se teda uklidní a pochopí to. Ale horší je,

že v ostatních rodinách, asi vlivem toho, že ten čas na děti třeba není, tak vidím, že ona to srovnání s těma ostatníma má takový, že nikdo jim nic neblokuje, můžou bejt na telefonu, jak dlouho chtěj. A ona vlastně s kamarádkou, se kterou by mohla jít ven, tak ta kamarádka nechce, protože chce radši hrát hru. Takže tam je to blbý, no. Ve škole maj samozřejmě kontakt bez telefonů, takže tohle by se vůbec neřešilo... A hlavně teda, co jsem zapoměla, je, že maj teď zablokovaný ty kroužky. To mi vlastně došlo tenhle týden, že už s tím taky musím něco dělat, že na tom jaře jsme byli docela v pohybu víc. Jenže jak je teď tohle deštivý počasí, tak jdem na procházku, ale... Holky předtím prostě chodily na tancování, starší měla herectví, zpěv, muzikál, všechno, mladší chodila dvakrát týdně na gymnastiku, do toho obě tělocvik ve škole. A toho aktivního pohybu teď prostě moc nemaj. To si říkáme, že bysme chtěli nějak nastartovat, ale jak to dítě nemá vedení, jako třeba ze školy, když musí natočit nějaký video na tělocvik... tak tohle oni nemaj. Takže to ode mě bude znít jako pruzení. A to, co prostě nevzejde z jejich hlavy, tak vidím, že ony nevydrží, že by je to muselo samotný bavit. Ta starší se třeba někdy dokáže zabezpečit, že začne cvičit, ale... když prostě nemusí, tak je to těžký.

Kdybys měla zhodnotit, jak jste tu karanténu zvládli...

Tak... po finanční stránce máme z čeho žít, ale díky tomu, že jsme nebyli na nule a díky tomu, že neplatíme nájem. Protože ty měsíční finance, co sežere provoz, pak telefony, veškerý pojištění a všechno... tak to je docela velká částka, co jsme si tak počítali. Takže jsme asi v klidu, protože si říkáme, že snad se to zase během toho jara nějakým způsobem rozjede. Horší to maj prostě lidi na horách, ty jsou prostě závislí jenom na tý sezóně a ty jsou teď ve větším háji... Takže, co se týče finanční stránky, tak dobrý, z toho se jako nevěšíme, protože doufáme, že se to jako rozjede. Co se týče školy, tak doufám, že prostě to ty holky nějakým způsobem do budoucna nepoznamená. Na tu jejich psychiku to prostě působí, takže si myslím, že by potřebovaly jít do školy, ale to prostě neovlivníme. Co se týče těch kroužků, to je to samý. Potřebovali bysme, aby dělaly něco jinýho než tu školu a potom ten telefon. A jít ven, to sice funguje, to je takový pozitivní, jak zabít čas... ale v rámci těch kroužků. To jsou prostě kolikrát aktivity, který se nedaj dělat doma.

Jsou věci, které konkrétně vaši rodině karanténa vzala či dala?

No, tak první věc je, že vzala ten kontakt. S našima jsme se třeba původně vůbec dva měsíce neviděli, to až pak... Dala nám víc volnýho času, co se týká i těch věcí, že když člověk nemusí lítat po hospodě, tak může třeba v klidu vařit večeři. A taky jsme se třeba

vrhli konečně na novou kuchyň a obejvák. A taky máme díky karanténě konečně vymalovanéj byt! No... Tak a taky ty věci, co člověk dělá i kolem dětí... mimo čas, kdy s nimi člověk dělá tu školu, tak toho času je víc, určitě. Toho času jsme spolu určitě víc a zvládáme si spolu občas i hrát, povídat. I manžel se zapojuje (smích). Ale on se taky snaží pracovat na těch našich zájmech, dělá tu muziku a tak. Takže na sebe prostě víc času máme určitě.

Napadá tě samotnou, co bys chtěla zmínit?

Třeba, když bych se zamyslela nad tím, kvůli čemu ta karanténa vlastně byla... Tak mě určitě napadne nějaký strach. Na začátku jsme si to třeba moc nepřipouštěli, to bylo v pohodě. Ale třeba teď, co se třeba týče Vánoc, tak jsme to hodně řešili, protože jsme na to trochu tlačili, neuměli jsme si to bez ostatních představit. A vlastně to dopadlo tak, že jsme vlastně všechny, co tady byli, nakazili. Takže... možná nás to má vést i k tomu, že tyhle věci...já nevim... Víím, že to bylo dobře, že to tak mělo být, protože jsme to tak i tehdy vnímali a nakonec to našťestí i všechno dopadlo dobře, i rodiče to zvládli, mělo to tak být. Ale samozřejmě, karanténa je kvůli covidu a z toho nějaký obavy byly, ale spíš kvůli... Člověk prostě řešil, jestli někam může jít nebo nemůže jít, když měl třeba jenom rýmu. A chodit furt na testy, no... Myslím si, že na tu psychiku to prostě působí. Kor u těch Vánoce, my jsme jsme hrozně řešili, jestli teda na ně tlačit nebo ne... No, prostě nás to asi vede k tomu, že nic není jistý. Ale to říkal manžel vždycky. Prostě nikdy nevíme, jestli to a to bude tak a tak... tak, jak si představujeme, jestli nám třeba penzion bude běžet tak, jak běží dál. Prostě jistota není nikdy žádná, kor tedy když jsme pány svého času... Ale berem tohle jako nějakou novou kapitolu, jsme rádi za to, jak to je. Takže to prostě člověka vede k nějakému novému zamyšlení, možná i nové víře...

Víře?

Určitě, protože jsme tomu nijak nepropadali... Myslim si, že hodně lidí to vedlo k tomu zamyšlení. A teď nechci rozdělovat, jaká víra, prostě ta spiritualita. Že vlastně i na internetu se pak objevovaly takový ty motivační řeči... že to tak má být, že to má třeba svůj důvod a tak. Takže to určitě vedlo k tomu, že se člověk soustředil na to, že jsme dostali ten čas, kterej máme, začít trávit jinak a zastavit se a třeba nelpět na tom, že člověk musí jet někam na dovolenou... Vlastně nám došlo, že si můžeme užívat, ať už ty kola a výjezdy tady po okolí, kde jsme to vůbec neznali a... teď, když si třeba představím, že půjdem do kina nebo že si půjdem někam sednout, tak to je úplně nepředstavitelná věc.

Myslím si, že to pak budeme brát jako ohromnej svátek. Že si toho budeme mnohem a mnohem víc vážit. My se ségrou máme teď třeba radost, když spolu můžem do obchodu nakoupit jídlo. Ještě si do toho děláme srandu, jak se namalujem a tak (smích). Člověk byl předtím neustále v nějakým tom spěchu a teď vlastně... jak tě dostane ta realita všedních dní, tak si zároveň rychle začneš připouštět ty problémy, ať už ve škole nebo třeba i v sobě, mezi sebou a tak. A člověk nemůže bejt úplně závislej na tom, co se děje venku, protože by se z toho fakt zbláznil... A je spíš teď možná pro nás potřeba nastartovat tu harmonii a spokojenost v sobě... Takže doufám, že nás to nějak i vnitřně posílí. Protože mi vlastně přijde, že ta spiritualita je jediná věc, skrz kterou se vlastně můžem nastartovat na ty pozitivní věci a snažit se to vidět pozitivně. Jinak to nejde. Hroutit se z toho můžeme vždycky. A jasně, někdy je člověk prostě dole... ale pak přijde něco, co prostě má přijít... Tak si myslím, že tahleta doba tady pro něco je... (delší pauza) Tak, je to izolace... Ale myslím si, že se teď třeba i vídáme s lidma, se kterýma se opravdu vídat chceme. Pak jsme se i bavili s manželem o kamarádech. Že jsou kamarádi, kteří přicházejí, odcházejí a proč to tak je. A teď to vnímáme tak... že jsme strašně vděční... to je něco, co nám ta karanténa dala... jsme strašně vděční za kontakty s rodinou. Máme na sebe víc času... A vnímáme to jako obrovský dar, když jsme zdraví a můžeme se vidět.

Doplňující rozhovor – Magdaléna

Minule jsme se v rámci karantény bavily kromě jiných věcí o tom, jak jste trávili volný čas. Teď bych se tě ráda zeptala, co si vlastně jako první představíš, když se řekne karanténa a volný čas? Respektive vaše rodinné soužití v karanténě a volný čas.

Eh... Tak volnýho času je na jednu stranu dost, protože nemáme tolik těch aktivit vzhledem k naší práci, která je omezená a tak. Ale zase ho musíme věnovat těm věci, který jsme předtím nemuseli... Třeba ta škola, to nás fakt drtí... Já mám pocit, že ne že by volnýho času bylo víc, spíš je teď naplněnej jinejma činnostma, protože zase musim vařit, to jsem nemusela a tak. Spíš je využitej jinak, než že by ho bylo víc.

Jak ty sama chápeš volný čas?

Volný čas je čas na to jít ven, nějak tak čas i na sebe... Čas v klidu... Bud' s dětma můžeš jít na procházku nebo na kolo nebo si zahrát hru... anebo prostě chvilka pro sebe.

A teď v karanténě...

No, vlastně se všechny tyhle věci přesunuly... Sice nemám tolik práce, ale zato mám víc práce s dětma, se školou, s vařením... takže ten volnej čas stejně moc nemám, no.

A když vezmeme ten rodinný čas?

No, vzhledem k tomu, že máme dospívající dcery, tak bych řekla, že se nám to trochu drolí. Na začátku se nám to ještě dařilo, že jsme sportovali a zkoušeli hrát i hry a tak... ale teď jak už u tý starší fakt nastává ta pravá puberta, tak už s námi tolik toho volného času trávit nechce. Takže ten volnej čas... no, my furt spíš řešíme ty děti, tu školu... Holky už jsou z toho vynervovaný, už se vidí bůhví kde... Ale myslím si, že to je dost daný i tím věkem holek. Že třeba kdybych měla malý děti, školkový, tak by ten čas byl strávenej úplně jinak. My teď prostě furt jen řešíme školu. Už od začátku karantény furt jenom škola, furt furt furt...

Ještě něco ohledně volného času a vaší rodiny v karanténě?

No, ten volnej čas je teď hodně závislej na tý karanténě, jsou omezený možnosti toho něco si naplánovat, někam jet... Prostě když to člověk plánuje dopředu, tak ten volnej čas vlastně máš. Jako když jedeš na dovolenou. Jsi týden v Chorvatsku a prostě máš volno. Ale teď, když toho můžeš tak málo, tak se ten volnej čas vlastně rozhází do těch školních věcí a všeho... Že kvůli tomu ho člověk ani nevyužije tak jako plně. My tady na procházku taky chodíme furt dokola a samozřejmě, že to ty děcka taky potom nebaví... To využití je prostě omezený. A navíc v týhle době si myslím, že člověk ani není zvyklej si třeba s těma dětma nějak hrát, tak co děti, ty jdou prostě na telefon, tomu se neubráníš... Takže děti ten volnej čas třeba nějakěj maj, ale ty jako rodič, jak musíš dělat ty věci, vařit, uklízet a tak, tak ho nemáš. Ten volnej čas prostě není tak aktivně využitej, když ta karanténa je, co se týče těch dětí... a my ho prostě nemáme... Ale napadá mě, že třeba když porovnáš čas před karanténou a v ní, tak si uvědomuju, že třeba spolu víc trávíme čas u stolu, kdy jíme. To jsme třeba nikdy předtím nedělali, krom nějakých večerů. Teď snídáme trošku pozděj, takže snídáme společně, obědváme i večeríme... Tak toho volného společného času asi je víc, ale... už jsme asi všichni vyčerpaný trošku, takže vlastně si ho pak kolikrát ani neumíme dobře užít. Protože už je prostě člověk vyšťavenej z těch povinností, který normálně nemá. Ale já si fakt představim, že kdybychom neřešili

školu, tak máme víc času i energie a bylo by to dobrý. Možná to není tak fyzicky náročný, ale prostě psychicky...

Příloha X.

Přepis rozhovoru s respondentkou Annou

Mohla bys mi prosím představit vaši rodinu?

Tak v naší rodině jsme čtyři. Manželovi bude padesát, mně je pětáctyřicet, máme holku, 13 let a kluka, 10 let. Bydlíme v malém městě, v bytovce, v bytě 4+1.

Co je pro vaši rodinu charakteristické?

Hmm... Pro naši rodinu je charakteristická láska k dobrému jídlu, k cestování, objevování, máme rádi zvířata, máme jich poměrně dost doma. Jo a myslím si, že jsme takoví veselí a někdy trošku nespoutaní.

V čem nespoutaní?

Někdy mám pocit, že nám někdy dělá problém dodržovat určitá pravidla, který nám nedávají smysl. A hodně se to teď možná probouzí v té současné situaci.

A jaká pro vás ta současná situace je?

Současná situace je hodně o vnímání té svobody, pro nás je to asi velký téma. Třeba konkrétně pro mě je osobní svoboda na mém hodnotovém žebříčku hodně vysoko. Já si jí nesmírně vážím a uvědomuju si, že má i svoje rizika, ale myslím si, že svoboda v tom základním pojmu je pro mě to, že mám hranice, že vím, že v určitéch oblastech nepřekračuju to, co je pro mě eticky daný. Takže je to hodně o tom, že to je o takové seberegulaci a o tom, že je potřeba vnímat s respektem to svoje okolí, ale zároveň s respektem vnímat sebe. A snažím se to nastavovat i v rodině, aby tam nebyly mantinely, přes které se nedá vůbec přejít, protože na druhou stranu, hranice, které nejdou po domluvě nějak posouvat, jsou určené k tomu, že jsou jednoho dne třeba zbořeny, a to není úplně dobře.

A jak se tohle stanovení hranic, o kterém mluvíš, projevilo ve vašem společném soužití?

Ze začátku jsme to vnímali, že to bude něco, co nás omezí na nějakou krátkou dobu a co nám dávalo smysl. Nevěděli jsme o té situaci moc, takže jsme si řekli, že se nějakým způsobem omezíme, že je potřeba udělat nějaké hranice, abychom třeba ochránili babičku

s dědou nebo lidi, kteří jsou starší. V současné době už máme trochu problém to takhle vnímat, protože ty nastavené hranice nevnímám jako správně nastavené. A máme takový vnitřní dilema, kam jsme ochotní se nechat tou situací tlačit. Protože třeba vnitřně to vyhodnocujeme jinak.

Hmm... A když teď třeba nebudeme mluvit o tom, že s tou situací nesouhlasíte...

Jak se jako rodina s tou situací vyrovnáváte?

No, pořád. Ale zase vzhledem k tomu, že se snažíme každou krizovou situaci... Vlastně vždycky říkáme dětem, že z každé krizové situace je potřeba se nějak poučit, vzít si z ní to dobré, to, co nám třeba může ukázat směr dělat některé věci jinak a lépe, jakoby se té situaci nepoddávat. A vždycky se říká, že s úsměvem jde všechno líp. Tak si to hodně v téhle situaci uvědomuju, že to strašně platí. Že vlastně když je ti ouzko, když je ti těžko a máš třeba před sebou daný to, že nemůžeš dělat věci, které bys rád dělal... a trvá to dlouhou dobu a začínáš i přemýšlet o tom, jak tvoje rodinu bude fungovat ekonomicky, tak se pořád snažím myslet na věci v tom pozitivním slova smyslu. Pořád si říkám „dobrý, ještě máme šanci se z toho něco naučit, někde nás to nasměruje, může nás to ve finále někde poslat“. Takže se snažím ty děti nestresovat tou situací a snažím se starat se o jejich fyzický a duševní zdraví, tohleto mi přijde jako nejdůležitější.

A daří se tohle všem?

Samozřejmě ne. Jsou tam samozřejmě takový ty propady, kdy prostě... Nálada v posádce jde někdy nahoru, někdy dolů, a to je vlastně úkol té rodiny. To je vlastně taková buňka, kde jsou ty jednotky, které se musejí navzájem podporovat, tím ta buňka pak může fungovat. Takže když je někomu ouvej, tak ho ostatní vytáhnou a když je to pak obráceně, tak zase ten, kterému bylo ouvej a teď už je na tom dobře, tak vytáhne i ostatní. Takže se tak navzájem podporujem. A to teď platí hodně taky na té partnerský bázi. Tam to vnímám, že to prostě i po těch letech odkreje takový zajímavý věci... něco co nefunguje, tak to buď v téhle situaci vygraduje v něco hodně negativního, anebo se to dá vytáhnout jako kostlivec ze skříně a dá se to teď dobře zpracovat. Protože mám pocit, že v téhle chvíli, jak jsme na tom jednom prostoru a máme ten jeden byt, ve kterém jsou prostě čtyři lidi a jsme tam hodně spolu... tak před tím problémem prostě nemůžeš utýct. Prostě je situace, že ty problémy musíš začít opravdu řešit. Nemůžeš je kopnout nikam do rohu, protože už není místo. Už není místo, kam před tím utýct. Což bych řekla, že je jedno

velký pozitivum týhle celý situace. Že se vlastně musej řešit věci, který se nikdy tak jako... neřešily.

Vy jste něco vyřešili?

Jo, jo, musím říct, že jo. A paradoxně nás to vlastně jako rodinu hodně posunulo. Třeba mě napadá situace, co se týká syna... Trošku mu nabíhá puberta, tak se jako rozkukává a už to není takový mimino, který si nechá diktovat, že se jde na písek. No a jak už si vlastně tříbí tu osobnost, tak to v tom uzavřeném domácím prostředí dostává trochu větší grády. A pro nás bylo asi hodně důležitý říct si, že tohle je můj prostor, tohle tvůj a musíme tu prostě fungovat s respektem jeden k druhému, protože jsme fakt na nějakým omezeném území a je potřeba dodržovat nějaký pravidla. Ale prostě nejde to udělat tak, aby od rána do večera mělo všechno nějaký režim. Myslím si, že to ani zdravý, protože pak to v podstatě sklouzává k tomu vojenskýmu drilu. Jsou lidi, který to hodně potřebují, tak si nastoupí na vojenskou akademii a tam jim to člověk dá. No, ale v běžném životě a standardně to člověk asi úplně nechce. Ale přitom, když seš doma, kde se pracuje a kde se učí děti a kde se všechno odehrává, tak to musí mít nějaký plán, aby každej věděl, co může a co už jako nemůže. Takže to, co si myslím, že se nám povedlo, bylo, že jsme si začali povídat o věcech, na který předtím právě jako kdyby nebyl čas anebo taky jak jsme byli takový rozptýlený, tak ony se ty problémy tak jako rozředily. A teď se ty věci, u těch jednotlivých členů rodiny, tak nějak zahustily. Třeba konkrétně u syna jsme začali společně víc mluvit o tom, jakým způsobem respektovat jeden druhýho. Protože on má nějaký potřeby, my rodiče taky máme nějaký potřeby, a teď to na sebe v době ty karantény hodně narazilo. Takže se začal objevovat pláč, vztek, nadávání, nervozita nás rodičů, protože jsme cítili, jak je to dítě vlastně celý nespokojený, nešťastný... A vlastně se nám podařilo ty věci, neříkám, že to je úplně značka ideál, ale fakt se nám podařilo to, že jsme fakt byli těma okolnostma natlačený, že jsme to začali řešit. A začali jsme to řešit tím, že jsme si o tom povídali, mluvili. Zkoušíme to každý den, zkoušíme to nějak ladit, aby to vlastně sedělo. Ale když vlastně byl standardní režim, kdy děti chodily do školy, tak se to jako rozplynulo a tahle potřeba nebyla. Ale teď to jakoby vylezlo a vlastně jsme zjistili, že ten náš kluk je v určitých oblastech nespokojenej, něco se mu nelíbí, má třeba jakoby jiný představy o tom, jak by se nějaký věci měly dělat. A vlastně teď nás ta situace dohnala k tomu, že jsme si konečně sedli a pořádně jsme se o tom začali bavit a mám vlastně dobrej pocit, že... sice se nám to nepodařilo úplně vyřešit, ale že to řešíme, že se o tom bavíme a že už to není na úrovni toho, že „teď máš

zákaz a konec a támhleto“. Je to takový, no, je to teď takový lepší. A myslím si, že mu to pomůže i do budoucna, že vlastně zjišťuje, že opravdu některé věci se opravdu nedají řešit takovým způsobem, jakým je třeba řešit. Takže nás to určitě dostalo k tomu, že si víc jako povídáme... No, vždycky jsou to asi takové ztráty a nálezy – něco ztratíš, ale záhy něco jiného najdeš. A musím říct, že se paradoxně i se vylepšil i vztah mezi dětmi. Holka a kluk, tři roky rozdíl. Vlastně docházelo k těm třecím plochám typu „nechci bejt s bráchou v pokoji, nechci bejt se ségrou, ona mi vadí, on je ten nejhorší na zeměkouli“... no, taková ta klasika asi (smích). No, ale vlastně mi přijde, že postupem času ty samy děti zjistily, že jiná varianta není a že se musí naučit spolu nějakým způsobem vycházet a že to pro není jednoduchý. A dokonce se stalo, že v tom pokoji už společně přespávaly celkem čtyři děti, každé si vlastně pozval kamaráda... No a zvládly to, hrály si, chvilka si hrály i dohromady. Ale jo, je mezi nima věkovej rozdíl, mají každé jinej názor. Ale ta současná situace je donutila k tomu, že musej najít nějakou cestu, jak spolu fungovat. Není to samozřejmě ideální každé den, samozřejmě se hádaj, ale je to rozhodně lepší, než to bylo.

To je velké pozitivum...

No, a co nám to ještě dál přineslo... Myslím si, že celá tahle situace je o tématu strachu, že je to na tom hodně postavený a že je to na tom strachu hodně živený. A je to prostě praobyčejnej strach o život. A já jsem se osobně, třeba v týhle oblasti, tím, jak jsem o tom přemýšlela a tím, jak jsem o tom hloubala malinko víc sama v sobě, tak jsem vlastně zjistila, že ten strach ze smrti až není takový téma. Ale vnímám to u lidí, se kterými se scházím, které znám, který jsou v mý rodině, mezi mými přáteli... Že celá ta covidová záležitost je postavená na tom, že má člověk strach o svůj život a život svůj blízkých. A já musím přiznat, že se mi o tom s jinýma lidma těžko mluví, protože nechci, aby to vyznělo, že se rouhám nebo že nemám úctu k životu, to vůbec ne. Ale nějak mám pocit, že to dokážu brát mnohem víc fatalisticky, že vlastně se mi nějak strach ze smrti úplně rozplynul. Že jí víc dokážu vnímat, možná je to tím, že jsem starší, jako přirozenou součást lidskýho bytí na týhle planetě. A ať to má třeba nějaký duchovní přesahy nebo nemá, to už je asi jedno. Ale pro mě je důležitý, že tahle situace ve mně nevyvolává strach ze smrti. Nepříjemný pocit je z toho, jak bude ekonomicky fungovat náš stát, jak se to hospodářsky ukočiruje. Tak tam vidím reálně, že můžou vzniknout velmi velký problémy. Ale prostě problémy jsou od toho, aby se řešily. Jsou věci, který se dají řešit, i když nejsou úplně příjemný...

Ted' si řekla, co vám karanténa dala. Vzala vám něco?

No, tak my jsme vejletáři, my rádi cestujem. Určitě nám vzala to potěšení z takový svobodný možnosti cestovat, pohybovat se po Čechách i po zahraničí, bez bázně navštěvovat svoje kamarády a přátelé, protože u spousty lidí vnímám, že mají strach z fyzickýho kontaktu. A já jsem člověk, kterej jakoby je rád v kontaktu s lidma. A vlastně nám to vzalo kontakt s rodinou, naší nejbližší. Protože se vlastně narodily nějaký miminka v naší rodině a my jsme je vlastně doted' neviděli. Jako ale jdeme do toho s tím respektem, že ty lidi na druhý straně mají nějaký obavy a strachy, ale samozřejmě nás to vnitřně mrzí a je nám to hodně líto. Vzalo nám to... my rádi sportujem, takže náš sport se ted' zúžil na procházky po lese. A vim, že můj manžel nesmírně trpí tím, že nemůže plavat. Jednak to má předepsané a jednak má plavání hrozně rád... Co si myslím, že je strašně důležitý, je, aby v takovýhle situaci si lidi udržovali zdravý psychický i fyzický. A k tomu je ten pohyb a sport strašně důležitěj. Takže my se to snažíme kompenzovat tím chozením po lese, ale samozřejmě už prostě známe každej klacek a kámen v lese a už vlastně... No, jsem strašně ráda, že máme psa. On nás vlastně nutí chodit, pořád nás nutí, abychom chodili na ten vzduch a nějak se rozptýlili. Ale možná je to ted' daný i tím ročním obdobím. A vždycky, když jdu na nákup, tak si říkám, že vlastně mi to celý vůbec nedává smysl. Že můžu jít na nákup, ale tady na kopec zalyžovat ne. A pak se mi do toho začnou promítat ty příběhy lidí, kteří třeba provozují ty věci, který jsou ted'ka zavřený a jako sama tím, že vlastně nějakým způsobem podnikám, tak vidím, jaký ohromný úsilí, práce, čas, energie a peníze jsou do těch jejich aktivity vloženy. A ted' je to všechno zastavený a ty lidi vlastně dojížděj ekonomicky na to, že vlastně musej vytažovat peníze ze svých vlastních kapes, dotovat ty svoje aktivity, aby to úplně nezemřelo, protože chápu, že do toho maj zainvestováno, a nejenom ty peníze. A strašně těžko se i těm lidem ta jejich živnost opouští, protože do toho dali srdce, čas a peníze a najednou by to celý měli vzít a prostě vyhodit. Takže tohle jsou třeba věci, který na mě doléhaj a... Ted' přemýšlím, co ještě dalšího nám to vzalo... Hodně podle mýho ten kontakt s tím okolím. A vidím to i na těch svých dětech. Třeba dcera není tak extrovertní, nepotřebuje až tolik kontakt s tím okolím, ale vidím, že to na ty děti doléhá a jako rodič je musím neustále podporovat v tom, že je všechno v pořádku, že tuhle situaci zvládnem. Přichází do toho samozřejmě i to téma toho rouškování, kdy prostě ty děti neví, jestli mají nebo nemají mít roušku. Cejtím z toho tu obavu „ježiš, aby mi někdo nevynadal, že ted' nemám roušku“. Ted' třeba vidím, že někdo nosí roušku napůl, někdo je hodně zarouškovanej a ted' to v těch lidí budí to... Že vlastně, podle mýho, člověk, který má roušku napůl, má

strach si jí sundat... že to je vlastně jen o tom vnitřním strachu. Takže celý mi to přijde jako zajímavý sociální experiment. A podle mě je tak strašně důležitý to ustát v tom fyzickým a psychickým zdraví. Takže mně chybí sport, ty areály, kam se dá jít jinam sportovat. To, že v pátek nemůžu chodit cvičit na nějaký rehabilitační cvičení, na který jsem zvyklá, a díky tomu teď řeším nějaký zdravotní potíže, ale v tom určitě nejsem sama. Pak to potkávání se s blízkými lidmi, s rodinou a možnost vlastně cestování. A hrozně mi chybí kultura. Strašně mi chybí, že nemůžu jít na výstavu, do divadla, že si nemůžu jít poslechnout pěknou hudbu, jít do kavárny, popovídat si s lidmi nebo si prostě sednout a koukat na věci kolem sebe...

Čím si tohle všechno kompenzuješ, a kompenzujete?

No, já asi hlavně dětmi, psem... Ono je to teď vlastně hezký, cítím jako i víc fyzického kontaktu, že i ty děti potřebují víc fyzického kontaktu pro takový to uchláhlení. Takže je teď moc hezký, a dřív jsme tohle tolik nedělali a to je taky veliký pozitivum týchle věci, že se třeba mnohem víc objímáme. Že prostě přijdou děti do kuchyně, když vařím a najednou se chtějí objímat. Což je vlastně moc hezký a já si to moc užívám. Pes taky, u toho mám pocit, že už jsme ho umazlili k smrti, protože ten pes, už jen vidím, jak vrtí tím ocasem a... Prostě jsme strašně rádi, že jsme udělali to rozhodnutí, že toho psa máme. Myslim, že on je vlastně velkej držák toho, že když je nejhůř, tak prostě na něj zavolám, on začne vrtět ocasem, prostě je to takový veselý... jo a možná je zajímavý, že vlastně od začátku karantény se nám rozšířil zvěřinec o jedno zvířátko, a to je křeček. A hodně vnímám, že ty děti ten kontakt potřebují, jako si ho vynahradiť. To, co jim jakoby chybí z toho jejich každodenního běžného kontaktu, co mají s kámošy, že jo... Tak vidím, že je třeba pro ně hrozně důležitý to, že mají ty zvířátka. Syn má teď nově želvu... A prostě vidím, jak se s těma zvířátkama... jo, musíme se o to starat s manželem, klasika... ale vidíš, jak se s těma zvířatkama ňuňaj, mazlej, jak mají ty emoce, který na ně vylejou a který třeba zas někdy mají ostych se úplně takhle rozemočnit jako třeba k mamě nebo k tátovi. Jo, někdy to tam je, ale u toho zvířete vidíš, že tam nejsou zábrany. A vidím to i u svých rodičů, že když k nim přijdeme, tak oni jsou nešťastní, když nepřivedeme psa. Protože když tam prostě přijde ten pes, tak se uvolněj, otevrou se ty emoce a vidím, jak je to potěší a oblaží... jako když jsem k nim chodívala, když jsme měli mimina. Jo, když děti byly úplně malý a působili takovým tím bezelstným dojmem. No, teď už mají pubertou, někdy ty hloupý řeči, který rodiče pochopitelně vykolejí... Tak vidím, že ty zvířata jsou strašně důležitý i pro ty seniory. Takže absolutně rozumím tomu, že je nějaká terapie se zvířaty

pro lidi, naprosto tomu rozumím a věřím, protože vidím, že to má výsledky... Pak všechno kompenzuju a kompenzuju určitě dobrým jídlem, ale to je určitě součást našeho života. Takže třeba já asi určitě budu mít nadváhu a zvýšený cholesterol, ale to snad pozdějc vyběhám... Pak si to kompenzuju tím, že si pouštíme filmy, vždycky něco vyberem, sednem a koukáme na filmy. Koukáme hodně na cestopisný dokumenty, že jakoby cestujeme po obrazovce aspoň (smích). No a samozřejmě... po tý stránce... no, nevim, jestli to tam chceš psát... Ale vlastně jsme se s manželem vrátili zpátky k tomu, že se i víc věnuju sexu, protože prostě cejtíme, že to kompenzuje všechny radosti a starosti všedního dne (smích). No a samozřejmě taky po večerech konzumuju dobré červené víno. Přes Vánoce jsme vypili obrovské množství moravské pálenky a určitě se to odrazí na mých játrech, ale... ale v podstatě musím říct, že mě to nějak přestalo bavit, to pití (smích). Protože já jsem se možná dostala víc do klidu, protože vlastně jsme si v celý tý změně našli novéj systém. A ze začátku to byl jeden velký zmatek, než si to všechno nějak sedlo a než jsme formou pokus-omyl zjistili, že asi nejlepší věc bude trošku zacouvat ohledně těch výsledků, co jsme chtěli po těch dětech. Aby teda jako škola, úkoly, ven aby chodili, aby doma uklízeli a tak. Najednou jsme z toho byli strašně vyčerpaný a ta sklenička vína mi jako večer pomohla se uklidnit, vyčistit hlavu a usnout. Ale teď v tuhle chvíli se to docela hodilo do příjemného klidu, ale zároveň v tom cejtím tak trochu malinko apatie. Ale s tou to zvládnem, ale určitě tam trochu je... Že už trošku člověk chvilka upadá do takový letargie, ale vždycky se z toho ještě oklepeme...

Ještě mě napadá, manžel má jaké zaměstnání?

Manžel o práci naštěstí nepřišel, dělá obchodního zástupce u jedné firmy. Takže jeho se ta současná situace ekonomicky nedotkla, nicméně tím, že bylo spoustu lidí nemocných, tak byl v takovým o dost větším psychickým vypětí... ta práce najednou byla mnohem stresující, než byla předtím.

Odrážel se ten stres v rodině?

No, asi byl ten člověk víc podrážděnej, než jsme byli zvyklí, ale manžel tohle dokáže docela uřídit, on je v tomhle vcelku dobrej. Ale hrozně přibral. Protože jak měl ten stres, tak to kompenzoval tím, že se víc najedl nebo si dal nějakou skleničku, a to jsou všechno kalorie... A nemůže chodit na to svoje milovaný plavání a teď se vlastně nedá ani moc jezdit na kole.

A tvoje práce?

No, já vlastně t'ukám, protože poskytujeme službu, která se dá přehodit na on-line. Ale stejně jsme tak jako tak přišly o skoro polovinu příjmů, vlastně nás to v té výdělečné aktivitě dost omezilo. A je to taková paradoxní situace, protože máš najednou spoustu nápadů, možností, máš kolem sebe lidi, kteří jsou nesmírně šikovní a tím, že jsme samostatná obchodní jednotka a můžeme vlastně opravdu dělat to, co chceme, tak nemůžeme. A to je možná věc, která mě na tý celý pracovní věci trápí, že vlastně nemůžem dělat víc a přitom bychom rádi.

Mělo to vliv na rodinu?

No, já vlastně pracuju z domova standardně, ale tím, že jsme teď všichni doma, tak vlastně děti víc vidí tu mojí práci. Takže... negativně asi zatím ne, ale nedovedu si představit, že by ta situace trvala třeba další rok. Už nevím, jestli bysme to taky zvládli ukočírovat ekonomicky.

Ještě něco, co tě samotnou napadá?

No, v rámci karantény... Paradoxně tu vidím spíš plusy v tom soužití. V tom, že jsme se možná fakt naučili spolu víc žít, což je hodně důležitý a že jsme se víc navzájem objevili, a to je určitě velký pozitivum. Možná kdybychom žili na vícero metrech čtverečních a každej měl svoje místo, kam by si mohl zalízt, tak by se nám třeba nepodařilo to všechno tak nějak zpootvírat a začít řešit, protože vlastně bysme se vůbec nedostali do toho zahuštění. Že vlastně najednou na sebe ty názory začnou narážet, nějaký pocity a emoce, možná bysme se každej uklidili do svého pokoje, což teď možný není, a tam bysme si prostě přemejšleli každej o svém. Ale takhle rodina asi moc nefunguje... tak jsem ráda, že nějak vlastně držíme, fungujeme, že jsme zdraví. A já to vlastně hodně příkládám tomu, že prostě se snažíme pořád myslet pozitivně a díky tomu jsme negativní. Ale určitě to je věc, která není dlouhodobě udržitelná. Myslím si, že takovejhle stav se dá přežít, je-li dočasný. Pokud by to byl nějaký dlouhodobý stav, tak si myslím, že se to na té psychice a fyzickém zdraví těch lidí jednoznačně projeví.

Doplňující rozhovor – Anna

Minule jsme se v rámci karantény bavily kromě jiných věcí o tom, jak jste trávili volný čas. Teď bych se tě ráda zeptala, co si vlastně jako první představíš, když se řekne karanténa a volný čas? Respektive vaše rodinné soužití v karanténě a volný čas.

Tak volného času dětem vzniklo mnohem víc, aspoň to je můj dojem. Já a manžel toho volného času máme méně. Je to asi tím, že víc času teď vlastně musíme dát do zabezpečení toho rodinného chodu, to znamená takové ty technické věci kvůli připojení do školy, výuka, kontrola úkolů, každodenní vaření, které zabírá nesmírné množství času... Samozřejmě to někdy řešíme i tak, že si jídlo necháme dovážet, ale samozřejmě z ekonomických důvodů to nemůžeme dělat pravidelně, takže si objednáme jídlo třeba jednou týdně... Takže nám rodičům se volný čas objemem zmenšil a na druhou stranu ho vlastně můžeme využívat k jen nějakým omezeným aktivitám. Třeba jak jsem říkala minule, manžel nemůže plavat, trápí ho to a už i zdravotně ovlivňuje... Moje sportovní aktivity se omezily na vycházky v lese, díkybohu za to, ale stejně... No a pak tedy musím říct, že můj volný čas v karanténě jsem hodně věnovala i nějakým myšlenkám. Uvědomuju si, že coby osoba spíš extrovertně zaměřená, se vlastně od začátku covidové éry víc uzavírám... nebo neuzavírám, ale řeším nějak svoje vnitřní pochody, snažím se urovnat si svoje myšlenky, utříbit si je... V téhle oblasti mám teď určitě víc prostoru. A musím říct, že se mi vlastně v karanténě povedlo sednout si ke knížce, a to po dlouhý době. A třeba co se týče práce, tak té mám objemově stejně, dá se říct bez rozdílu, spíš prostě přibyly ty aktivity, které jsem vlastně předtím nemusela řešit, například to vaření, které dokáže sežrat fakt ohromné množství času.

Změnilo se u vás nějakým způsobem to vnímání nebo chápání toho, co volný čas vlastně je nebo co pro vás znamená?

Já musím říct, že já si hodnotu volného času uvědomuji, ale u mě to nezpůsobila covidová situace, u mě to způsobil přechod ze zaměstnaneckého poměru do podnikatelského, což mě vlastně zároveň naučilo s tím časem pracovním i volným víc zacházet, organizovat si ho a pracovat s ním. Možná v téhle situaci pro mě vlastně není tak těžké s tím svým volným časem zacházet, protože už jsem se to naučila dříve, a to když jsem se stala podnikatelkou. No a u dětí to ale vidím rozdílně. Třeba moje třináctiletá dcera je schopná si

ty aktivity pracovní a volnočasový hezky během toho dne nastavit. U ní fakt vidím, že ona dokáže ten svůj čas využít a naplnit aktivitama smysluplnejma i zábavnejma, dokáže i odpočívat. Mám pocit, že speciálně v jejím případě jí ta výuka distanční sedí víc než to prezenční studium. Ona nemá nijak moc silný sociální vazby ve své třídě, takže jí ten on-line fakt vyhovuje. Ale vím, že všechny děti takový nejsou, vím, že to je spíš takový minoritní příklad. No a u syna, kterému je deset let, tam vnímám, že jako kluk, který měl hodně sociálních kontaktů, se nějak najednou jakoby uzavřel v sobě a v prostoru toho svého dětského pokoje a je vlastně pro něj náročné poshánět kamarády, kteří s ním půjdou ven, protože ty děti teď ven tak často nechodí a on prostě samozřejmě sám ven jít nechce, on potřebuje ty partáky. Takže u něj to vnímám tak, že musíme pracovat na tom, aby netrávil ten svůj volný čas na mobilu nebo na počítači. V podstatě on, i když má pauzu mezi výukou, tak se okamžitě vrhne na ty svoje hry, přes které se zároveň spojí s těmi svými kamarády... a já jsem ráda, že je s nima v kontaktu alespoň tímhle způsobem, ale vnímám, že to v téhle chvíli teď nemá vyvážené. Myslím si, že teď u něj víc převažuje život v tom počítačovém světě a je to pro mě jako pro rodiče hodně náročný mu vlastně nabídnout nějakou adekvátní aktivitu, která by ho vlastně uspokojila a vytáhla od toho počítače. Protože ty hry jsou prostě akční, on tam může mluvit s kamarády, je to zábavný. Takže každé dítě to prožívá úplně jinak... Mě teď napadá vlastně taková zajímavá věc, která s tímhle dost souvisí, s tou synovou připoutaností k počítači. My nedávno jeli na chatu ke známým, vím, že bysme neměli, ale... no, to ti byla taková apokalypsa. My jsme tam přijeli a vlastně se stalo to, že jak jsou teď lidi opravdu bez toho sociálního kontaktu a my se sešli jako rodiny, tak se stalo to, že ti naši známí opravdu celý ty dva dny mleli pusou a nepustili nás ke slovu. A to já jsem hodně výřečná, ale prostě to nešlo. My tam prostě jen seděli a jen poslouchali všechny ty historky, co nám potřebovali říct a ve výsledku jsme z toho byli úplně vyřízený a cítili takovej diskomfort. No a u dětí to probíhalo tak, že ač to normálně nedělám, tak jsem synovi dala ten telefon, protože on v tu chvíli vlastně nebyl schopen tam naskočit do té sociální bubliny a navázat tam nějaký vztahy. A tohle se nám nikdy předtím nedělo. Ty děti vždycky tak nějak zapluly, a teď najednou tohle. Teď najednou měly paradoxně problém ten sociální kontakt navázat.

Abstrakt

MARCZELLOVÁ, Lucie. *Rodinné soužití v době karantény*. České Budějovice. 2021. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Josef Nota, Ph.D.

Klíčová slova: rodina, soužití, karanténa, pandemie, protiepidemická opatření

Tato diplomová práce souvisí s nařízením vlády, jímž se z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru zakazuje volný pohyb osob na území celé České republiky. Výsledkem tohoto opatření je skutečnost, že lidé tráví téměř veškerý čas ve svých domovech s ostatními členy domácnosti. Děti nechodí do školy a rodiče pracují z domova, nebo vůbec. Cílem práce je prozkoumat a popsat, jak toto společné trávení času vnímají rodiče dětí. Vystává otázka, jakým způsobem k dané situaci přistupují, jak ji prožívají, jak se s ní vypořádají. Teoretická část mapuje hlavní pedagogické a psychologické konstrukty, které napomohou s orientací v tématu (rodina, institucionální zásah do volného času rodin, termín "scholé", význam společně tráveného času v rodině). Empirická část je prezentací vlastního kvalitativního výzkumu, který byl proveden prostřednictvím hloubkových rozhovorů.

Abstract

Family life in quarantine

Keywords: family, family life, quarantine, pandemic, anti-pandemic restrictions

This diploma thesis stems from the government directive restricting free movement of people in the Czech republic due to the health risks related to the confirmed cases of coronavirus. The effect of this directive is that people spend most of their time at home with other members of the household. Children don't go to school and parents work from home. The aim of this thesis is to explore and record how parents perceive the time spent together with children. It seeks answers to the challenges of this relationship and how it is being approached and processed. The theoretical part maps the main pedagogical and psychological constructs governing understanding of this challenge (family, institutional influence at family free time, term „scholé“, meaning of family time spent together). The empirical part represents my personal research that was conducted through in-depth interviews.